

YDÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi / NEU Journal of Faculty of Architecture

Uluslararası, Hakemli Dergi / International, Refereed Journal

Eylül-September 2019 / Cilt-Volume 01 / Sayı-Issue 01

ISSN: 2687-2757

Dergi Kuruluş Tarihi / Foundation Year of the Journal

2019

Editör / Editor

Prof. Dr. A. Zeynep Onur

Editör Yardımcısı / Assistant Editor

Doç. Dr. Buket Asilsoy

Adres ve İletişim

Yakın Doğu Üniversitesi Mimarlık Fakültesi

Yakın Doğu Bulvarı, PK: 99138

Lefkoşa / KKTC

Mersin 10 – TÜRKİYE

Tel: +90 (392) 223 64 64 / +90 (392) 680 20 00

Faks: +90 (392) 223 64 61

dergi.neu.edu.tr

Dergi İletişim

mimarlik.dergi@neu.edu.tr

Dergi Kapak ve Görsel Tasarım

Hüseyin Aşkaroğlu

Web Tasarım NEU Bilgi İşlem Dairesi

Orhan Özkılıç

Yayın ve Danışma Kurulu / Editorial and Advisory Board

Prof. Dr. Amir Kabir Sadeghi

Girne Üniversitesi (Kyrenia University)

Prof. Dr. Derya Oktay

Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Ondokuz Mayıs University)

Prof. Dr. Jose Manuel Pages Madrigal

Yakın Doğu Üniversitesi (Near East University)

Prof. Dr. Harun Özer

Yakın Doğu Üniversitesi (Near East University)

Prof. Dr. Mehmet Tunçel

Erciyes Üniversitesi (Erciyes University)

Prof. Dr. Mukaddes Polay

Doğu Akdeniz Üniversitesi (Eastern Mediterranean University)

Prof. Dr. Özge Özden Fuller

Yakın Doğu Üniversitesi (Near East University)

Prof. Dr. Salih Gücel

Yakın Doğu Üniversitesi (Near East University)

Prof. Dr. Sevinç Kurt

Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi (Cyprus International University)

Prof. Dr. Türköz Kolozali

Girne Üniversitesi (Kyrenia University)

Assoc. Prof. Dr. Asu Tozan

Doğu Akdeniz Üniversitesi (Eastern Mediterranean University)

Assoc. Prof. Dr. Cemil Atakara

Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi (Cyprus International University)

Assoc. Prof. Dr. Hakan Sağlam

Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Ondokuz Mayıs University)

Assoc. Prof. Dr. Türkan Ulusu Uraz

Doğu Akdeniz Üniversitesi (Eastern Mediterranean University)

Assoc. Prof. Dr. Zihni Turkan

Yakın Doğu Üniversitesi (Near East University)

YAZARLARA NOTLAR

Dergi Hakkında

YDÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi (YDÜ-MFD), Yakın Doğu Üniversitesi'nin uluslararası, hakemli ve bilimsel bir yayınıdır. Dergiye Mimarlık Fakültesi kurum olarak ev sahipliği yapmaktadır. Mimarlık, iç mimarlık, kent planlama ve tasarım, peyzaj planlama ve tasarım alanlarının yanı sıra kent kavramının analizi bağlamında tarih, sosyoloji, sanat tarihi, ekoloji, coğrafya ve arkeoloji ile semiyotik konularında orijinal bilimsel makaleleri yayımlamaktadır.

Dergi, senede iki defa Eylül ve Mart aylarında, e-dergi ve basılı olarak yayınlanmaktadır. Derginin yazım dili Türkçe veya İngilizce'dir. Türkçe makalelerde İngilizce özet, İngilizce makalelerde Türkçe özet bulunmalıdır. Dergiye yazı teslimi çalışmanın daha önce yayımlanmadığı anlamına gelmektedir.

Makalelerin Hazırlanması

Makaleler derginin yazım kurallarına göre hazırlanmalıdır. Dolayısıyla dergiye gönderilen çalışma makale şablonuna yüklenerek gönderilmelidir.

- Gönderilen makalelerin uzunluğu başlık, özet, anahtar kelimeler ve kaynakça dahil en fazla 8000 kelime olmalıdır ve toplamda 20 sayfayı geçmemelidir. 15 kelimeyi geçmeyen başlığın ardından yazar(lar)ın isimleri ve bağlı olduğu kurumlar yazılmalıdır. Sonrasında 300 kelimelik özet kısmı ve 3-5 adet anahtar kelime yazılmalıdır. Özeti ardından ise sırasıyla giriş bölümüyle başlayan ana metin yazılmalıdır. Son olarak kaynakça bölümü eklenmelidir. Makaleler, APA 6.0 Yazım Kuralları ile yazılmalıdır.
- Tüm yazılar 12 punto, Times New Roman ve tek aralıklı olmalıdır. Sadece makale başlığı 14 punto, kalın ve sadece ilk harfleri büyük yazılacaktır; makale içerisindeki ana başlıklar ise 12 punto, kalın, tamamı büyük harflerle, Times New Roman yazılmalıdır. Alt başlıklar da 12 punto, kalın, sadece ilk harfleri büyük yazılmalıdır. Başlık ve alt başlıklar numaralandırılmalıdır. Gönderilen metnin tamamı, A4 kâğıdın alt ve üstünde ve yanlarında 2,5cm boşluk kalacak şekilde yazılmış olmalıdır.

İntihal için Tarama

Makale ile birlikte, etik olmayan durumlar ve intihal tespiti amacıyla Turnitin veya iThenticate raporu da gönderilmelidir. Benzerlik oranının toplamda %20'yi geçmemesi gerekmektedir.

Tablo, şekil, grafik ve fotoğraflar

Tüm tablo, şekil ve grafikler hem aynı metin dosyasında hem de ayrı olarak gönderilmelidir. Metin içerisindeki bütün çizelge, grafik ve diyagramlara şekil denilmeli ve birbirini izleyen numaralar verilmelidir. Her şekil ve tabloya Arap rakamları ile bir numara verilmelidir. Şekil başlığı şekilden sonra, tablo başlığı ise tablodan önce yazılmalıdır ve metin içinde atıf yapılmalıdır.

Resim, fotoğraf, plan, harita, çizim, grafik gibi görsel malzemeler, "tiff" yoksa "jpeg" olarak ayrı dosyalar şeklinde teslim edilmelidir. Resimlerin yatay kenarı en az 10 cm ve çözünürlükleri en az "300 dpi" olmalı, bir başka deyişle kısa kenar en az 1200 "pixel" olmalı.

Makalelerin Değerlendirilmesi

Öncelikle makalenin derginin yazım ve biçim kurallarına uygunluğu kontrol edilecektir. Derginin yazım ve biçim kurallarına uygunluğu olmayan makaleler hakeme gönderilmez. Gerekli düzeltmelerin yapılması için geri gönderilir. Hakem sürecinin tamamlanmasının ardından ise dergiye gönderilen makalenin basımı hususunda olumlu veya olumsuz görüş verilir.

Kaynak Gösterimi

Gönderilen yazılarda kaynakça gösteriminde uluslararası geçerliliği olan “APA 6.0 Yazım Kuralları ve Kaynak Gösterim Biçimi” kullanılacaktır.

Kitap Referansları

Abisel, N. (2006). *Sessiz Sinema*. Ankara: Deki.

Abisel, N., Arslan, U.T., Behçetoğulları, P., Karadoğan, A., Öztürk, S.R. & Ulusay, N. (2005). *Çok Tuhaf Çok Tanıdık*. İstanbul: Metis.

Özbek, M. (Ed.) (2005). *Kamusal Alan*. İstanbul: Hil.

Kejanlıoğlu, B. (2005). Medya Çalışmalarında Kamusal Alan Kavramı. Meral Özbek (Ed.), *Kamusal Alan* içinde (s. 689-713). İstanbul: Hil.

Makale Referansları

Barr, S., & Gilg, A. W. (2006). Sustainable lifestyles: Framing environmental action in and around the home. *Geoforum*, 37 (6), 906–920

Song, Y., & Knaap, G. J. (2003). New urbanism and housing values: A disaggregate assessment. *Journal of Urban Economics*, 54, 218–238.

Yazar(lar)ın Sorumluluğu

Dergide yayınlanan görüşler yazarlara aittir. Yazarlar basılmış halde olan makalelerinde bulunan bilgilerin tüm sorumluluğunu üstlenirler. Dergi bu makalelerin sorumluluğunu üstlenmez.

Basım Hakkı

Dergide basılmış bir makalenin tamamı veya bir kısmı başka bir dergide basılamaz veya konferans vb. herhangi bir etkinlikte kullanılamaz.

NOTES FOR AUTHORS

About Journal

NEU Journal of Faculty of Architecture (NEU-JFA) is an international, refereed, semi-annual, scientific publication released by Near East University (NEU). Faculty of Architecture is the hosting institution of the journal. The journal publishes original scientific articles in the context of architecture, interior architecture, urban planning and design, landscape planning and design, as well as history, sociology, art history, ecology, geography, archeology and semiotics for the analysis of the concept of city.

NEU Journal of Architecture Faculty is published as online and printed, twice a year in September and March. The language of the journal is both Turkish and English. English abstracts in Turkish articles and Turkish abstracts in English articles should be additionally written. Submission to the journal means that the study has not been published before.

Preparation of Manuscript

Manuscripts should be prepared according to the manuscript formatting requirements. Therefore, the study that will be submitted to the journal should firstly be arranged according to the article template.

- The length of the manuscript should be up to 8000 words including title, abstract, keywords and references and should not exceed 20 pages in total. After the title not exceeding 15 words, the names of the author (s) and the institutions they are attached should be written. Then, 300 words abstract and 3-5 key words should be written. After the abstract, the main text with introduction, literature review, methodology and conclusion should be written respectively. Finally, the references should be added. Articles should be written with APA 6.0 Style writing rules.
- The text should be written as 12-point, Times New Roman and single spaced. The article title must be 14-point, bold, Times New Roman. The main headings in the article are written in 12-point, bold and Times New Roman. Subtitles are written in 12-point and italic. Headings and subheadings are numbered. The paper layout is A4 with a space of 2,5cm at the top, bottom, left and right.

Originality and plagiarism

A similarity report accompanied by a Turnitin or iThenticate program for unethical cases and plagiarism should also be submitted with the manuscript. The similarity rate must be below 20% in total.

Figures, illustrations, tables and photos

All tables, figures and graphics should be sent both in the same text file and separately. All charts, graphs and diagrams in the text should be called figures and consecutive numbers should be given. Each figure and table should be given a number with Arabic numerals. The figure titles should be written before the figure and the table titles should be written after the table and all figures and tables must be cited in the text.

Visual materials such as pictures, photographs, plans, maps, drawings, graphics should be submitted as separate files as 'tiff' or 'jpeg'. The horizontal edge of the pictures should be at

least 10 cm and their resolution should be at least '300 dpi', in other words the short side should be at least 1200 pixel.

Evaluation of the Manuscripts

Firstly, the compliance of the manuscript with the formatting requirements will be checked. Manuscripts which do not obey the formatting requirements of the journal, are not sent to the referee; it is sent back for the necessary corrections. Finally, after the review process, a positive or negative decision is given for publication.

References

APA 6.0 Style rules must be used for formatting, references and citations.

Book

Abisel, N. (2006). *Sessiz Sinema*. Ankara: Deki.

Abisel, N., Arslan, U.T., Behçetoğulları, P., Karadoğan, A., Öztürk, S.R. & Ulusay, N. (2005). *Çok Tuhaf Çok Tanıdık*. İstanbul: Metis.

Özbek, M. (Ed.) (2005). *Kamusal Alan*. İstanbul: Hil.

Kejanlıoğlu, B. (2005). Medya Çalışmalarında Kamusal Alan Kavramı. Meral Özbek (Ed.), *Kamusal Alan* içinde (s. 689-713). İstanbul: Hil.

Article

Barr, S., & Gilg, A. W. (2006). Sustainable lifestyles: Framing environmental action in and around the home. *Geoforum*, 37 (6), 906–920

Song, Y., & Knaap, G. J. (2003). New urbanism and housing values: A disaggregate assessment. *Journal of Urban Economics*, 54, 218–238.

Author(s) Responsibility

The opinions published in the journal belong to the authors. The authors derive full responsibility for the information contained in their printed articles. The journal does not assume responsibility for these articles.

Right to Publish

Any part of an article published in the journal cannot be printed in another journal conference or event.

İÇİNDEKİLER

EDİTÖRDEN	xi
Çimen Özbek	1
Okul Öncesi Dönemde Sürdürülebilir Mimarlık Kavramı: Yapılı Çevre Eğitimi	
Gökhan Özdemir	13
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetindeki Yerel Yönetimlerin Sürdürülebilirlik Anlamında Yeniden Yapılandırılması	
Çilen Erçin	23
Ortaçağ Kent Kurguları İçinde Lefkoşa'nın Yeri	
Hakan Sağlam	33
Tekerleği Yeniden İcat Etmek: Alt Gelir Grubu Konut Mimarisi	
Ümran Duman, Buket Asilsoy	45
Kent Mekanının Sürdürülebilirliğinde Evrensel Tasarımın Etkisi: Barış Manço Parkı	

TABLE OF CONTENTS

FROM THE EDITOR	xii
Çimen Özburak	1
The Concept of Sustainable Architecture in Pre-School Period: Built Environment Education	
Gökhan Özdemir	13
Restructuring Local Governments of Turkish Republic of Northern Cyprus in terms of Sustainability	
Çilen Erçin	23
The Place of Nicosia in Medieval City Analysis	
Hakan Sağlam	33
Reinventing the Wheel: Lower Income Group Housing Architecture	
Ümran Duman, Buket Asilsoy	45
The Effect of Universal Design in Urban Space Regarding Sustainability: Barış Manço Park	

EDİTÖRDEN

Yakın Doğu Üniversitesi Mimarlık Fakültesi dergisinin 2019 Eylül ayında yayın hayatına başlayan bu ilk sayısında, sizlere merhaba demekten çok mutluyuz.

Bu dergiyi çıkarma fikri, özellikle sosyal bilimlerde ve daha özelde Mimarlık alanındaki bilimsel dergilerin sayılarının azlığı ve erişim güçlüğü, yayın sayısının artmasını zorlamaktaydı. Sadece bir akademik dergi daha çıkartmak değil, okuyucular ve yazarlarla işbirlikleri yapılabilecek, ücretsiz bir biçimde hizmet verecek bir yayın platformu oluşturmayı amaçladık.

Bu sayıyla beraber, başta Editör Yardımcısı Doç. Dr. Buket Asilsoy'a, derginin kurumsal kimliği konusundaki katkıları için Hüseyin Aşkaroğlu'na, web tasarımı konusundaki katkıları için Orhan Özkılıç'a, ilk sayımızda yoğun programları içinde özenli değerlendirmeleriyle makalelerin ve derginin bilimsel niteliğinin yükselmesine katkıda bulunan Hakan Sağlam'a, Salih Gücel'e, Turgay Salihoglu'na, Havva Arslangazi'ye ve bu sayıya makaleleri ile katkıda bulunan yazarlar olarak Gökhan Özdemir, Çimen Özburak, Çilen Erçin, Hakan Sağlam, Ümran Duman ve Buket Asilsoy'a çok teşekkür ederim.

Derginin ilk sayısının temasını “sürdürülebilirlik” olarak belirledik. Derginin de sürdürülebilir olmasının temennisi idi bir bakıma da. Bu sayı temasına uygun bir şekilde, “sürdürülebilirlik” kavramını farklı açılardan tartışan yazılardan oluşuyor. Bu yazıların tema ile uygunluğu yanısıra yazarlarının metodolojik tavırlarını, ilgilendikleri problemleri, kullandıkları dili ve başvurdukları kaynakları sergilemesiyle de ilgi çekici olduklarını düşünüyorum.

NEU Mimarlık Fakültesi dergisinin yazarlarına ve okurlarına başarı ve şans getirmesi dileğiyle...

Saygılarımla,

Prof. Dr. A. Zeynep Onur

FROM THE EDITOR

We are very happy to say hello to you in this first issue of the journal of Near East University Faculty of Architecture, which started to be published in September 2019.

The scarcity of the number of scientific journals and the difficulty of access, especially in the social sciences and more particularly in the field of Architecture, forced the idea of publishing this journal. We aimed not only to publish another academic journal, but also to create a publishing platform that would be free to collaborate with readers and writers.

With this issue, I would like to thank Assoc. Prof. Dr. Buket Asilsoy as Assistant Editor, Hüseyin Aşkaroğlu for his contributions regarding the corporate identity of the journal, Orhan Özkılıç for his contributions in web design; Hakan Sağlam, Turgay Salihoğlu, Havva Arslangazi, Salih Gücel who contributed with their careful evaluations for the articles as increasing the scientific quality of the journal in the first issue. In addition, I would like to thank Gökhan Özdemir, Çimen Özburak, Çilen Erçin, Hakan Sağlam, Ümran Duman and Buket Asilsoy for their contributions as the authors who participated in this issue with their articles.

We have identified the theme of the first issue as “sustainability”. We hoped that the journal would be sustainable either. This issue consists of articles that discuss the concept of sustainability in different ways in accordance with the theme. I think these writings are interesting in terms of their relevance to the theme, as well as the authors' methodological attitudes, the problems they are interested in, the language they use and the sources they refer to.

Wishing success and luck to the authors and readers of the journal of NEU Faculty of Architecture...

Yours truly,

Prof. Dr. A. Zeynep Onur

Bilim açıktır ve biz çocukların tek yaptığı bu bilim aracılığıyla iletişim kurmak ve hareket etmektir. Bu noktada, bazı ülkelerdeki politik liderler konuşmaya başlıyor. İklim için aciliyet ilan etmeye ve sıfır karbon için tarih bildirmeye başlıyorlar. Ve aslında, iklim sorunu için acil durum ilan etmek iyidir. Ancak yalnızca belirsiz, uzak tarihler koymak ve yapılması gerekenlerin yapıldığını söyleyerek gerekli adımların yolda olduğu izlenimi vermek, büyük olasılıkla fayda sağlamak yerine daha fazla zarar verecektir. Çünkü görüldüğü kadarıyla, gerekli değişiklikler ortada yok. Ne Fransa'da, ne AB'de, hiçbir yerde. Ve en büyük tehlikenin bizim eylemsizliğimiz olmadığını düşünüyorum. Oysa ki asıl tehlike, şirketler ve politikacıların atılması gereken adımları işaret etmesi, fakat aslında, akıllıca hesaplar ve yaratıcı halkla ilişkiler dışında, neredeyse hiçbir şey yapılmamasıdır.

Greta Thunberg, 2019-07-23 tarihinde Paris'teki Ulusal Meclis konuşmasından

...The science is clear and all we children are doing is communicating and acting on that united science. Now political leaders in some countries are starting to talk. They are starting to declare climate emergencies and announcing dates for so-called climate neutrality. And declaring a climate emergency is good. But only setting up these vague, distant dates and saying things which give the impression of that things are being done and that action is on the way, will most likely do more harm than good. Because of the changes required are still nowhere in sight. Not in France, not in the EU, nowhere. And I believe that the biggest danger is not our inaction. The real danger is when companies and politicians are making it look like real action is happening, when in fact almost nothing is being done, apart from clever accounting and creative PR.

Greta Thunberg, from her speech at the National Assembly in Paris 2019-07-23

Okul Öncesi Dönemde Sürdürülebilir Mimarlık Kavramı: Yapılı Çevre Eğitimi

Çimen Özburak

Mimarlık Bölümü, Mimarlık Fakültesi, Yakın Doğu Üniversitesi, cimen.ozburak@neu.edu.tr

Özet

İnsanlar doğanın parçası olarak dünyaya gelir, bu sebeple doğal çevresinden ayırmak doğru değildir. Özellikle oyuna ihtiyaç duyulan erken çocukluk döneminde doğal çevre ile iç içe olmak hem bireyin gelişimi hem de doğayı erken yaşta deneyimleyebilmesi için önemlidir. “Doğayı korumak doğayı anlamakla başlar”. Çevre sorunlarının gündemde olduğu son yıllarda “sürdürülebilirlik” sıkça karşılaştığımız kavramlardandır. Doğumdan ölüme kadar olan süreçte yaşadığımız çevreyi korumak ve kendimizden sonraki nesile temiz şekilde bırakmak bir zorunluluktur. Bu çerçevede, çevre eğitiminin önemi iyice ortaya çıkmaktadır. Çevre hassasiyeti gelişmemiş, alışkanlıkları artık yerleşmiş yetişkinlere bu bilinci kazandırmak ve yaşamlarını şekillendirmelerini istemek neredeyse imkansızdır. Oysa çocukluk döneminde kazanılan doğru bilgilerin yaşam boyu bireyleri etkilediği bilinmektedir. Bu prensibinden hareketle erken çocukluk dönemine eklenecek çevre eğitimi ileride yaşanabilecek çevre sorunlarına çözüm olabilecektir. Günümüzde dünyada ve ülkemizde bir çok okulda çevre eğitimi müfredatlara girmeye başlamıştır ancak bu eğitimler yalnızca doğal çevre eğitimi içermektedir. Çevrenin yapılı ve doğal olmak üzere ikiye ayrıldığı düşünüldüğünde müfredatların eksikliği ortaya çıkmaktadır. Yapılan çalışmada amaç doğal çevre eğitime yapılı çevre ilkelerini dahil ederek çevre eğitim programlarının tamamlanmasını sağlamaktır. Tüm bu ilkeleri içeren eksiksiz bir çevre eğitiminde okul ortamı ve yapısı büyük önem taşımaktadır. Çalışmada, okul binalarının çevre eğitimi üzerindeki etkileri, çeşitli örneklerle birlikte literatür tarama yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Seçilen örnekler, LEED yeşil bina sertifikasyon sisteminin dört ana kriterine göre analiz edilmiştir. Özellikle çocukların erken dönemde kendi okul yapılarında sürdürülebilir sistemleri görüp, kullanıp deneyimleme şansını buldukları mimari yapılar kullanılmıştır. Eğitici materyal olarak kullanılan ve eğitim aracına dönüşebildiği örneklerle de yer verilmiştir. Çocukların içinde bulunduğu mekanı veya yapıyı algılaması, çevre ile ilişkisini kurabilmesi, mimari öğeler hakkında küçük yaşlardan bilinç sahibi olmasına katkı sağlamaktadır. Bu da ileriki yaşlarında talep edecekleri yapılar hakkında söz sahibi olabilmelerine, nitelikli mimarının gelişmesine ve çevre duyarlı sistemlere sıcak bakmalarına altyapı oluşturacaktır.

Anahtar Kelimeler: okul öncesi, sürdürülebilir eğitim ve yapıları, yapılı çevre eğitimi

The Concept of Sustainable Architecture in Pre-School Period: Built Environment Education

Abstract

People are born as part of nature, so it is not right to tear off them from their natural environment. Especially in early childhood, when the play is needed, being intertwined with the natural environment is important for both the development of the individual and the experience of nature at an early age. Protecting nature begins with understanding nature. “Sustainability” is one of the most important concepts we have heard in recent years. It is imperative that we protect our environment from birth to death and leave it clean to the next generation. In this case, the importance of environmental education is become clearly. It is almost impossible for adults who have not developed environmental sensitivity and habits to settle this awareness and ask them to shape their lives. However, it is known that accurate information gained during childhood affects individuals throughout life. Based on this principle, environmental education that will be added to early childhood will be a solution for future environmental problems. Today, in many schools in the world and in our country, environmental education has started but these type of programs include only natural environment elements. The environment is divided into two part as built and natural. The aim of this study is to add the built environment principles to natural environmental education for environmental education programs. The school environment and structure are of most important in a complete environmental education that includes all these principles. In this study, the effects of school buildings on environmental education are examined by using the literature review method along with various examples. The selected examples in the study were analyzed according to the four main criteria of the LEED green building certification systems. At the scope of this study, sustainable pre-school education structures in the world and especially the architectural structures in which children had the chance to see, use and experience sustainable systems in their own school structures were examined. The school structures can be used as educational material and turned into an educational material for children. Children's perception of the place or structure in which they are located, their relationship with the environment, contribute to the awareness of

architectural elements from early age. This will provide the infrastructure for them to have an arbiter about the buildings they will demand at an older age, to develop qualified architecture and to look at environmentally sensitive systems.

Keywords: pre-school, sustainable education and building, built environment education

GİRİŞ

Okul öncesi dönemde eğitim yapısının niteliği önemlidir. Sürdürülebilir ilkeler barındıran yapılar çevreye dair doğru sistemler içerdiğinden uygun örnekler olabilmektedir. Yapı tasarımında eğitici olabilecek materyallerin kullanılması çevre eğitimi için destekleyicidir. Bu tip yapılarda eğitim alan çocuklar ileriki yaşamlarında doğal ve yapay çevre hakkında bilinç düzeyi yüksek ve doğaya saygılı olarak yetişeceklerdir. Okul öncesi dönemi çocuklarına doğru alışkanlıklar kazandırmak yetişkinlere oranla daha kolaydır. Bu sebeple çalışma “Okul Öncesi Eğitim Merkezleri” ile sınırlandırılmıştır.

Çocuklar algı düzeyleri olduğu andan itibaren çevre ile etkileşim halindedir. Çevre çocuklar üzerinde her zaman ilgi ve merak uyandırmaktadır. Yetişkin insanların fark edemediği birçok detayı çocuklar algılayabilir ve sorular sorabilir. Bu noktada çocukların çevreye dair doğru bilgiler edinmesi hem sosyal yanının gelişmesine hem de tehlikelere karşı uyarılmasına sebep olacaktır (Göka, 1995). Özellikle büyük şehirlerde mesafeler ve anne babaların çalışma saatleri göz önüne alındığında çocuklar erken yaşlarda, çoğu zamanını okulda geçirmek durumundadır. Bu bağlamda okul yapısının niteliği bir kez daha ön plana çıkmaktadır. Sürdürülebilir ilkelere sahip okul binaları doğru alışkanlıklar kazandırmanın yanı sıra çocukların bedesel ve ruhsal sağlıklarına da iyi yönde katkı koymaktadır.

Çocukların zamanının çoğunu okulda geçirdikleri düşünüldüğünde, bu yaşlarda okulda alacakları doğa bilincinin önemi iyice ortaya çıkmaktadır (Kahyaoglu ve Yetişir, 2015). Yapılan araştırmalara göre, örneğin Nikolaeva'nın çalışmasına bakıldığı zaman okul disiplini içinde alınan çevre eğitiminin daha olumlu sonuçlar elde edilmesini sağladığı görülmektedir (Nikolaeva, 2008). Basile'in çalışması ise bunu doğrulamakta ve çevreye yönelik bilincin okul öncesi dönemde şekil almaya başladığı belirtilmektedir (Basile, 2000). Bu dönemde, çocuklardaki özellikle gözleme dayalı öğrenme düzeyi ve isteği üst seviyededir. Günümüzde özellikle kentleşmenin etkisiyle çocuklar doğadan gittikçe uzaklaşmaktadır. “Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü” verilerine göre, gelişmekte olan ülkelerde, 2025 yılına gelindiğinde, 10 çocuktan 6'sı kentlerde yaşamak zorunda kalacaktır (Tandoğan, 2014). Bu sonuçlara bakıldığı zaman çocukların kent yaşamı içinde (yapılı çevre ortamında) doğal ilkelere bağlı kalarak yaşayabilmesi için mimarlık disiplini tanıması ve bilinçli yapılaşmayı tercih edip erken yaşlarda kent planlamasına katılması büyük önem taşımaktadır.

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE ÇEVRE EĞİTİMİ

Okul öncesi eğitim, temelde 0-6 yaş aralığındaki çocukların toplumsal ve kültürel değerler ışığında fiziksel, bilişsel, sosyal ve dil becerileri doğrultusunda sistematik ve bilinçli bir çevre kavramını içerecek şekilde verilen eğitim olarak tanımlanabilmektedir (Akduman, 2013).

Bilginin kalıcı olabilmesi için aktif öğrenme yani çocuğun bilgiye, katılım göstererek kendisinin ulaşması faydalıdır. Çevre eğitimi için de bu durum geçerlidir. İsviçreli Eğitim Filozofu Pestalozzi bir sözünde “*Kuşlar güzel güzel civildarken ve bir yaprak üzerinde kurt dolaşırken sen dil alıştırmalarına hemen ara ver. Bil ki kuş ve kurt çocuğa, daha iyi ve daha çok şey öğretir. Sen sadece sus*” diyerek bu konuya vurgu yapmıştır. Çevreyi doğanın kendisinden öğrenmek çocukların sadece doğa bilincinin artmasına değil genel davranışlarının iyileşmesine ve sosyal davranışlarının gelişimine sebebiyet vermektedir (Başal, 2007).

Çevre eğitiminin okul ortamında verilebileceği düşünüldüğünde eğitim yapısının, doğal ve yapay çevreyi öğretmek için eğitici materyal olarak kullanılabilirdiği görülebilmektedir. Eğitim yapısının iç ve dış mekan tasarımı çocukların bina elemanları ile oyun oynayarak onları keşfetmesine olanak sağlamalıdır. Özellikle bina kullanımında sıklıkla ihtiyaç duyduğumuz, su ve enerji gibi kaynakların tasarrufu ile doğadan elde edilebilme yöntemleri eğitim yapısı aracılığı ile çocuklara mutlaka öğretilmelidir.

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE ÇEVRE EĞİTİMİN ÖNEMİ VE HEDEFLERİ

İnsanlar doğal çevrenin içine doğar ve onu algılayabildikleri kadar ilişki kurabilirler. Araştırmalara göre çevreyi algılama temel olarak üç-yedi yaş arasında, aile ve okul yardımıyla olmaktadır. Çocuklar çevreyi öğrenip algılamak aynı zamanda kendine güvenme, saygı duyma ve doğa ile baş edebilme gibi bireysel özelliklerini de geliştirmektedir (Kahyaoglu ve Yetişir, 2015). Literatüre bakıldığı zaman çocukların çevre eğitimi esnasında bireysel özelliklerini destekleyici gelişimler gösterdiği ile ilgili çalışmalara rastlamak mümkündür. Balat ve Çiftçi'ye göre çocukların doğayı incelerken sadece çevre bilincinin oluşumu için değil keşifçi, araştırmacı ve sorgulayıcı davranışlar edinerek kendi bireysel gelişimlerine katkı sağladıkları belirtilmektedir (Balat ve Çiftçi, 2017). Yine Gülay ve Ekici'nin araştırmasına göre ise doğal çevre eğitimi alan çocukların sadece çevre bilinci değil özgüvenleri de artış göstermektedir (Gülay ve Ekici, 2010).

Yapılı çevre eğitimi doğal çevre eğitimi kadar önemlidir ve doğal çevre eğitimi içine kaynaştırılmalıdır. Toplumlardaki her bir bireyin, kent planlamasına katmayı hedefleyen yapılı çevre eğitimi, “çevre, eğitim ve bireysel katılım”ın kesişme noktasında yer alır. Yapılı çevreye dair edinilecek iyi alışkanlıklar çocuklara ilerideki hayatlarına büyük yarar sağlayacaktır, bunlardan bazıları;

- Çevre duyarlılığı yüksek bireyler yetiştirilmesi
- Bireylerin toplum içinde kent planlaması bağlamında aktif olması (Arın, 2015)
- Bireylerin yapılı alan tercihlerinde çevreye duyarlılık gösteren sistemlere hassasiyet göstermelerinin sağlanması
- Çocukların erken dönemden itibaren kent üzerinde söz sahibi olabilmesinin sağlanması
- Erken dönemden itibaren birey-doğa ilişkisinin doğru kurulmasının sağlanması
- Yaşam alanlarında sosyolojik, ekonomik ve çevresel olayların ilişkili olduğunun topluma doğru şekilde aktarılabilmesinin sağlanması
- Gelecek nesillere daha temiz bir çevre bırakmanın zorunluluk olduğunu ve bu bağlamda yasalar oluşturulup uygulanması gerektiğinin topluma aktarılması
- Çevreye saygılı olmanın keyfi bir durum olmadığını bunun bir vatandaşlık görevi olduğunun anlaşılmasının sağlanması.

ÇEVRE EĞİTİMİNDE SÜRÜDÜRÜLEBİLİR EĞİTİM YAPISININ ROLÜ

“Sürdürülebilir Eğitim Yapıları” tasarlayarak öğrencilerin çevreye dair bilinç düzeyleri arttırılabilmektedir. Günümüzde klasik eğitim sistemi tek düze bir öğretime dayalıdır. Oysa yeni nesil eğitim anlayışına göre kendi kendine yetebilen, düşünüp karar verebilen, sorgulayabilen, çevresini algılayabilen, doğaya saygılı çocukların yetiştirilmesi ön plana çıkmaktadır. Buna bağlı olarak değişime açık, eğitim sisteminin ihtiyaçlarını karşılayabilecek

sürdürülebilir planlama anlayışına dayalı eğitim yapılarına ihtiyaç duyulmaktadır (Gökmen, 2012). Eğitim yapılarının sahip olduğu sürdürülebilir planlama ve sistemlerin yapı içinde göz önünde tutulması ve çocukların görmesi faydalı olacaktır. Bu sayede sadece sürdürülebilir bir bina inşa etmek yerine binanın eğitici materyale dönüşmesi sağlanacaktır (Şahin ve Dostoğlu, 2015). Eğitim yapıları kullanılarak, çocuklara aktarılacak sürdürülebilir sistemler, “Yeşil Bina Sertifika Sistemleri” kriterleri arasından seçilebilir. Bu sertifika sistemlerinin ortak kriterlerine bakıldığı zaman çocuklara öğretilmesi durumunda doğal çevreye fayda sağlayabilecek en önemlileri Tablo 1’deki gibidir. Bu kriterler aynı zamanda LEED Sertifika sisteminin dört önemli kriteridir.

Tablo 1: Dünyadaki “Yeşil Bina Sertifika Sistemleri” ortak kriterleri ve çocuklarda doğa bilincine olabilecek katkıları

KRİTER BAŞLIĞI	DOĞA BİLİNCİNE SAĞLAYABİLECEĞİ KATKI
• Sürdürülebilir Arazi Kullanımı	<ul style="list-style-type: none"> • Yapılı çevre inşa edilirken doğal çevrenin korunması gerektiği bilincinin oluşumunu sağlar • Tarım arazilerinin bina inşa etmek için kullanılmaması gerektiği bilincinin oluşumunu sağlar • Doğadaki bitki ve hayvan türlerinin korunmasını sağlar
• Suyun Etkin Kullanımı	<ul style="list-style-type: none"> • Suyun binalarda tasarruflu kullanılması bilincinin oluşumunu sağlar • Yağmur suyu toplama sistemleri hakkındaki bilincin oluşumunu sağlar
• Enerjinin Etkin Kullanımı	<ul style="list-style-type: none"> • Enerjinin binalarda tasarruflu kullanılması bilincinin oluşumunu sağlar • Yenilenebilir enerji üretim sistemleri hakkındaki bilincin oluşumunu sağlar
• Malzemelerin Etkin Kullanımı	<ul style="list-style-type: none"> • Doğal malzemelerin etkin kullanımını sağlayacak bilincin oluşumunu sağlar • Atık malzemelerin değerlendirilmesi bilincinin etkin olmasını sağlar

Tablo 1’deki kriterlerin çocuklara eğitim gördükleri eğitim yapılarında verilmesi önemlidir. Yapılı çevreye dair alacakları bu eğitim ve çocukların bu konuda bilgi sahibi olması ileriki yaşantılarında;

- *Yaşanabilir Kent*’leri talep edebilecek bilinci oluşturur
- Çocuklardaki çevre duyarlılığın artmasını sağlar
- Mimarlık ve tasarım bilincinin altyapısını oluşturur
- Kent ve bina planlamasında çocukların söz sahibi olmasını sağlar (TMMOB, 2005).

Sürdürülebilir Arazi Kullanımı

Doğal kaynakların kullanımı, kolay ulaşılabilirlik, yeşil alanların korunması gibi konular bakımından okul yapısının yer seçimine dikkat edilmelidir. Eğitim yapısının genel sürdürülebilirlik özelliğinin belirlenmesinde inşa yerinin seçimi önemli rol oynar (CHPS, 2010). Yapı arazisinin değerini anlayabilmek ve bu konudaki sürdürülebilir anlayışın benimsenmesini sağlamak için çocuklar okul açık ve kapalı alanlarında vakit geçirirken karşılaşacakları sistemlere dikkat edilmelidir. Buna en iyi örneklerden biri AWR Uluslararası Fikir Yarışması Ödülünü alan *Nursery Fields Forever* projesi gösterilebilir. Projenin Şekil 1’deki vaziyet planına bakıldığı zaman okulda sebze yetiştirme alanları, hayvan barınakları, yapay göl, rüzgar gülü gibi çocukların doğaya karşı bilinç düzeylerini arttıracak sistemler olduğu görülebilmektedir. Bu bağlamda güçlü bir tasarımı olan okulda arazi etkin şekilde ve adeta eğitici bir aktivite parkı gibi kullanılmaktadır. Şekil2’de görüldüğü gibi bu okulda aynı zamanda iç mekanlarda dış alanlardaki gibi sebze ve bitki yetiştirilebilmektedir. Dış mekan

adeta yapı içerisine alınmıştır. Eğitim merkezinin temel konsepti çocukların yiyeceklerin nasıl elde edildiğini anlamaları üzerine kurulmuştur (Özburak ve Akkar, 2017).

Şekil 1: "Nursery Fields Forever" okulu vaziyet planı (Oh, 2016)

Şekil 2: İç mekandaki sebze ekim alanları (Özburak ve Akkar, 2017)

Geniş arazilere ulaşmanın sıkıntı olmadığı ülkemizde örnekteki gibi çocukların toprağa değebilecekleri, organik tarım yapabilecekleri, doğadaki hayvanları keşfedebilecekleri okul yapılarının tasarlanması gerekmektedir. Okul yapılarının bahçesi sadece çocukların koşup oyun oynayacakları boşluklar değil aslında oyun oynarken doğayı deneyimleyip algılayabilecekleri alanlardır. Eğitimin önemli bir parçası olan okul yapısı açık alanları uzman kişiler tarafından eğitici olabilecek şekilde tasarlanmalıdır.

Suyun Etkin Kullanımı

Eğitim yapılarında, önemli doğal kaynaklardan biri olan suyun, tasarruflu kullanımı ve yağmur suyu toplama sistemleri gibi konularda eğitim verilmelidir. Kullanılacak fotoselli bataryalar tasarrufu, yapıya yerleştirilecek yağmur suyu toplama tankları ise suyun toplanması

ve biriktirilmesi hakkında bilinç oluşturabilecektir. Bunun yanı sıra okul öncesi yapılarda kullanılacak bu tip sistemlerin oyun aracı şekline dönüştürülmesi de mümkündür hatta kuramsal yaklaşıma göre daha etkili olabilmektedir. Kumamoto Anaokulu bu konuya güzel bir örnektir. Japonya’da mimar *Hibino Sekkei* tarafından tasarlanan okul binası orta alanı, üzeri açık iç avluya sahiptir. Tasarımı gereği çatısından yönlendirilen su ile dolan orta avlu, Şekil 3’teki gibi yağmur olmayan zamanlarda spor aktiviteleri ve yemek yeme alanı olarak, yağmurlu zamanlarda ise Şekil 4’deki gibi su dolduğundan oyun oynama amaçlı kullanılmaktadır (Gök, 2015).

Şekil 3: “Kumamoto Anaokulu”nun yemek yenen ve spor yapılabilen orta alanı (Gök, 2015)

Şekil 4: “Kumamoto Anaokulu”nun oyun amaçlı kullanılabilen orta alanı (Gök, 2015)

Ülkemizde iklimin de müsait olduğu düşünüldüğünde örnekteki gibi tasarımların uygulanabilirliği yüksek olduğu görülmektedir. Yağmur suyu çocukların görebileceği şekilde toplanıp örnek okuldaki gibi oyun amaçlı olacak şekilde veya ülkemizdeki sıcak hava göz önüne alındığında çocukların bahçede yapacakları organik tarımda sulama amaçlı kullanılabilir. Su toplama sistemlerinin yanı sıra okul yapısında tasarrufu destekleyici sistemler ve materyaller kullanılıp bunların çocuklar tarafından görülmesi sağlanmalıdır.

Enerjinin Etkin Kullanımı

Fosil yakıtların tükenmekte olduğu bilinmektedir. Yandıkları zaman karbon açığa çıkaran fosil yakıtların yerine yenilenebilir enerji kaynakları kullanımı arttırılmalıdır. Eğitim yapılarının eğitici rolü bakımından bu konu daha da önem kazanır. Çocuklar yapıda, yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik elde etmek için kullanılan rüzgar türbini ve güneş pilleri gibi materyallerle iç içe olmalıdır. Kaliforniya’daki Monterey Hills Temel Eğitim Okulu’nda güneş pilleri bu prensibe göre yerleştirilmiştir (Şekil 5). Çocuklar güneş pilinin altındaki oturma elemanına oturabilir hatta isterse pile dokunabilir (Kayıhan ve Tönük, 2008). Örnekte de görülebildiği gibi yenilenebilir enerji elde etme sistemleri çocukların kolayca ulaşabileceği ve oyuncak gibi görüp oynayabilecekleri şekilde tasarlanmalıdır.

Şekil 5: Monterey Hills Temel Eğitim Okulu'ndaki güneş pilleri (California Solar Schools, 2018)

Özellikle güneş enerjisi bakımından yüksek potansiyele sahip ülkemizde, güneş enerji sistemleri okullarımızda rahatça kullanılabilmekte ve çocukların bu konuda eğitim almaları sağlanabilmektedir.

Malzemelerin Etkin Kullanımı

Okullarda özellikle geri dönüşüm konularına sıklıkla yer verilmektedir. Bu yaş grubunda çöplerin ayrıştırılarak toplanmasının öğretilmesi önemlidir. Çocuklar genellikle doğaya ve hayvanlara ilgi duyarlar. Çevredeki kirliliğe dikkat çekerek bunun zaman içerisinde hayvanların yaşam alanlarına zarar verebileceği belirtilmelidir. Bu yaş grubundaki çocuklar cam, plastik, kağıt ve teneke kutuların geri dönüştürülebileceği bilgisini öğrenebilecek düzeydedir. Okulda geri dönüşüm kutusu bulunan ve çöpleri ayrıştırarak toplayan çocukların evlerinde de bu alışkanlığı devam ettirdiği görülmektedir (Kansu, 2018). Bu sebeple okullara rahatlıkla geri dönüşüm kutuları yerleştirilerek bu bilinç oluşturulabilir. Bunun yanı sıra yapı içerisinde yemekhane v.b. veya sınıftan çıkan atık malzemelerle oyuncak tasarımı yapılabilir. Bu çalışma yapıdan çıkan atık malzemelerin miktarını ve çeşidini anlamalarına yardımcı olacaktır.

Şekil 6'da 2017 Temmuz - 2018 Şubat tarihleri arasında Yakın Doğu Okul Öncesi Eğitim Merkezi 5 yaş grubu çocukları için gerçekleştirilen "Okul Öncesi Dönemi Eğitiminde "Sürdürülebilir Yaşam Çevresi" Pratiği başlıklı YDÜ – Bilimsel Araştırma Projesi çerçevesinde çocukların okul yemekhanesinde yemeklerini yedikten sonra kalan atık malzemeleri kompost kutusuna atarak gübre elde ettikleri aktivite görülebilmektedir (Özburak, 2018). Bu projede çocuklar kendi yemek atıklarını kompost kutularında biriktirmiş ve kendi tarım gübrelerini elde etmiştir. Elde edilen zengin içerikli gübre yine çocuklar tarafından organik tarım alanları için kullanılmıştır. Okulda yapılan bu çalışmanın ardından çocukların çoğunun daha önce hiç hayatlarında duymadıkları "kompost" kavramını iyice benimsedikleri ve kendi evlerinde de yapmaya başladıkları tespit edilmiştir.

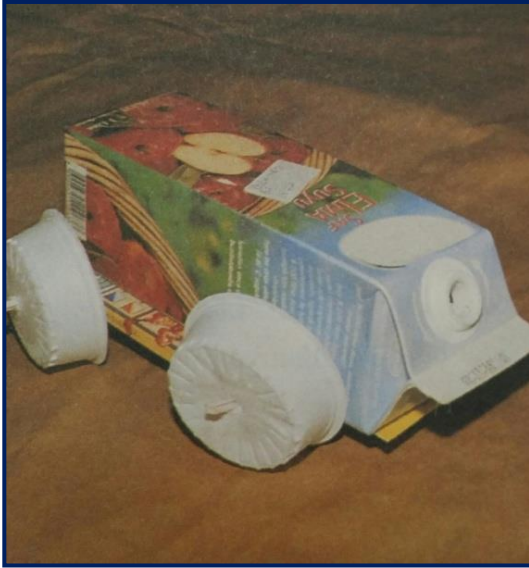
(a) Kompost kutusu

(b) Çocuklar yemek sonrası atık malzemeleri kompost kutusuna atıyorlar

Şekil 6: Çocuklar okul yemekhanesinden çıkan organik atıklardan gübre elde ediyor (Özburak, 2018)

Çocuklar oyun oynarken öğrenmektedir. Bu yaş grubu için de atık malzemeleri oyun materyali haline dönüştürmek ideal bir aktivite olabilmektedir. Örneğin biten meyve suyu paketinden araba veya rüzgar enerjisini de pekiştirmeye yönelik atık kağıt ve pipet kullanarak rüzgar gülü tasarlanabilir (Şekil 7) (Yalçinkaya ve Yalçinkaya, 2009).

(a) araba tasarımı

(b) rüzgar gülü tasarımı

Şekil 7: Boş meyve suyu paketinden yapılan araba (a) ve atık kağıtlardan rüzgar gülü tasarımı (b) (Yalçinkaya ve Yalçinkaya, 2009)

SONUÇ ve ÖNERİLER

Çevre sorunlarının ciddi boyutlara ulaştığı günümüzde, erken çocukluk dönemindeki çevre eğitimi büyük önem taşımaktadır. Okul müfredatlarına yeni girmeye başlayan çevre eğitimi sadece doğal çevreyi içermektedir. Oysa çevre doğal ve yapay olmak üzere iki çeşittir. Daha temiz bir çevre için doğal çevrenin yanı sıra yapay çevrenin yani mimarının çocuklara aktarılması gerekmektedir. Çocukların okulda çokça zaman geçirdikleri düşünüldüğünde sürdürülebilir sistemleri içeren “sürdürülebilir eğitim yapıları” bu amaçla eğitici materyale

dönüştürülebilir. Eğitim için kullanılacak okul yapısı çocukların görerek, işiterek, dokunarak birebir katılımcı olarak gerçekleştirdikleri aktivitelere hizmet edeceği için aldıkları bilgilerin daha kalıcı olmasını sağlayacaktır. Sürdürülebilir sistemleri barındıran eğitim yapılarında eğitim alan çocuklar, ileriki yaşamlarında kullandıkları mekanları tanıyan, kent tasarımında söz sahibi olabilecek bilince sahip ve doğaya saygılı bireyler olarak yetişeceklerdir.

Yapılan çalışmada LEED Yeşil Bina Sertifikası (Amerika) kriterlerinden dört tanesi olan ayrıca dünyadaki BREEM (İngiltere), CASBEE (Japonya), DGNB (Almanya) ve GEENSTAR (Avustralya) gibi yeşil bina sertifika sistemlerinin ortak kriterleri olan okul öncesi eğitim yapılarında sürdürülebilir arazi kullanımı, etkin su kullanımı, etkin enerji kullanımı ve etkin malzeme kullanımı konuları ele alınmıştır. Her kriter için dünyadaki okullardan örnekler verilmiştir. Ülkemize bakıldığı zaman bu konularda okullarda yapılan çalışmalara veya “Sürdürülebilir” ilkelere ya da yeşil bina sertifikasına sahip okul binasına malesef rastlanmamaktadır. Yapılan çalışmada örneklere dikkat çekilerek ülkemizde de uygulanabilir olduklarına vurgu yapılmıştır. Kriterler bağlamında ülkemiz okullarında rahatlıkla yapılabilecek uygulamalar,

Sürdürülebilir arazi kullanımı; okul öncesi yapılarının bahçe tasarımı çocukların oyun oynarken öğrendikleri unutulmadan, eğitici olacak şekilde tasarlanmalıdır. Toprağın değerini ve önemini vurgulamak için çocuklara tarım yapacakları alanlar yaratılmalıdır. Doğada yalnız yaşamadığımız bilinci vurgulanarak kendi okul binaları dahil yapılar inşa edilirken diğer canlıların yaşam alanlarını öldürmeden kendimize barınak yapmamız gerektiğinin üzerinde durulmalıdır. Çocukların okul bahçesinde hayvan yetiştirebilecekleri alanlar tasarlanmalı, bu okul yapısı ile bütünleştirilmeli ve çocuklara yapılan binaların çevrenin bir parçası olduğu ayrıca doğal yapıyı bozmadan bina inşa edilmesi gerektiği hatırlatılmalıdır.

Suyun etkin kullanımı; bu başlık suyun toplanması ve tasarruflu kullanılması konularını içermektedir. Yağan yağmur sularının tahliye borularından akıp gitmesi yerine çocukların görebileceği şekilde bina elemanları kullanılarak toplanması, binanın su toplamada yardımcı materyal olabileceği dikkat çekilerek tasarlandığı vurgulanmalıdır. Çağımızın gerekliliği olarak bina iç mekanlarında kullanılan bataryaların su tasarruflu olması, çocukların bu sistemleri fark etmesi ve öğrenmesi sağlanmalıdır.

Enerjinin etkin kullanımı; okul yapısı çevresindeki enerji kaynakları saptanmalı ve binada kullanılmalıdır. Kullanılacak yenilenebilir enerji kaynakları çocuklar için oyun materyali haline dönüştürülmeli ve fark etmeleri sağlanmalıdır. Bina içerisinde kullanılacak elektronik aletler enerji tasarruflu seçilmeli ve çocukların bunu algılayabileceği şekilde üzerlerine gerek afişler gerek resimler asılarak çocuklarda merak uyandırılmalıdır. Çocukların okul yapısı içinde kullandıkları enerjiyi kendilerinin kontrol etmeleri ve gerekmeyen aletleri ve mekan ışıklarını yine kendilerinin kapatmaları istenmelidir. Bu sayede çocuklar bina kullanımına dahil edilip tasarlanan sistemleri keşfetmeleri sağlanacaktır.

Malzemelerin etkin kullanımı; okul inşasında mümkün olduğunca doğal malzeme kullanılmasına bunların boyasız, kaplamasız çocukların göreceği şekilde doğal hallerinde bırakılmasına dikkat edilmelidir. Binadan çıkacak her türlü atık malzemenin çocuklar tarafından kontrol edilmesi sağlanmalıdır. Mutfaktan çıkan atıkların çocuklar tarafından biriktirilerek kompost yapımında veya ambalaj atıkları gibi materyallerin ise el işi aktivitelerinde kullanılmasına özen gösterilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akduman, G. G. (2013). Okul Öncesi Eğitimin Tanımı ve Önemi. Balat, G. U. (Ed.) Okul Öncesi Eğitime Giriş (ss. 1-18). Ankara: Pegem Akademi.
- Balat, G. U. & Çiftçi, H. A. (2017). Okul öncesi dönemde fen eğitimi ve önemi. Akman, B. & Balat, G. U. & Yıldız, T. G. (Ed.) Okul Öncesi Dönemde Fen Eğitimi (ss. 1-21). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Basile, C. G. (2000). Environmental education as a catalyst for transfer of learning in young children. *The Journal of Environmental Education*. 32(1), 21-27. doi:10.1080/00958960009598668
- Başal, H.A. (2007). Çocuklar İçin Uygulamalı Çevre Eğitimi. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- California Solar Schools, (2018). Monterey Park Elementary, Erişim adresi, <http://www.californiasolarschools.org/solar-schools/schools/monterey-park-elementary/>
- CHPS, (2010). Washington Sustainable schools Protocol, Washington: Colborative for Hight Performance Schools.
- Gök, Ö. (2015). Çocuklar İçin Mimarlık: Yapının Kendisi Oyun Alanına Dönüşebilir Mi?, Erişim adresi, <http://kot0.com/cocuklar-icin-mimarlik-yapinin-kendisi-oyun-alanina-donusebilir-mi/>
- Göka, E. (1995). Çocuk ve Çevre. İstanbul: Seha Neşriyat Yayınevi.
- Gökmen, H. S. (2012). Çevre Duyarlı Mimarlık, *Mimarlık Dergisi*. 368, ss. 53-58.
- Gülay, H., & Ekici, G. (2010). MEB Okul Öncesi Eğitim Programının Çevre Eğitimi Açısından Analizi. *Türk Fen eğitimi Dergisi*. 7(1), ss. 74-84.
- Kahyaoğlu, M., & Yetişir, M.İ. (2015). Doğa Kavramı ve Çocukların Doğadan Uzaklaşmasına İlişkin Fenomenografik Bir Çalışma. *Eğitim ve Bilim*. 40(182), 159-170. doi:10.15390/EB.2015.4899
- Kansu, N. (2018). Pınar Yuva İle Geri Dönüşüm Projesi, Erişim adresi, <http://oncecocuklar.com/pinar-yuva-ile-geri-donusum-projesi.phtml>
- Kayıhan K. S., & Tönük S. (2008). Sürdürülebilir Temel Eğitim Binası Tasarımı Bağlamında Arsa Seçimi ve Analizi Konusunun İrdelenmesi. *YTU Mimarlık Fakültesi Megaron Dergisi*. 2, 137-154.
- Nikolaeva, S. N. (2008). The Ecological Education of Preschool Children. *Russian Education & Society*, 50(3), ss. 64-72. doi:10.2753/RES1060-9393500306
- Oh, E. (2016). “Nursery Fields Forever” Reconnects Early Childhood Education with Nature, Erişim adresi, <https://www.archdaily.com/781867/nursery-fields-forever-reconnects-early-childhood-education-with-nature>
- Özburak, Ç. (2018). Okul Öncesi Eğitiminde Sürdürülebilir Yaşam Çevresi Pratiği. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa.
- Özburak, Ç. & Akkar, Y. (2017). Çağdaş Okul Öncesi Yapılarda “Geleceğin Derslik Modelleri”.3. *Kıbrıs Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi*. Cilt II
- Şahin, B. E., & Dostoğlu, N. (2015). Okul Binaları Tasarımında Sürdürülebilirlik, *Uludağ Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi*. 20, ss. 75-91.

- Tandoğan, O. (2014). Çocuk İçin Daha Yaşanılır Bir Kentsel Mekan: Dünyada Gerçekleştirilen Uygulamalar. *Megaron Dergisi*. 9(1), 19-33. doi: 10.5505/MEGARON.2014.43534
- TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, (2005). Çocuk ve Mimarlık Çalışma Grubu Bülteni, Ankara: Türkiye Mimar Mühendisler Odası Birliği.
- Yalçınkaya, T., & Yalçınkaya Ç. D. (2009). Oyuncaklar. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki Yerel Yönetimlerin Sürdürülebilirlik Anlamında Yeniden Yapılandırılması

Gökhan Özdemir

Mimarlık Bölümü, Mimarlık Fakültesi, Yakın Doğu Üniversitesi, gokhan.ozdemir@neu.edu.tr

Özet

Günümüzde belediyeler/yerel yönetimler insanlarla birebir ilişki içinde olan, vatandaşların temel ve günlük ihtiyaçları konusunda hizmet veren devlet organlarıdır. Hızlı nüfus artışına bağlı olarak yerel yönetimlerin sorumlulukları ile görev ve etki alanları artmaktadır. Diğer bir ifadeyle yerel yönetimler halka en yakın idari yönetim organları olarak, halkla iç içe ve doğrudan bir şekilde birçok kentsel ihtiyacın karşılandığı birimlerdir; bu kapsamda yerel yönetimlere dolayısıyla da belediyelere önemli görev ve sorumluluklar yüklenmiştir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde de şehir, ilçe ve köylerde nüfus her geçen gün artmaktadır. Bu durum, ülkedeki yerel yönetimlerde, sürdürülebilirlik anlayışı bütününde yeni idari ve hizmet ihtiyaçlarının doğmasına sebebiyet vermiştir. Buna bağlı olarak bu araştırmada, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde bulunan belediye kavramı, farklı boyutlarıyla (yasal sorumluluk, hizmet çeşitliliği ve etki alanları vb) incelenmiştir. Bu inceleme ışığında ülkedeki yerel yönetimlerin daha kaliteli ve kapsamlı şekilde hizmet sunmasını hedefleyen yeni bir organizasyon önerilmiştir. Bu amaçla KKTC'de bulunan 28 belediye kısmen birleştirilip, yeniden organize edilerek daha sürdürülebilir bir belediye kavramı önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: yerel yönetimler, belediye, hizmet, sürdürülebilirlik, KKTC

Restructuring Local Governments of Turkish Republic of Northern Cyprus in terms of Sustainability

Abstract

Today, municipalities/local administrations are state bodies that are in direct contact with people and serve the basic and daily needs of citizens. Due to the rapid population growth, the responsibilities, duties and influence areas of local governments are increasing. In other words, local governments are the closest administrative bodies to the public, where many urban needs are directly intertwined with the public. In this context, local authorities and therefore municipalities have important duties and responsibilities. In the Turkish Republic of Northern Cyprus, the population in cities, districts and villages is also increasing day by day. This has led to the emergence of new administrative and service needs in terms of sustainability in the local governments of the country. In this study, the concept of municipality in the Turkish Republic of Northern Cyprus has been examined with different dimensions (legal responsibility, diversity of services and impact areas, etc.). In the light of this review, a new organization has been proposed aiming to provide better quality and comprehensive service to local governments in the country. For this purpose, 28 municipalities in TRNC are partially merged and reorganized and a more sustainable understanding of municipalism is proposed.

Keywords: local governments, municipality, service, sustainability, TRNC

GİRİŞ

KKTC genelinde bulunan 28 belediyenin ortak sorunlarının başında ekonomik durumları gelmektedir. Belediyelerin ekonomik olarak dar boğazdan geçmesi ve gelir-gider dengesinin sağlanamaması belediyelerin en büyük sıkıntılarından biridir. Ayrıca yasa da belirtilen personel yapılarına sahip olmayan belediyeler bu bağlamda da sıkıntılar yaşamaktadır. Fakat yasalarda belirtilen personel yapılaşmasının günümüze uygun olmaması yaşanan sorunların başlıca nedenidir.

Belediyelerin son zamanlarda aldıkları kararlarla ekonomik durumları düzeltmeye çalışılsa da ülke genelinde belediyelerde ekonomik sorunlar devam etmektedir. Makale kapsamında önerilen düzenleme ile gelir pastasının ve merkezi hükümet katkı paylarının düşüncesiyle belediyelerin sürdürülebilir bir anlayışı benimsemek anlamında yeni bir model önerisine

gidilmiştir. Belediyelerin gelirleri ve giderlerinin iyi organize edilmesi sadece yapılan öneri modeli ile düzelmeyeceği aşikârdır. Yasalarda yapılacak reformlarla sorunların azalacağı ve zamanla ortadan kalkacağı ön görülmektedir.

Belediyeler ile ilgili yasalarca yapılan tanımlarda;

Yerel yönetimler, bölge, belediye, köy ve mahalle halkının yerelde ortak gereksinmelerini karşılamak üzere kuruluş ilkeleri yasa ile belirtilen ve karar organları seçilme oluşturulan kamu tüzel kişisidir (KKTC Anayasası).

Anayasa'nın 127. Maddesinde belediye tanımı; "belediye, halkın yerel ihtiyaçlarını karşılamak üzere kanun ve yasalarca belirtilen kuruluş esasları, karar organları seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisidir" (TC Anayasası).

Belediyeler yasasının amacı beldenin gelişmesini, belde halkının ortak yerel gereksinimlerini çağdaş bir anlayış ve demokratik bir tutum içinde karşılamakla görevli olan kamu tüzel kişiliğine sahip bulunan belediye yönetiminin hukuki statüsünü düzenlemektir (KKTC Belediyeler Yasası).

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti beş ilçeye ayrılmaktadır. Bu ilçeler Lefkoşa İlçesi, Gazimağusa İlçesi, Girne İlçesi, Güzelyurt İlçesi ve İskele İlçesidir. Bu ilçelerde toplam 28 belediye bulunmaktadır. Belediyeler nüfus sayılarına göre Tablo 1'deki gibi gruplamamız mümkündür.

Tablo 1: Belediyelerin sınıflandırılması (Özdemir, 2017)

BELEDİYELERİN SINIFLANDIRILMASI				
BÜYÜK BELEDİYELER		ORTA BELEDİYELER		KÜÇÜK BELEDİYELER
İLÇE	KENT	KASABA	BUCAK	KÖY
Lefkoşa Türk Bel.	Güzelyurt Bel.	Değirmenlik Bel.	Beyarmudu Bel.	Akincılar Bel.
Gazimağusa Bel.	Gönyeli Bel.	Lapta Bel.	Alayköy Bel.	Tatlısu Bel.
Girne Bel.		Lefke Bel.	Paşaköy Bel.	
		Yeniboğaziçi Bel.	Akdoğan Bel.	
		Çatalköy Bel.	Mehmetçik Bel.	
		Yenierenköy Bel.	Büyükkonuk Bel.	
		İskele Bel.	Dipkarpaz Bel.	
		Dikmen Bel.	Vadili Bel.	
		Alsancak Bel.	Esentepe Bel.	
			İnönü Bel.	
			Geçitkale Bel.	
			Serdarlı Bel.	
3 Bel.	2 Bel.	9 Bel.	12 Bel.	2 Bel.

Yasaya göre planlanan belediyelerde ilçeler ilçe belediyesi olarak kabul görmektedir. Fakat bu sınıflandırmada nüfus oranları dikkate alınarak yapılmıştır.

İLÇE: 25.000 ÜSTÜ NUFUS SAHİP OLAN BELEDİYELER

KENT: 15.001-25.000 ARASI NUFUS SAHİP OLAN BELEDİYELER

KASABA: 5.001-15.000 ARASI NUFUS SAHİP OLAN BELEDİYELER

BUCAK: 2.001-5.000 ARASI NUFUS SAHİP OLAN BELEDİYELER

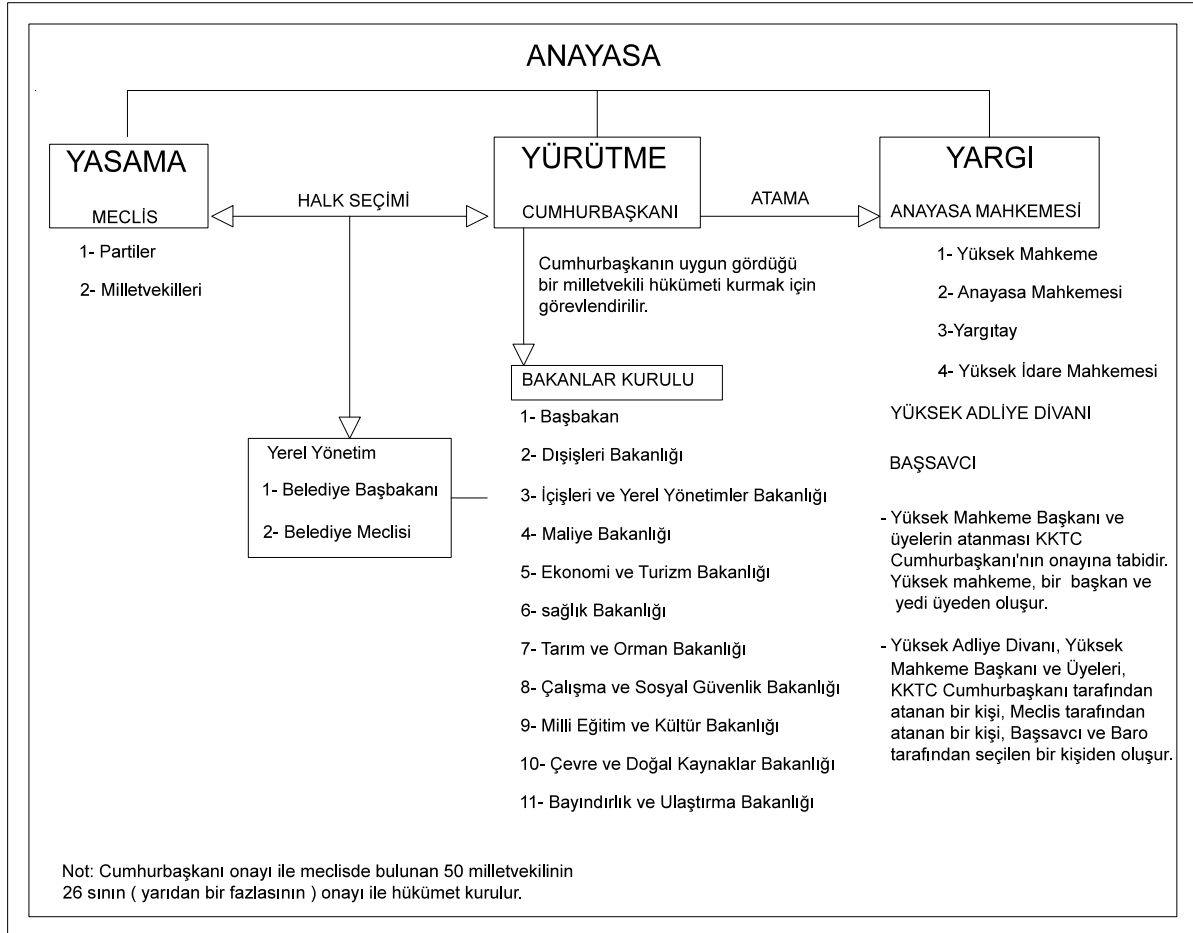
KÖY: 2000 ALTI NUFUS SAHİP OLAN BELEDİYELER

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİNDE YÖNETİM

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yürütme yetkisi cumhurbaşkanının kararıyla: seçime girmiş, seçim barajını geçmiş, parlamentoda görev yapacak milletvekilleri arasından

görevlendireceği ve en az meclisin yarısından bir fazlasının onay vereceği Bakanlar Kurulu'na, yasama yetkisi 5 yılda bir halk oylaması ile seçilen ve 50 milletvekilinden oluşan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Meclisi'ne verilmiştir. Yargı ise bağımsız mahkemelere verildi. Devlet yapılanması Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2: KKTC'de devlet yapısı (KKTC Anayasası'ndan uyarlanmıştır)

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Yerel Yönetim

KKTC, ülkenin etkin bir şekilde yönetilmesi için 5 ayrı yerleşim bölgesine ayrıldı. Bu bölgeler Lefkoşa, Girne, Gazimağusa, Güzelyurt ve İskele olmaktadır. KKTC sınırları içerisinde bulunan 187 köy bu bölgelere dağıtılmaktadır (Tablo 3). Her bölgede merkezi hükümetin temsilcisi olarak Kaymakam bulunmaktadır. Ülkede toplamda küçükü büyüklü 28 belediye yer almaktadır.

Belediyelerin, yasayla belirtilen görevlerinin dışında, beldenin günlük ihtiyaçlarını karşılamak, halkın rahat, huzurlu ve güvenli bir ortamda yaşamalarını sağlamak gibi önemli sorumlulukları vardır. Diğer bir ifadeyle belediyeler, görevleri, büyüklükleri ve özelliklerine göre belde halkına sağlıklı, ucuz, süratli ve etkili bir şekilde hizmet götürmekle sorumludur. Belediye hizmetlerinin yürütülmesi görevi, Belediye Başkanı'na aittir (Özdemir, 2017).

Tablo 3: KKTC’de İlçeler, Belediyeleri ve Belediyelere bağlı köyler (KKTC İçişleri ve Yerel Yönetimler Bakanlığı 2012 faaliyetleri – 2013 hedeflerinden uyarlanmıştır)

İlçeler - Belediyeler ve Belediyelere Bağlı Köyler					
1- Lefkoşa İlçesi					
1.1 Lefkoşa T.B. . Hamitköy . Haspolat	1.2 Gönyeli B. . Kanlıköy	1.3 Alayköy B. . Türkeli . Yıfımköy . Gürpınar . İkidere	1.4 Değirmenlik B. . Yiğitler . Kalavaç . Yeniceköy . Çukurova . Changir	. Düzova . Gökhan . Demirhan . Meriç . Gaziköy . Kırklar . Dilekkaya . Kırkkale . Erdemli . Minareliköy . Beyköy . Balıkesir	1.5 Akinclar B.
2- Gazimağusa İlçesi					
2.1 Gazimağusa B. . Mutlukaya . Tuzla	2.2 Y. Bogaziçi B. . Yıldırım . Atlılar . Sandallar . Akova	2.3 İnönü B. . Pirhan . Dörtöl . Korkuteli	2.4 Geçitkale B. . Sütluce . Çamlıca . Yamağköy	2.5 Serdarlı B. . Malldağ . Çınarlı . Nergisli	. Görneç . Gönendere . Ergenekon . Pınarlı . Timen
2.6 Beyarmudu B. . Düzee . Güvercinlik . İncirli	2.7 Paşaköy B. . Türmenköy . Aslanköy . Köprütü . Çayönü . Kurudere	2.8 Tatlısu B.	2.9 Akdoğan B.	2.10 Vadili B. 1. Turunçlu	
3- Girne İlçesi					
3.1 Girne B. . Ozanköy . Beylerbeyi . Erdemir . Zeytinlik	3.2 Alsancak B. . Karaman . Karaoğlanoğlu . Doğanköy . Karakum	3.3 Lapta B. . İlgaz . Malatya-İncesu . Yeşiltepe	3.4 Esentepe B. . Karşıkaya . Kılıçarslan . Çamlıbel . Akdeniz . Alemdağ . Geçitköy . Hisarıköy . Kayalar	3.5 Dikmen B. . Besparmak . Karaağaç . Bahçeli . Tepebaşı . Koruçam . Karpaşa	3.6 Çatalköy B. . Arapköy . Pınarbaşı . Dağyolu . Göçeri . Akçiçek . Şirinevler . Kömürcü
4- Güzelyurt İlçesi					
4.1 Güzelyurt B. . Mevlevi . Yuvacık . Zümrütköy . Serhatköy . Şahinler	4.2 Lefke B. . Gayretköy . Güneşköy . Aydınköy . Aşağı . Bostancı . Kalkanlı . Yukarı . Bostancı	4.2 Lefke B. . Taşınar . Çamlıköy . Yeşilirmak . Doğançı . Gazveren . Yeşilyurt . Cengizköy . Bademliköy . Bağlıköy . Gemikonağı . Denizli . Yedigöller . Omerli			
5- İskele İlçesi					
5.1 İskele B. . Kuzucuk . Aygün . Sinirüstü . Boğaziçi . Altınova . Ağlılar . Topçuköy . Ardahan . Turnalar	5.2 Mehmetçik B. . Balalan . Kumyalı . Çayırova . Bafra . Pamuklu	5.3 Büyükkonuk B. . Kaplıca . Kilitkaya . Yedikonuk . Zeybekköy . Saçlıköy . Mersinlik . Tuzluca	5.4 Dipkarpaz B. Kaleburnu	5.5 Y. Erenköy B. . Sipahi . Adaçay . Avtepe . Taşlıca . Derince . Yeşilköy	. Esenköy . Ziyamet . Gelincik . Boltaşlı . Kuruova

BELEDİYELERİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK AÇISINDAN YENİDEN YAPILDIRILMASI

Belediyecilik anlayışının siyasi baskılardan soyutlanarak farklı boyutlarda iyileştirilmesi, halkın çağdaş toplumlar seviyesinde hizmet alması bakımından önemlidir. Nüfusun orantısız dağılması, devlet katkı paylarının nüfusa bağlı olması, personel düzenlemelerinin ilgili mevzuat yasalarına uymaması, belediyelerin büyüyen sorunlarına sebebiyet vermektedir. Belediyelerin birleştirilmesiyle hizmet tanımlarının doğru yapılması ve gelir paylarının artması mümkün olacaktır; buna bağlı olarak belediyecilik kavramı güçlenerek etki alanı artacaktır. Bu süreçte Belediyeler Yasası, Personel Yasası tekrardan düzenlenerek geçiş döneminde yaşanacak sorunlar en aza indirilmelidir. Bu bağlamda iki kavram ortaya çıkmaktadır;

- **Kent belediyeleri**, geliştirecek kısa, orta ve uzun vadeli master planları aracılığıyla ve merkezi hükümetle iş birliği içerisinde, adanın kuzeyindeki kentlerin bir bütün olarak işlenmesini sağlayacaktır. Sürdürülebilirlik anlayışı çerçevesinde doğa, sağlık, kültür,

eğitim turizmi, yerel kimliğin geliştirilmesi vb. çalışmalara imkan verecek bu belediyecilik kavramı sayesinde KKTC tarihi, güzelliği ve zenginliği dünyayla buluşturulabilecektir. Kentin sosyo-ekonomik yapısının doğru planlanması ile gelirlerin artırılması hedeflenerek göçlerin önlenmesi sağlanacaktır ve bu sayede halkın göç etmeksizin kendi toprağında yaşaması mümkündür.

- **Hizmet belediyeleri**, halkın günlük ve temel ihtiyaçlarını karşılanmasına odaklanacaktır; bunun yanı sıra festivaller başta olmak üzere farklı sosyal ve kültürel içerikli etkinlikler de hizmet belediyelerinin sorumluluk ve görevleri arasında yer almalıdır. Böylece bu yerleşim yerlerinde yaşayan insanlara gelir sağlanması da mümkün olacaktır.

Ünümüzde ülkede gerçekleşen bazı festivaller; Girne Zeytinlik Festivali, Kıbrıs Rakı Festivali, Güzelyurt Portakal Festivali, Bellapais Klasik Müzik Festivali, Tepebaşı Medoş Lalesi Festivali, Lapta Turizm Festivali, Doğanköy Alıç Festivali, Kıbrıs Tiyatro Festivali, Yiğitler Gavgarit Festivali, Avtepe Medoş Lalesi Festivali, Kalavaç Gıbrızlı Kültür ve Sanat Festivali, Karpuz Turizm Şenlikleri, Yeniboğaziçi Karpuz Festivali, Büyükkonuk Eko Günleri, Hisarköy Orkide Festivali, Akdeniz Ayrelli Festivali, Beylerbeyi İpek Kozası Festivali, Gazimağusa Çocuk Festivali, Kıbrıs Tango Festivali, Kırıkkale Gabbar Festivali, Sinde Panayırı, Gazi Mağusa Kültür Sanat ve Turizm Festivali, İskele Festivali, Beyarmudu Patates Kültür Sanat Festivali, Lefkoşa Gençlik Karnavalı, Mehmetçik Üzüm Festivali, Yeniboğaziçi Pulya Festivali, Serdarlı Babutsa Kültür ve Sanat Festivali, Geçitkale Hellim Festivali, Salsa Dans Festivali, Tatlısu Harnup Festivali, Mağusa Gençlik Festivali, Yadıldalga Verigo Festivali, Yaşılırmak Çilek Festivali, Lefke Ceviz Festivali, Lefke Hurma Festivali, Bağlıköy Eko Günleri, Bağlıköy Paluze Festivali, Alaniçi Tahıl Festivali, Kalkanlı Çakısdez Festivali, Görneç El Makarnası Festivali, Esentepe Zerdali Festivali, Alayköy Tahıl Festivali, Karşıyaka Ahlat Festivali, Dipkarpaz Kumdan Kale Festivali (<https://www.kibrisrentacar.com/kibris/kibris-festivalleri>), Kozanköy Hellim Pastelli Festivali, Serdarlı Sestalar Bahar Şenliği, Kormacit St. Aziz George Festivali, Mormenekşe Enginar Festivali, Akıncılar Evvel Zaman İçinde Luricina Panayırı, Dilekkaya Hellim Festivali, Ozanköy Pekmez Festivali, Karşıyaka Deniz Şenlikleri (<http://www.kibrispostasi.com/c49-KULTUR-SANAT/n277706-kktcde-duzenlenen-ve-kultur-dairesine-bildirilen-festival-ta>) ülkenin sosyal alandaki değerleri olmaktadır, değerleri hizmet ve kent belediyelerinin ortak organizasyonları ile halkın kültürüne sahip çıkması bağlamında, geleceğe açılan kapısı olacaktır.

Bu düşünceler bağlamında ülkedeki yerel yönetim kavramı için yeni bir model önerisi oluşmaktadır ve bu önerinin önceliğini, artık elzem olan sürdürülebilirlik kavramıyla ilişkilendirecek şekilde, toplumsallık temelinde huzur, güven, yaşam kalitesi, kültür, paylaşım gibi değerler ve Akdenizlilik bilinci oluşturmaktadır.

Bu noktada ifade edilebilir ki yerel yönetimler için sürdürülebilir bir anlayışla belediyecilik yapabilmeyen yolu Akdeniz’de, adalı olmak anlayışıyla örtüşmektedir. Dolayısıyla, daha çağdaş, sürdürülebilir ve kaliteli yerel bir yönetim için, zaman zaman zorlanılsa da, bu ‘adalet olma’ düşüncesini kaybetmeden, koruyarak yaşamasını sağlayarak, nesilde nesile aktarmak, yani aslında Kıbrıs’a sahip çıkmak! gerekmektedir.

Aslında Kıbrıs’ta belediyecilik, bir yerel organ olmakla birlikte, bir kucaklama yeridir. Kent belediyesinin planlamalar aracılığıyla fiziki çevreye odaklanması, fakat hizmet belediyesinin 7’den 77’ye her insana Akdeniz insanının sıcaklığını göstermesi mümkün olacaktır. Bu durum, vurgulanan sosyal, kültürel ve çevresel değerler vasıtasıyla ülkenin, dünyanın geri

kalanından farkını ortaya koyabilecektir. Hatta ülkenin ağır izolasyonlara maruz kalmış olmasının yarattığı sorunlar, bu hususta atılacak adımlarla olumlu bir yöne çevrilebilecektir.

Özetle, merkezi hükümetin önemli bir temsilcisi olma noktasında, kent ve hizmet belediyesi işleyişinin insan odaklı olması gerekmektedir; bu doğrultuda sürdürülebilir belediyeçilik anlayışı yanında sürdürülebilir bir KKTC yaratmak için adımlar atmak gerekmektedir. Buna bağlı olarak ifade edilebilir ki 28 belediyede, yani KKTC bütününde var olan sistemin yeniden yapılandırılması gereği kaçınılmaz bir gerçektir. Tüm bu yeniden yapılandırma sürecinde, belediyelerin ekonomik sorunlarla mücadele ettiğini de hatırlamak gerekmektedir.

Personel yapılanmasında mevcut olan sıkıntılar, ekonomik dar boğaz, gelir pastasındaki yasal olsa da adaletsiz dağılım, biraraya getirilip toplandığı zaman, anayasanın en önemli maddelerinden biri olan eşitlik ilkesine ters düşüldüğü görülmektedir. Bunların giderilmesi için kent-hizmet belediye anlayışının yerleşmesi ülkenin vizyonu ve misyonu açısından önemli bir yer tutacaktır. Bu noktada e- devlet ve e-belediyeçilik sistemlerinin gelişmesinin gerekliliği de unutulmamalıdır.

Gelişen köyler, tarıma/hayvancılık vb. alanlara yapılacak yatırımla başlamalıdır. Bu durum kentlere doğru yoğunlaşan göçün önüne geçmesini sağlayacaktır. Buna bağlı olarak ülke ekonomik olarak büyüme gösterebilir ve yaşam standartları artabilir.

KKTC’de yerelde başlayacak sürdürülebilir anlayış, merkezi yönetim içerisindeki parlamenter sistemde de yenilikler elde edilmesine yardımcı olabilir. Söz konusu yenilenme başkanlık sistemi modeli vasıtasıyla gerçekleştirilebilir. Bu yöndeki değişim dar boğazdan geçen ülkedeki kısır siyasi anlayışın bitirilmesine, ülkenin daha güçlü bir yapıya kavuşarak rahatlamasına, zenginliklerini kullanmasına ve daha hızlı ve verimli çalışmasına olanak sağlayacaktır.

Tüm bu değişim ve dönüşümü, farklı yönleriyle sorulara cevaplar bularak, iyi bir planlama ile hayata geçirmek mümkün olacaktır. Planlama çok kapsamlı bir etkinliktir (Arcan ve Evcı, 1999). Süreç planlaması yapılırken yasalardan başlayarak reformlarla birlikte, çalışanların mağdur olmayacağı şekilde, personel fazlalıklarının da yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Ayrıca mevcut belediye binalarının yeniden organizasyonu yapılmalıdır. 28 belediyenin içerisinde 5 büyük kent belediyesi vardır (Şekil 1). 23 belediyenin hizmet belediyesi olarak örgütlenerek iş ve görev tanımlarının yapılması gerekmektedir (Şekil 2).

Lefkoşa Kent Belediyesi

- Merkezi Hizmet Belediyesi
- Değirmenlik Hizmet Belediyesi
- Gönyeli Hizmet Belediyesi
- Akıncılar Hizmet Belediyesi
- Alayköy Hizmet Belediyesi

Gazimağusa Kent Belediyesi

- Merkezi Hizmet Belediyesi
- Serdarlı Hizmet Belediyesi
- Geçitkale Hizmet Belediyesi
- Yeni Boğaziçi Hizmet Belediyesi
- Vadili Hizmet Belediyesi
- Paşaköy Hizmet Belediyesi
- Beyarmudu Hizmet Belediyesi
- Akdoğan Hizmet Belediyesi
- İnönü Hizmet Belediyesi
- Tatlısu Hizmet Belediyesi

Girne Kent Belediyesi

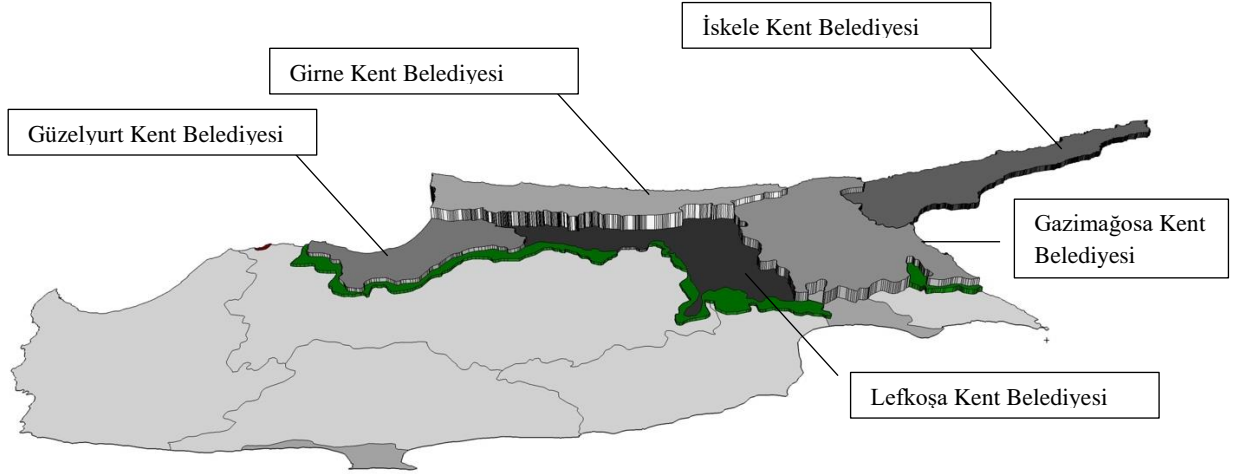
- Merkezi Hizmet Belediyesi
- Dikmen Hizmet Belediyesi
- Lapta Hizmet Belediyesi,
- Alsancak Hizmet Belediyesi
- Esentepe Hizmet Belediyesi
- Çatalköy Hizmet Belediyesi

Güzelyurt Kent Belediyesi

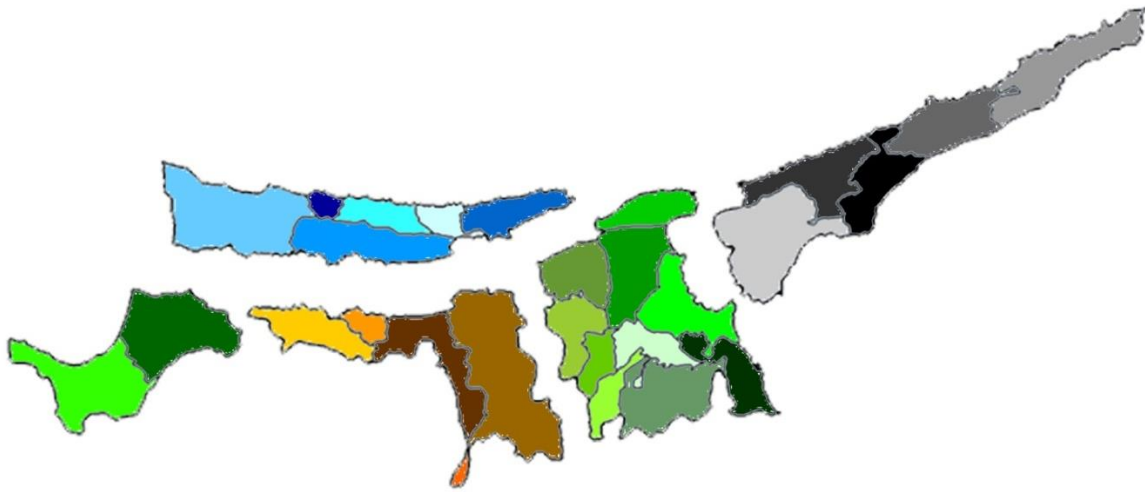
- Merkezi Hizmet Belediyesi
- Lefke Hizmet Belediyesi

İskele Kent Belediyesi

- Merkezi Hizmet Belediyesi
- Mehmetçik Hizmet Belediyesi
- Büyükkonuk Hizmet Belediyesi
- Dipkarpaz Hizmet Belediyesi
- Yenierenköy Hizmet Belediyesi

Şekil 1: Büyük Kent Belediyeleri (KKTC Yerel Yönetimler haritası, Harita Dairesi 2006'dan uyarlanmıştır)

Şekil 2: Hizmet Belediyeleri (KKTC Yerel Yönetimler haritası, Harita Dairesi 2006'dan uyarlanmıştır)

SONUÇ ve ÖNERİLER

Günümüzde hızlı nüfus artışı, endüstrileşme süreçleri vb nedenlerle dünya bütünündeki dinamikler hızla değişmektedir. Bu sürece küresel ısınma ve iklim değişikliğinin başı çektiği çevresel sorunlar da dahildir. Tüm bunlara bağlı olarak yerel yönetimlerin görev, yetki ve sorumlulukları her geçen gün artmaktadır. Dolayısıyla söylenebilir ki dünya bütününde çağdaş belediyeçilik anlayışının sürdürülebilirlik kavramından soyutlanarak kurgulanması yanlış olacaktır. Bu durum ülkemiz için de geçerlidir. Özellikle son yıllarda, KKTC’de de, hızlı nüfus artışına bağlı olarak, kentleşme sorunları başta olmak üzere, çeşitli sosyal, çevresel, kültürel, fiziki sorunlar ortaya çıkmıştır. Sorunların çözümü bağlamında, bu süreçte yerel yönetimlere de önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Dolayısıyla ülkedeki belediyeçilik anlayışının değişip dönüşerek, daha çağdaş, verimli ve elbette daha sürdürülebilir temelli bir yapıya kavuşması gerekmektedir.

KKTC’de toplam 28 belediye bulunmaktadır. Bunların üçü anakent, ikisi kent, dokuzu kasaba, on ikisi bucak ve iki tane de köy belediyesi mevcuttur. Görüleceği üzere, Tablo 1’de belirtilen belediye sınıflandırılmasına göre büyük belediyeler anakent ve kent olarak, orta büyüklükteki belediyeler kasaba ve bucak, küçük belediyeler ise köy belediyesi olarak adlandırılmaktadır.

Bu çerçevede bu çalışmada, KKTC genelinde 5 kent belediyesi oluşumu ve bu kent belediyelerinin altında hizmet verecek hizmet belediyelerinin oluşturulması önerilmiştir. Bu öneri vasıtasıyla yerel yönetimlerde hizmet kalitesinin artması hedeflenmiştir. Sürdürülebilir anlayışın yansımaları olarak, kent ve hizmet belediyesi düşüncesinin, hizmetin yerelde her noktaya ulaşmasını sağlaması hedeflenmiştir. Kent belediyelerinin plan ve proje geliştirme odaklı olması önerilmektedir. Bu kent belediyeleri, altyapı ve kentsel mekanların finansmanı, projelendirilmesi ve uygulanması noktasında hizmet vermenin yanında, sosyal, kültürel ve sportif alanda da insanların ihtiyaçlarını karşılayacak fiziki mekanlar yaratmaya ağırlık verecektir.

Hizmet belediyeleri ise günlük ve temel ihtiyaçları karşılama noktasında kesintisiz hizmet verecektir. Bu bağlamda ilave edilebilir ki hizmet belediyeleri aracılığıyla, köylerin yerel ve çevresel kimliği de vurgulanacaktır. Bu maksatla festivaller başta olmak üzere çeşitli sosyal, kültürel etkinlikler, bu hizmet belediyeçiliğinin öncelikleri arasında olacaktır. Bu odaklanma, halkın aidiyet bilincini artırabilir ve festivaller gibi etkinlikler sayesinde kentlere-köylere ekonomik gelir sağlanabilir. Bu durumda da vatandaşların doğduğu yerden kopmadan, hayatlarına yaşadığı yerde devam etmesine katkı koyacaktır.

Özetle, yerel yönetimlerin halkın kendisini temsil eden ve seçimle göreve gelen tüzel kişiler tarafın idare edildiği unutulmadan, kent veya hizmet belediyeleri bu çerçevede sürdürülebilir anlayış ile yeniden organize edilip planlanmalıdır.

Kent belediyeleri, proje ve plan geliştirme, alt yapı (kanalizasyon, su, asfalt, elektrik, internet vb), çevre düzenlemesi (kaldırım, yeşil alan, kent mobilyaları, çocuk oyun alanları vb), sosyal ve kültürel tesislerin inşası gibi fiziki çevre konularına odaklanmalıdır.

Hizmet belediyeleri, su, çöp, aydınlatma gibi günlük ve temel ihtiyaçlar ile yerel ve bölgesel düzeyde sosyal, sportif ve kültürel etkinlikler ile festivaller düzenlenmesi gibi konulara odaklanacaktır.

KAYNAKÇA

- Arcan, E. F. ve Evcı, F. (1999). Mimari Tasarıma Yaklaşım. *Tasarım Yayın Gurubu*. İstanbul, Türkiye.
- KKTC İçişleri ve Yerel Yönetimler Bakanlığı, (2012). 2012 Faaliyetler- 2013 Hedefleri Raporu, 114-129, Lefkoşa, K.K.T.C.
- Korucu, M. G. (2012). Lefkoşa Belediye Sınırları İçerisinde Mimari Yapılanmadaki Gelişmelerin Kent Bilgi Sistemi Oluşturulması ile Takip ve Analizi. *YDÜ Fen Bilimler Enstitüsü, Mimarlık Anabilim dalı*. Lefkoşa, K.K.T.C.
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası, (1983). Lefkoşa, K.K.T.C
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, (1983). Ankara, T.C
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Belediyeler Yasası, (1983). KKTC Belediyeler Yasası İç Düzeni, Lefkoşa, K.K.T.C.
- Özdemir, G. (2017) Lefkoşa Anakent Belediyesi Örneğinde KKTC’de belediyecilik Hizmetlerinin İncelenmesi İle Belediye Binalarının e-Belediyecilik Hizmetleri Açısından Kullanım Organizasyonları.*YDÜ Fen Bilimler Enstitüsü, Mimarlık Anabilim dalı*. Lefkoşa, K.K.T.C.
- <http://www.kibrispostasi.com/c49-KULTUR-SANAT/n277706-kktcde-duzenlenen-ve-kultur-dairesine-bildirilen-festival-ta> (indirme tarihi: 03.08.2019).
- <https://www.kibrisrentacar.com/kibris/kibris-festivalleri> (indirme tarihi: 03.08.2019).

Ortaçağ Kent Kurguları İçinde Lefkoşa'nın Yeri

Çilen Erçin

Mimarlık Bölümü, Mimarlık Fakültesi, Yakın Doğu Üniversitesi, cilen.ercin@neu.edu.tr

Özet

Tarih boyunca kentler, çeşitli araştırmacılar tarafından, kültür ve medeniyetlerin doğduğu, geliştiği ve yayıldığı yerler olarak tanımlanmışlardır. Kentler ilk ortaya çıktıkları tarihten günümüze büyük değişimler geçiren kentler, tarihsel süreç içinde site, polis, komün ve kent devletleri gibi adlar alırken yaşantının dönüşmesi özellikle endüstri devrimi sonrası yaşanan büyük değişimlerle biçimsel ve işlevsel değişimler geçirmişlerdir. Avrupa ve Amerika kentlerinde yaşanan hızlı değişim, ortaçağ kent dokularının periferisinde yeni kent çekirdekleri oluşturmuş ya da yeni toplumsal ekonomik ilişkilerle şekillenen yeni endüstri kentleri kurulmuştur. KKTC Lefkoşa kenti, endüstrileşme sürecini Avrupa ve Amerika'daki kentlere koşut hızla yaşamadığından kentin ortaçağ yapılanması ve fiziksel bütünlüğü bozulmadan günümüze ulaşmıştır. Bu çalışmanın amacı, 13. yy kent dokusu özelliklerini kaybetmeden günümüze ulaşabilmiş ender yerleşmelerden biri olan Lefkoşa'nın İ.Ö. 280 yılında Mısır Kralı Ptoleme Soter'in oğlu Leucus tarafından inşa edilen Lefkotheon adı verilen kentin (kurulduğu tarihten başlayarak), 13. yy daki biçimini almasına dek geçirdiği süreci incelemek ve Ortaçağ kent yapıları içerisindeki yerini kent tarihi açısından belirlemektir.

Anahtar Kelimeler: Lefkoşa, kent dokusu, kent tarihi, ideal kent, Ortaçağ

The Place of Nicosia in Medieval City Analysis

Abstract

Throughout the history, cities have been described by various researchers as the places where culture and civilizations were born, developed and spread. Cities have undergone major changes since they first emerged and throughout the history as they took the names such as sites, police, communes and city states, the transformation of life has undergone formal and functional changes especially after the industrial revolution. The rapid changes in European and American cities had created new urban cores in the periphery of the medieval urban fabric or new industrial cities shaped by new social economic relations. Since the city of Nicosia in TRNC have not experienced the industrialization process in parallel with the cities in Europe and America, the city's medieval structure and physical integrity has survived to the present day. The aim of this study is to investigate the history of the city of Nicosia, which is one of the rare settlements that survived to the present day without losing its 13th century urban texture. Nicosia city, which was named as Lefkotheon, was built by the Egyptian King Ptoleme Soter's son, Leucus. The study also aims to examine the process of Lefkotheon city from the date it was established until it took its form in the 13th century, and to determine its place in medieval city structures in terms of urban history.

Keywords: Nicosia, urban texture, urban history, ideal city, Medieval

GİRİŞ

Kent toplu yaşamın doğal ortamda, yapay olarak oluşturduğu, sosyal, kültürel, ekonomik ve beşeri gereksinimleri karşılayan yapılar kompleksi olarak tanımlanabilir. Kent birçok açılardan tanımlanabilir, geçmişten geleceğe büyük bir sürecin ortaya çıkarttığı kent, farklı sosyal sınıflardan oluşan bir toplumun, yapay çevreyi doğal çevreye egemen kıldığı bir ortamda ve kentsel yaşam koşullarına uygun olarak yaşamlarını sürdürdükleri bir yerleşme yeridir.

Kıbrıs adası, çağlar boyunca, tarihin her döneminde çalkantılara sahne olmuştur. Gerek stratejik konumu gerekse doğal zenginliği nedeniyle komşusu olan ülkeler tarafından zaman zaman işgal edilmiş, kurulan kentler ve zenginlikler yağmalanmış, sıkıntılı dönemler yaşanmıştır. Tarih boyunca tüm kargaşalara ve zorluklara rağmen Kıbrıs Adası, kendine özgü tarihi varlığından hiçbir şey kaybetmeden ve kültürünü daha da geliştirerek, zenginleştirerek günümüze gelmiştir. Lefkoşa'nın konum olarak Kıbrıs adasının merkezi bir yerinde bulunması, Kıbrıs'a damgasını vuran medeniyetler için önemli bir etken olmuş, Roma

medeniyeti ile başlayan “Casturm” kavramı Bizans’la “Kaleye” dönüşmüş ve kısa bir süre Templar Şovalyelerinde kalan Lefkoşa, 1192’de Lüzinyan Kırallığının adada hakimiyeti ile başkent olmuştur. 300 yıla yakın süren Lüzinyan Kırallığı döneminde Lefkoşa Ortaçağ Feudal Şehir anlayışı ile yönetilmiş ve adanın idari başkenti olarak kalmıştır. 100 yıla yakın süren Venedik dönemi ile başkent Lefkoşa’da feodal düzen aristokratik anlayışla devam etmiştir. Venedik döneminde Rönesans’la gelen yeni fikirler ve yenilikler benimsenmiş ve Lefkoşa’ya uygulanmaya başlanmıştır. Rönesans’la birlikte yavaş yavaş önemini kaybeden Kilise anlayışı Ortaçağ kentlerinin şehir dokusunu değiştirmiş, Kilisenin ve Kilise etrafında oluşan meydanların kentin en önemli simgesi olarak bilinmesi tarihe karışmaya başlamıştır. Lefkoşa, 9 Eylül 1570 yılında Osmanlılar tarafından alınmıştır. Rönesans ile ortaya atılan yeni “İdeal Şehir” kavramı Lefkoşa şehrine de uygulanmıştır. 1567-1670 yılları arasında Lefkoşa şehrini koruma amaçlı o dönemin mimarlarından “Giulio Savorgnano” tarafından yapılan Lefkoşa surları Doğu Akdeniz’deki “Palmanova” şehrinin surları ile benzer plandadır.

Palmonavo, Venedik Cumhuriyeti sınırları içinde oluşturulan planlanmış Rönesans şehridir ve Rönesans döneminde tam olarak tasarlanan ve uygulanan “İdeal Şehir” anlayışını simgeler. 1974 Barış Harekatı ile ikiye bölünen Lefkoşa Şehri ve tarihi şehir surlarının tam yuvarlak plan biçimini algılamak biraz zordur. Lefkoşa’nın Kuzey bölümünde bulunan tarihi şehir surları iyi durumdadır. Lefkoşa şehrinin oluşumundaki bütün bu birbiri ile ilişkili ve birbirini takip eden değişiklikler, Lefkoşa surlarının bugünkü tarihi dokusunu oluşturmuş, ve şehri bir tarihi merkez haline getirmiştir. Fakat bu tarihi şehrin engellenemez bir şekilde modernist akımlara ve günümüz ihtiyaçlarına ayak uydurmaya çalıştırılması birçok tarihi değeri bulunan binaların yıkımına, sokak genişletmelere yol açmış ve tarihi kent dokusunda bozulmalara neden olmuştur.

Yıllar içerisinde görülen sosyo-ekonomik gelişme sonucu, kentlerde her açıdan bir değişim başlamıştır. Bu durumun günümüze kadar sürmesiyle, kentlerin ana dokusu ve yapısı bozulmuş ve bir çözüm aranmaya başlanmıştır. Bu makale çalışmasında, Lefkoşa kent dokusunun, günümüzdeki biçimini almasına dek geçirdiği süreç incelenerek, Ortaçağ kent yapıları içerisindeki yeri, kent tarihi açısından belirlenecektir.

LEFKOŞA KENT TARİHİ

Genellikle bir yerel bey, prens tarafından yönetilen bağımsız küçük bir devletçik yapısındaki Ortaçağ Avrupa kentleri korunma amacıyla yüksek surlarla çevrili idi. Ortaçağ Avrupasında Batı Roma İmparatorluğunun, İ.S.’dan sonra 476’da ‘Got Akımları’ sonucu yıkılmasından sonra Avrupa’da oluşan siyasi karmaşa, Avrupa’daki bu bağımsız feodal yapılanmayı oluşturmuştur. Birbirine karşı üstünlük kazanma hırsı ile ve bir merkezi otoritenin boşluğunda oluşan süreç, Ortaçağ Avrupa kentlerinin korunma amacıyla savunmaya uygun yüksek duvarlarda çevrelendiği dağınık ve birbirinden kopuk yapılanmasını getirmiştir. Tüm bu bağımsız siyasi yapılanmaların papalık koordinasyonunda birleştirilmeye çalışılması Ortaçağ Avrupa’sında 10. yy sonlarından itibaren giderek çeşitlenen tarikat yapılanmalarını oluşturmuştur. Bir tür sivil toplum kuruluşu olarak çalışan tarikatlar, süreçte bu dağınık kentlerin ortak bir din paydasında birleşmesini sağlamıştır. Siyasi anlamdaki kaotik ortamın sona ermesi ve çeşitli yerel beyler arasında bir uzlaşma ortamı oluşmasına olanak sağlayan bu yeni düzen 11. ve 12. yy’lardan sonra tarımda (verimliliğin artması özellikle Haçlı Seferleri’nden sonra doğu ülkelerinden getirilen değerli mallar) ticaretin canlanması sonucu Avrupa kentlerindeki yönetici aristokratlar, din adamları ve feodal beylerin emrinde korunma ve doyurulma karşılığında çalışan köylülerden oluşan sınıfların değişmesine kentlerde ilk burjuva sınıfının ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Gürkan 2000).

Tüccarların desteği ile kilisenin kurduğu toplumsal düzeni doğru bulmayan bazı tarikat rahiplerinin açtığı skola (okul) larda eğitilen, el emeğine dayalı bir meslek sahibi olan bu yeni burjuva ticaretle uğraşan tüccarların da desteği ile feodal beylerin karşısına bağımsız ve güçlü bir sınıf olarak ortaya çıkmıştır. Giderek örgütlenen ve gezgin meslek grupları aracılığı ile birbirleriyle ilişkili yeni bir sosyal sınıf oluşturan bu yeni düzen savaşımsız ortamda gelişen ticaretle sağlanan sermaye birikimi ile güçlenerek kentlerin sur dışına taşan yeni yerleşme bölgeleri ile büyümelerini sağlamışlardır (Gürkan 2006).

Bu dönem kentlerinin en belirgin özellikleri, yeni var olan sınıfın dine en az merkez (papalık) kadar önem verdiğinin somut göstergesi birbiri ile yarışır yükseklikteki Gotik katedrallerdir. Kentin merkezi noktalarına inşa edilen katedrallerin önüne insanların çeşitli sebeplerle (ticaret, eğlence, kenti ilgilendiren bir konuda karar alma) bir araya gelmelerine olanak sağlayan geniş meydanlar inşa edilmiş kente ait yönetim birimi, pazaryerleri, dükkanlarında içinde yer aldığı bu meydanın etrafı dar ve organik sokaklara açılan konutlarla çevrelenmiştir.

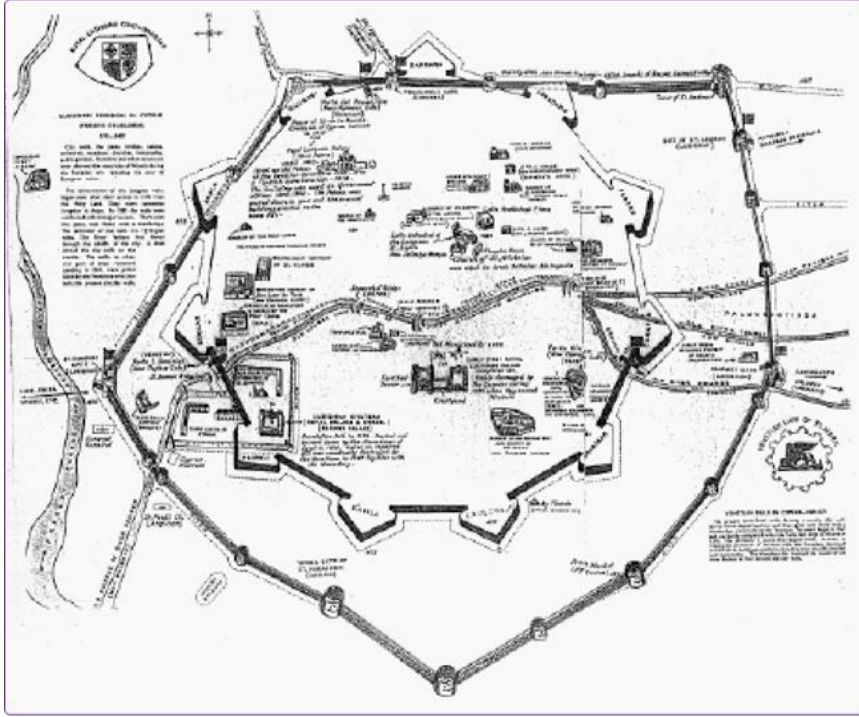
Bu kent örneklerinden biri olan Lefkoşa, günümüzde Kıbrıs adasının merkezi bir yerinde hem Kuzey Kıbrıs Cumhuriyeti'ne Lefkoşa olarak hem de Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti'ne Nicosia olarak başkenttir.

Adadaki korunaklı konumu sebebi ile tarihsel süreçte de başkent ya da önemli birinci kent olmuştur. Şehrin kuruluş tarihi yaklaşık 2250 yıl öncesine gider ve ilk yerleşim yeri Ledra'dır.

Roma dönemi'nde 'Castrum' olarak kurulan kent, Bizans'la 'Kale' ye dönüşmüş ve kısa bir süre Templer Şovalyelerinin idaresine geçmiştir. 1192' de Lüzinyan Krallığı döneminde 'Lefkoşa adanın idari başkenti olarak kalmıştır. Uzun yıllar başkent Lefkoşa'da Feodal düzen aristokratik anlayışla devam etmiştir (Gürkan 1996).

Rönesans'ın insanı merkez alan toplumun yeniden doğuşunu başlatan düşünce yapısı, tüm Avrupa'da Ortaçağ kentlerinin karmaşık siyasi süreçler ve istilalar döneminde oluşmuş yüksek duvarlarla çevrili çalışma ve yaşama koşullarına uygun olmayan dar yollar karanlık ve soğuk evlerden ibaret suriçi yerleşmelerinin surdışına taşarak gelişmesine neden olmuş, ya da ana kent meydanlarının dışındaki ikincil kent meydanları bu meydanlar arasındaki geometrik akslara göre düzenlenmiş daha geniş yolları avlulu ya da bahçeli konforlu evleri ile yeniden tasarlanan rönesans suriçi kentlerini inşa etmiştir. Bu dönemde çeşitli teologlar ve entellektüeller tarafından ele alınıp geliştirilen ve çeşitli tasarımlarla somutlaştırılmaya çalışılan ideal toplumun yaşama mekanları 'İdeal Şehir' önermeleri üretilmiştir.

Lüzinyan Krallığı zamanında Saray, Mahkeme, Katedral, Başpiskoposluk Konutu, Konuk evleri, Manastırlar, Şovalyelerin evi ve şato konumlandırılmıştı bu ortaçağ kentine. Ancak 1567 yılında Venedikliler, şehri sağlam ve dayanıklı hale getirmek niyeti ile şehrin çevresini küçülttü. Eskiden de olduğu gibi 3 giriş kapısı bıraktı ve şehrin üçte ikisini oluşturan etrafındaki yapıları yıkarak, surların içi günümüzdeki şekline indirgendi. Kentin çevresi üçte bir oranında kısalmıştı. Sur çemberi, Ayasofya Katedrali(Selimiye Camii)'ni aşağı yukarı merkez alan bir daireye oturtuldu. Bu dairenin üç noktasında üç kapı açıldı. Kuzey'de Proveditore (Girne) Kapısı, Doğu'da Giuliano (Mağusa) Kapısı ve Batı'da Domenico (Baf) Kapısı. Dairenin üzerine eşit aralıklarla belirlenen tam 11 yerde , ok temrenine benzeyen üçgen şekil ve geniş alanı ile top savunmasına uygun alçak burçlar inşa edilmişti (Atun, 2006).

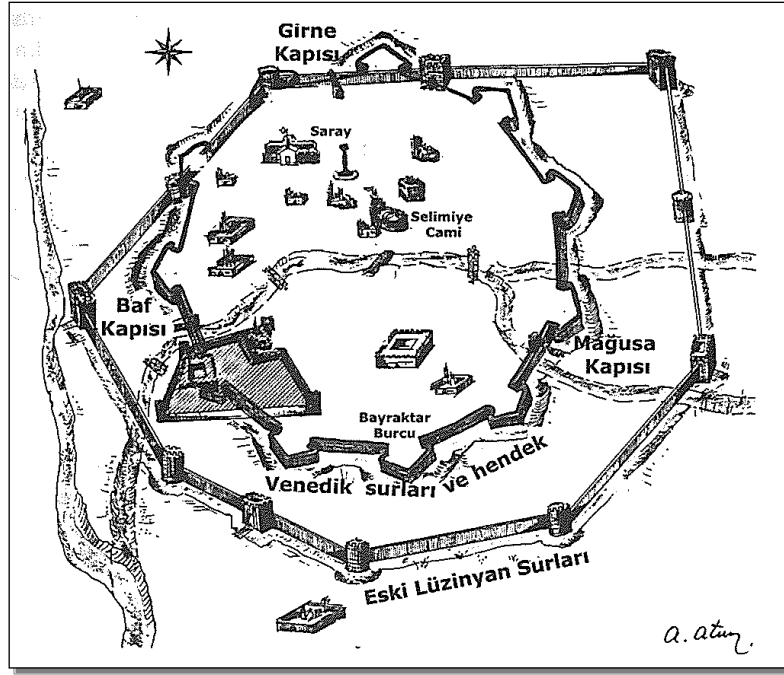
Şekil 1: Lefkoşa şehrinin eski ve yeni surları (Keshishan, 1974)

Kıbrıs'ın Doğu Roma (Bizans) idaresinde kaldığı yıllarda, adada birçok kilise inşa edilmiştir. Lefkoşa sur içinde de ortodoks kiliseleri bu dönemde inşa edildi. Venediklilerin Lüzinyan Krallığına destek olarak adaya gelmesi ile birlikte, tapınak şövalyelerinin kurduğu ana merkez yanında küçük askeri noktalar oluştu. Bu noktalar batıdan gelip hacca gidenlerin kaldığı yerler oldu. Buyüzden bu dönemde katedrallerin yanına konaklama yapıları yapıldı (Mariti 1909).

LEFKOŞA KENT MİMARİSİ

Lefkoşa kuruluş adı ile 11. – 12. yy da oluşan ve toplum yaşamının temeline dini oturtan, bunu da yeni var olan toplumsal kesitin gücünü gösterme adına görkemli katedrallerle simgeleştirdiği kent düzeni ile Rönesans'la ortaya atılan ideal şehir düzeni arasında yorumlanabilecek bir kent kurgusuna sahiptir. Bir zamanlar Ledra olarak bilinen Lefkoşa, deniz seviyesinden 150 m. yükseklikte yer almaktadır.

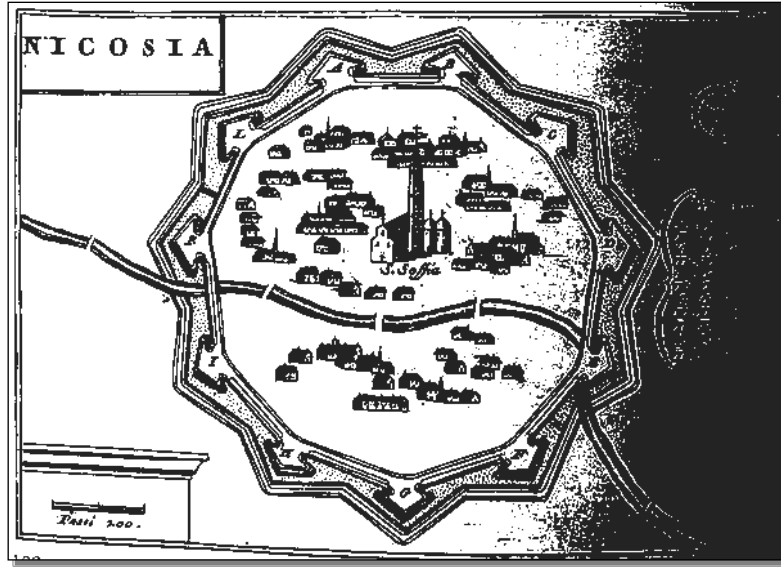
Şekil 2: Lüzinyan döneminde inşa edilen ilk surlar (Atun 2006).

Lefkoşa'da kentsel tasarıma örnek olacak ilk düzenlemeleri Lüzinyanlar döneminde görmekteyiz. Lüzinyanlar döneminde kent, arkeolojik kazılardan anlaşıldığı gibi bu surlar içerisinde tarımla uğraşan ve ekonomisi tarıma dayalı kapalı kent yaşamını yansıtır bir kent olduğunu yorumlayabiliriz. Kenti çevreleyen duvarların kalker- kumtaşı ve yer yer kerpiç olduğu anlaşılmaktadır (Erçin, 2013).

Kentte var olan en eski yapılar M.S. 1192-1489 tarihleri arasında Lusignan (Lüzinyan) dönemi yapıları olmakla birlikte çoğu 1566 sonrası Venedikliler tarafından yıkılarak, taşları bugün de görülen hendekli surların yapımında (1567) kullanılmıştır. Lefkoşa'da da diğer Ortaçağ kasabalarında olduğu gibi ziyaretçiler üzerinde ilk büyük etkiyi 1567-1570 yılları arasında inşa edildiği bilinen şehir surları yaratır.

Venediklilerin kent savunma mimarisinin en mükemmel örneklerinden biri olan Lefkoşa surları 5 km uzunluğunda, daire biçiminde, birbirine uzaklıkları eş 11 burçtan ve 3 anıtsal kapıdan oluşmaktadır. Bu surlar, Venedikliler tarafından Osmanlı imparatorluğu saldırısına karşı güçlü bir şekilde yükseltilerek geliştirilmiştir. Halen 5 burç Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin, 5 burç Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin kontrolünde olup, 1 burç da her iki ülke tarafından paylaşılmaktadır. Magosa Kapısı (Güney Kıbrıs), Baf Kapısı (Güney Kıbrıs) ve Kuzey Kıbrıs'ta bulunan Girne Kapısı surlar içinin ve dışının sirkülasyonunu halen sağlamaktadır. Lefkoşa surlarının duvarları içinde Ortaçağ'dan sonraki dönemlere kadar uzanan döneme ait kalıntılar mevcuttur. Surların dışında Ortaçağ dönemine ait bir iz bulunmamaktadır, çünkü var olan materyaller bu surların yapımında ve onarılmasında kullanılmıştır (Bergil, 2006).

Lefkoşa şehri, aynı zamanda 1300 yılından beri Kıbrıs Adası'nın başkentliğini de yapmaktadır. Şehir Osmanlı döneminde yeni hanlar, hamamlar, bedestenler, cami ve köşkler inşa edilerek, geleneksel Türk Mimari Sanatının örnekleriyle bezenmiş ve yeni bir Türk şehri görünümünü kazanmıştır.

Şekil 3: Lefkoşa kent çemberi: Venedik döneminden bir gravür (Navari 2003).

Ortaçağ'da Batı'ya, Haçlı Seferlerinin odak noktası olan kutsal Kudüs Kenti ile yuvarlak kent kavramının örtüştüğü, esinlendirici bir 'İdealize Edilmiş Kent' fikri aktarılmıştı. Yuvarlak kent kavramı İslama dayanır. Bağdat ile Abbasilerde kullanıldı. Batıdaki yıldız şeklindeki plan, doğu ile batı arasında bir sentez oluşturuyordu. Bu sentezin daha sonra Rönesans'ta, İtalya'da ortaya çıkan İdeal Kent ve dairesellik düşünce yapıları ile ilişkisi bir tesadüf olmasa gerektir. Kıbrıs'ın Lefkoşa kentinde oluşan sentez kent kurgusu ve düşünce yapılarının Venedikli'ler aracılığı ile İtalya'ya taşınmış olması çeşitli araştırmacılarca dile getirilmiştir.

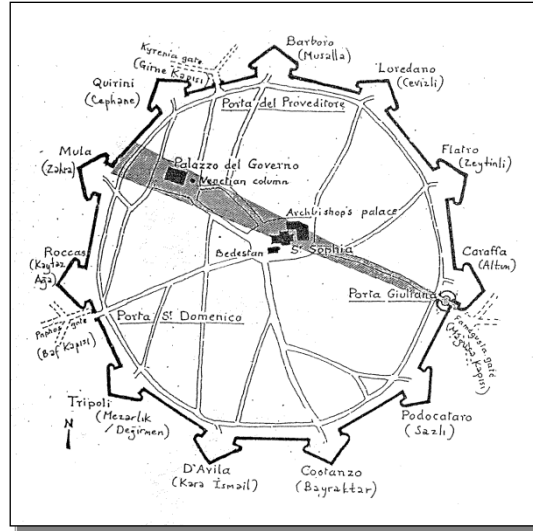
Ortaçağ da daha ziyade soyut ve yüzeysel nitelikte kalan 'ideal kent ve dairesellik ilişkisi', Rönesans döneminde gerçekleştirilme olanağını bulmuştur. Rönesans'la birlikte insanı merkez edinerek yeniden düşünsel ve toplumsal yapılanmaya gidilirken, ideal kent kavramı ve bundan kaynaklanan yuvarlak biçimli kent planları da öne çıkmıştır. Rönesans döneminde bol sayıda üretilen 'ütopyalar'ın kentsel gereksinimini ancak ideal kentler karşılayabilirdi.

Padias'ın (Kanlıdere) Baf – Mağusa kapıları arasında yağışlar bol olduğunda izlediği orijinal yatak ve bu eksen boyunca yerleşim alanlarında görülen boşluklar dikkati çekmektedir.

Venediklilerin Lefkoşa surları (1567), Yakın Doğudan Batıya ihraç edilen bir tasarım anlayışı çerçevesinde Batı'da konumlandırılan 'ideal biçimli ve ideal savunmalı kentler' kavramının Doğu Akdeniz'de gerçekleşmiş örneğidir (Gazioğlu, 2001).

Lefkoşa'nın adanın başkenti haline getirilmesi Bizans döneminin sonlarında olur. Lusignanlar zamanında ise Saray, Katedral, Başpiskoposluk Konutu inşa edilmiştir bu ortaçağ kentinde. Kent savunması ise ancak XIV. yy' da gündeme geldi (Newman, 1985).

Surların çevrelediği dairede, ortaya çıkan kent dokusu içinde bazı öğelerin diziliş yönü bir ana eksen oluşturmaktaydı. Bu hat, doğudaki Giuliano Kapısı ile Katedral St. Nicholas merkez alanı üzerinden geçerek kuzeybatıdaki Venedik Sütunuyla buluşup Palazzo del Governo'da (Hükümet Sarayı) son buluyordu (Şekil 4).

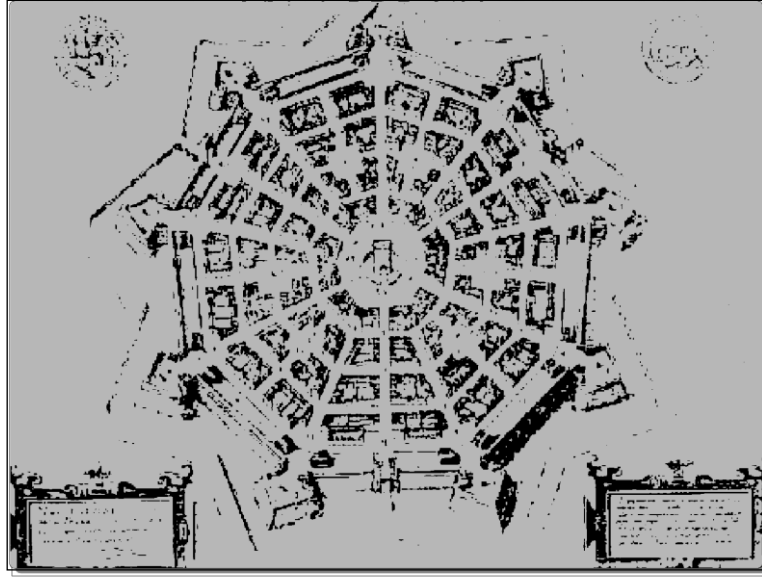

Şekil 4: Lefkoşa'nın Venedik dönemi burç/kapı adları ve ana kent eksenini (Newman, 1948).

Çeşitli kaynakların ifadelerine bakılırsa, orijinal Lusignan surlarının top öncesi döneme ait burçları XVI. yüzyılda olası bir Türk kuşatması karşısında artık hiçbir işe yaramayacaktı. Dahası, bu kadar geniş bir hat üzerinde savunma yapacak askeri ve topu da yoktu Venediklilerin. Bu şartlar altında, askeri Mühendis Giulio Savorgnano, Venedik'te iken öğrendiğini varsayabileceğimiz İdeal Kent yaklaşımını, hem en kısa sürede inşa edebilecek ve mevcut askeri güçle savunulabilecek optimum çevre uzunluğu kavramıyla hem de top savunmasına ilişkin son bilgilerle birlikte önündeki tasarım problemine uygulayınca, bu gün bildiğimiz Lefkoşa kent çemberi ortaya çıktı (Newman, 1948).

Kentin çevresi yaklaşık üçte bir oranında kısalmıştır. Sur çemberi, Katedrali aşağı yukarı merkez alan bir daireye oturtuldu. Bu dairenin geometrik taksimatı pek sıhatli olmayan üç noktasında da üç kapı açıldı. Kuzey'de Proveditore (Girne) Kapısı, Doğu'da Giuliano (Mağusa) Kapısı ve Batı'da Domenico (Baf) Kapısı.

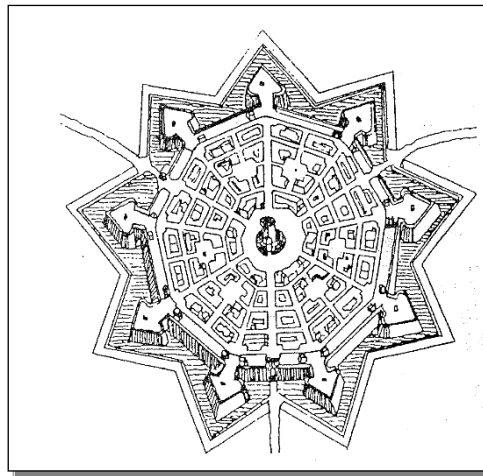
Gotik dönemde şehirler manastır çevresinde gelişirken, Rönesans; daire biçiminde kent planından "sforzinda" adıyla anılan yeni bir kent modeli tasarladı. Merkezde Pazar yeri bulunmaktaydı. Işınsal yollar düzgün bir sekizgene bağlanıyordu. Merkezde saray ve katedral vardı. Tanrı'nın kusursuzluğunu simgeleyen daire, daire ve kare, kilise için ideal plan formu idi.

Şekil 5: Sforzinda: Daire biçiminde kent planı (Radyal Kent) (Cobham, 1908).

En önemlisi, dairenin üzerinde eşit aralıklarla belirlenen tam 11 yerde, ok temrenine benzeyen üçgen şekli ve geniş alanı ile top savunmasına uygun olan alçak burçlar inşa edilmişti. Burç üçgenlerinin içeri dönerek surlarla birleştiği yerlerden surlara teğet yapacak şekilde gerçekleştirilecek kanat atışları sayesinde hem savunma güçleri için koruyucu perde oluşturacak hem de bu ateşle durdurulan saldırıyı geriye püskürtmek ya da çökertmek daha kolay olacaktı (Gazioğlu, 1990).

XVI. yüzyılın sonlarında Venediğin egemen olduğu bölgenin sınırlarını savunmak amacıyla İtalya'da Palmanova adında yeni bir kent inşa edildi. Rönesans'ın ideal kent kavramı ile Venedik'lilerin top savunması ilkeleri, Lefkoşa'nın ikiz kardeş gibi benzeyen bir planla sonuçlanmıştı. Tek fark surların onbir değil dokuz köşeli bir çokgen şeklinde tasarlanmış olmasıydı. Bu köşelerde yer alan dokuz adet üçgen burcun arasında 120 derecelik açılarla yine üç kapı açılmıştı. Ancak Lefkoşa'nın aksine kent alanı da surlarla birlikte planlandığı için tam bir simetri içinde merkezden ışıyan bir kent düzeni öngörülürdü. Kentin çevresi ise su dolu bir hendekle çevrilmişti (Lynch, 1989).

Şekil 6: Palmanova (İtalya) kent planı: Rönesans'ın ideal kent şeması (Lynch, K. 1989).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Kentler sosyal, ekonomik, kültürel ve mekansal bileşenleri olan karmaşık bütünlerdir. Lefkoşa kenti hiçbir zaman durağan olmayıp pek çok etmene bağlı olarak sürekli bir evrim içindedir. İlk çağlardan itibaren kent şekillenişindeki parametreler her dönemde aynı kurgulanırken, kent, ekonomik ilişkiler, yönetim biçimi, inanç sistemi ve ticaret ile ilişkili olarak değişiyor. Lefkoşa/Nicosia kentinin Ortaçağ kent yapıları içerisindeki yerini kent tarihi açısından inceleyen bu makalede şu sonuçlar vurgulanabilir.

Ortaçağ'da soyut ve yüzeysel nitelikte kalan 'ideal kent ve dairesellik' ilişkisi, Rönesans'la birlikte ideal kent kavramı ve bundan kaynaklanan yuvarlak veya çokgen biçimli kent planlarının öne çıktığı görülmektedir. İşte Venediklilerin Lefkoşa surları da (1567), geçmişte Yakın Doğudan Batıya ihraç edilen bir tasarım anlayışı çerçevesinde, Batıda tasarlanan 'İdeal biçimli ve İdeal savunmalı kentler' kavramının, Doğu Akdeniz'e doğru uzanmasıyla ortaya çıkan bir örnektir. Özetle Lefkoşa'nın yuvarlak surlarını, kültür unsurlarının aktarımında oldukça sık görülen gel-git (med-cezir) olayının bir örneği olarak değerlendirebiliriz. Yakın Doğu'dan Batı'ya geçen yuvarlak kent kavramı, Rönesans'la birlikte idealize edilen kent tasarımında kendine güvenli bir yer bulduğu görülmektedir.

Lefkoşa şehrinin oluşumundaki bütün bu ilişki ve birbirini takip eden değişiklikler, surlarının bugünkü tarihi kent dokusunu oluşturmuş ve Lefkoşa şehrini bir tarih merkezi haline getirmiştir. Yapılan araştırmada kentlerin fiziksel biçimlenişini etkileyen tarihsel süreçteki dinamiklerin, değişen ekonomilere bağlı yapılarla ve siyasi otoritenin etkisi ile şekillendiği gözlemlenmektedir. Lefkoşa/Nicosia bu bağlamda ele alındığında, kuruluşundan itibaren aynı parametrelerle şekillenmiştir.

Lefkoşa kenti (surları) düşünülerek, fikirler üretilerek, tasarlanıp, planlanarak, uygulanan ve bu şekliyle Ortaçağ Avrupa Kent oluşumunu ve Venedik kentlerinin savunma amaçlı biçimlenişini yansıtan ve günümüze kadar özelliğini koruyan çok önemli kent örneklerinden biridir. Örneğin Gotik mimarının önemli yapıtlarından olan ve sonradan cami'ye çevrilen Ayasofya Katedrali, Ortaçağ Lefkoşa'sının izleri olarak durmaktadırlar.

Lefkoşa, merkezi konumu sonucu, hükümetin ve yönetsel hizmetlerin, iş olanaklarının, kültürel, eğitsel ve diğer etkinliklerinin merkezi olan bir Ortaçağ kentidir. Bu nedenle Dünya Mirası niteliğindeki Lefkoşa/Nicosia kenti (surları) bu özellikleri ile korunarak geleceğe aktarılmalıdır. Günümüz kesitinde Lefkoşa kentine (surları) bakıldığında, Birleşmiş Milletler tarafından himaye edilen ve desteklenen, Lefkoşa'nın yapılaşması ve gelişmesi için KKTC Lefkoşa Belediye Başkanlığı ve Rum Yönetimi işbirliği içerisinde hazırlanan Lefkoşa Master Planı anılmaya değerdir.

KAYNAKÇA

- Atun, Ata (2006). ‘Milat Öncesinden Günümüze Kıbrı Tarihi Üzerine Belgeler (Cilt2)’, Samtay Vakfı Yayınları:15, Mağusa.
- Bergil, M. Suat (2006). ‘Doğu Akdeniz’de Bir Uygarlık Gemisi’, Galeri Kültür Yayınları (Repa Ltd), Lefkoşa.
- Cobham, Claude Delval (1908). Excerpta Cypria; Materials for a History of Cyprus. Cambridge: University Press.
- Erçin, Çilen (2013). Tarihsel Süreç İçinde Kent Fiziki Tasarımının İrdelenmesi, Lefkoşa Kent Örneği. Doktora tezi, Lefkoşa.
- Gazioğlu, Ahmet C. (1990). The Turkish in Cyprus: A Province of the Ottoman Empire (1571-1878), London.
- Gazioğlu, Ahmet C. (2001). ‘Kıbrıs Türk Tarihi – Türk Dönemi (1570-1878)’, Lefkoşa: Kıbrıs Araştırma Ve Yayın Merkezi CYREP.
- Gürkan Muzaffer (1996). ‘Dünkü Ve Bugünkü Lefkoşa’, Galeri Kültür Yayınları (Repa Ltd), Lefkoşa.
- Gürkan, Haşmet Muzaffer (2006). ‘Kıbrıs Tarihinden Sayfalar’, Galeri Kültür Yayınları (Repa Ltd), Lefkoşa.
- Gürkan, Haşmet Muzaffer (2000). ‘Tarih İçinde Kıbrıs’, Galeri Kültür Yayınları (Repa Ltd), Lefkoşa.
- Keshishan Kevork K. (1974). Nicosia Capital of Cyprus Then And Now. Nicosia: First published within Swissair International Calender.
- Lynch, K (1989). Good City Form, London: MIT Press.
- Mariti, Giovanni (1909). Travels In The Island of Cyprus. Cambridge: Translation by C.D.Cobham.
- Navari, Leonar (2003). Maps of CyprusFrom the collections of the bank of Cyprus Cultural Foundation, Nicosia.
- Newman, Philip (1948). A Guide to Cyprus with Maps, Illustration and Photographs, Nicosia: Rustem Yayınevi.
- Newman, Philip (1985). A Short History of Cyprus. Nicosia: Zavallis Press Ltd.

Tekerleği Yeniden İcat Etmek: Alt Gelir Grubu Konut Mimarisi

Hakan Sağlam

Mimarlık Bölümü, Mimarlık Fakültesi, Ondokuzmayıs Üniversitesi, hakan.saglam@omu.edu.tr

Özet

Mimarlık pratiğinde endüstrileşme ile çok büyük bir problem haline gelen büyük kent çeperindeki çoğu illegal yerleşim alanları tüm dünyada bu alanları oluşturan alt gelir grupları için yeni tasarım yöntemleri geliştirilmesine neden olmuştur. Bu çalışmaların önemli örneklerinin son yıllarda özellikle Latin Amerika ülkelerinde uygulama alanı bulması dikkat çekicidir. Çalışmanın amacı çok erken bir tarihte alt gelir grubu için ilk örnekleri oluşturan mimar Behçet Sabri'nin bu ilk çalışmalarından hareketle bugün halen çok büyük bir sorun olarak devam eden alt gelir grubu konut sorununa örnek olabilecek tasarım yöntemlerini tartışmaya açmak, tarihsel süreçte gelişen tasarım yöntemlerinin geldiği nokta üzerinden sorunu yeniden ortaya koymaktır. Son yıllarda alt gelir grupları için yapılan onca özverili çalışma ve yatırıma karşın sorun en azından tasarım alanında katmanlaşarak devam etmektedir. Bu amaçla yazılı kaynak taraması ile, tasarım yöntemlerinin tarihsel gelişiminden hareketle, alt gelir grubu konut uygulamalarını okumak, önemli tasarım kavramları ile inceleyerek, karşılaştırılıp değerlendirmek çalışmanın yöntemini oluşturur. Toplumsal yaşam içinde önümüzde duran oluşumları okunur, anlaşılır hale getirmek ve elde edilen bilgi üzerinden yeni karar mekanizmalarına yol göstermek önemlidir. Hızla gelişen kent lekelerinde, en büyük alanı kaplayan alt gelir grubu konut bölgeleri hazır bitmiş konut sunumlarının istenen çözümlere bizi ulaştırmadığını, aksine problemin çok farklı boyutlarda gelişerek, çözüm beklediğini göstermiştir. Esnek, değişip dönüşebilen, kullanıcıların tasarıma katılabildiği ve gelecekteki ihtiyaçları çözümlenebilen tasarımlar, hergün daha da karmaşıklaşan alt gelir grubu konut sorununun çözümlenebileceğine dair fikir ve umut vermektedir.

Anahtar Kelimeler: alt gelir grubu, konut tasarımı, konutta dönüşebilirlik

Reinventing the Wheel: Lower Income Group Housing Architecture

Abstract

As a result of global industrialisation a growing number of illegal settlements, usually at the fringes of large cities, has led to the development of new design methods and strategies for lower income housing. It is noteworthy that important examples of these strategies have found application in recent years, especially in Latin American countries. The aim of this study is to analyse the first examples of low income housing by the architect Behçet Sabri, and to discuss the design methods used in these early examples, as a model for contemporary low income housing. To re-reveal the design methods developed in the historical process. In spite of the efforts and investment devoted to low income housing in recent years, the problem of poor design quality still persists. For this purpose, the study consists of reading and understanding low income housing requirements, and re-considering them through modern design concepts, and then comparing them with the written sources of historically developed design methods. It is important to study the examples of low income housing that exist currently, and to use the data obtained to inform a more responsive decision making mechanism. In rapidly developing urban areas, low income housing contributes significantly to the built fabric, and current examples prove that the ready made model does not lead to a desirable solution; on the contrary, the problems evolve on many different dimensions. Designs that are flexible and changeable, where the users can contribute to the design process, and that meet the future needs of the users, these design strategies give hope that the complex problem of low income housing can be solved.

Keywords: low income group, housing design, housing transformation

GİRİŞ

Son on yıllık süreçte alt gelir grubu için tasarlanmış, farklı ortamlarda öne çıkmış projeler, çoğunlukla Türkiye ile benzer konut sorunu yaşayan Şili, Meksika gibi Latin Amerika ülkelerinde gerçekleştirilmiştir. Bu uygulamaların özel olması, 1950 li yılların sonlarından itibaren gelişen artık gelenekselleşmiş diyebileceğimiz tasarım yöntemleri sonucu varılan noktada, özellikle alt gelir gruplarına hitap eden konutlarda kullanıcı katılımı, esneklik gibi

olmazsa olmaz kavramları tasarımın merkezine almış olmalarıdır. Politik üst yapının desteklediği projelerin temelinde sosyal, kültürel, ekonomik, v.b pek çok nedenle kentsel yaşama adapte olmakta zorlanan büyük kitlelerin, kent yaşamına uyum problemlerini çözmek, sürdürülebilir çevreler içinde kamusal mekanları yaratmak yer almaktadır. Projelerin başarı anahtarı, tasarım, tasarımcı ve tasarımcının alt gelir grupları için rolü gibi bilinen en temel kavramları yeniden tanımlamak yada en azından yorumlamak olmuştur. Genelde alt gelir grupları, üçüncü dünya olarak adlandırılan coğrafya içinde kendi kendine çözüm yolları bularak sorunu halletmişlerdir. Tasarımcıların işin içinde olmadıkları bu çok büyük ölçekli uygulamalar ne yazıkki her ülkede belli sorunları beraberinde getirmiştir. Türkiyede de gecekondular sorunu başlamadan çok önce, özellikle alt gelir grupları için öneriler geliştirilmiştir. Aslında o yıllarda gerçekleştirilen projelerde konu daha çok ‘küçük aileler’ için ‘küçük evlerin’ ‘seri üretilebilmesi’ olarak yorumlanmış, bu ortam içinde sonraki yıllar birdaha hiç gündeme gelmeyecek olan “büyüyeabilen evler projesi” adlı çalışma yayınlanmıştır. Türkiye için erken bir tarihte yapılan bu çalışmalar ne yazıkki sürekli kılınamamış, bugün gerçekleştirilen çok özverili çalışmalara karşın konut sorunu bilinen veya bilinmeyen anlamları ile halen çözülememiştir.

Çalışmanın daha iyi anlaşılabilmesi için bazı anahtar kelimelerin kısaca açıklanması gerekmektedir. Alt gelir grubu konut tasarımında, mimar olmaktan çok ‘**tasarımcı**’ kavramından bahsetmek gerekmektedir. Sorun mimarın dışında, kentsel, yaşamsal, psikolojik, grafiksel ölçekleride kapsadığından çok disiplinli bir çalışma grubu tasarım ekibini oluşturmaktadır. Bu nedenle genel bir şemsiye kavram olarak birçok profesyonel alanı kapsayan tasarımcı kavramı kullanılmaktadır. Bu bağlamda tasarımcı tek konuttan komşuluk birimine ve daha büyük ölçekte konut ve çevresi ile ilgili tüm alanlarda görev alan, mimarları, şehircileri, mühendisleri, sosyal bilimcileri vs. kapsamaktadır. Tasarımcının kimler yada hangi alandan olduğu yada olması gerektiği konusunda pek çok tanım, açıklama getirilmiştir ama sonuçta tüm bu açıklamalar, tasarımcının kullanıcı ihtiyaçlarını, mekansal çözümlere dönüştüren kişi olduğu noktasında birleşmektedir. Bu baştan kabulle, tasarımcıdan önce kullanıcı konutun çözümünde doğrudan en merkeze oturtulmuştur. Konut, genellikle yalnız kendisi ve yakın çevresi olarak ele alınmıştır. Oysa konut bu çalışmada da ele alındığı gibi barınaktan çok farklı bir kavramdır ve özellikle kentsel çevre bütünü içinde var olan, tek konut veya komşuluk ünitesi olarak tüm sosyal, teknik servisleri ile bir bütünü ifade etmektedir. Diğer taraftan pek çok toplumda ekonomi merdiveninin en alt ve geniş basamağını oluşturan ve “alt gelir grubu” olarak adlandırılan kavram, kişisel olarak kazanma veya satın alma gücünü temsil eden bir ifade olarak ele alınmamaktadır. Sorun, bu en geniş basamağa daha iyi yaşam şartlarının, kendi katkılarıyla nasıl verilebileceğidir. Bu nedenle özellikle ‘**alt gelir grubu**’ kavramı kullanılmaktadır. Bugüne kadar tasarım için çok farklı tanım ve yaklaşımlar getirilmiştir. Tüm bu tanımlamalar tasarımın nasıl geniş bir alana yayıldığını kanıtlamaktadır. Ancak alt gelir grubu kullanıcılar çok az kaynakla tanımlanmıştır. Fakat gerçek olan şudurki en önemli noktalardan biri her kullanıcının kendi özel istekleri, özelemleri ve kapasitesinin farklı olduğudur. Bu yüzden tasarımcının belkide en başta gelen görevi daima toplayabileceği tüm verileri bu alt gelir gruplarına yardımcı olmak için kullanmak, bu amaçla açık tanımlanabilir tasarım yerine, bugünkü ihtiyaçları, gelecekteki istekleri dikkate alarak zaman sürecinde bunları giderecek tasarımlara yönelmektir. Bir başka deyişle konutla ilgili ‘**tasarım**’ yaşayan bir süreç olarak ele alınmalıdır. Tasarım çağlar boyunca insanın, en basitinden temel ihtiyaçları için, yaşayabileceği bir yer yaratması ile başlamıştır. Genelde de bulunduğu çevredeki malzeme ve bildiği teknolojiyi kullanmıştır. Bu dönemde tasarımcıya yada teknik yardıma ihtiyaç duymamıştır. Konutu, yalnızca kendi ve çevre verilerinin basit biraraya gelişlerinden ortaya çıkarmıştır. Bu ilişkiler düzeni beraberinde “organik” olarak nitelenebilecek oluşumları getirmiştir. Kullanıcı ve evi arasındaki ilişki son derece doğaldır. Gelişen süreçte konutla kullanıcısı arasına giren tasarımcı kendi rolünü en

azından alt gelir grupla çalışırken yeniden tanımlamak zorunluğunu hissetmiştir. Artık rolü ona klasik anlamda çizilenden çok farklıdır. Ondan beklenen kullanıcının isteklerini karşılayacak, mekanik ve tinsel işlevlerine bilinemez bir süreç için cevaplar bulması olduğundan, ‘**tasarımcının konut tasarımındaki rolü**’ bu anlamda ele alınmıştır.

LİTERATÜR TARAMASI

Konut, kent ve kentleşme sorunları, neredeyse birbirinden ayrılmaz parçalar olarak çok farklı çalışma alanlarının ilgi alanı içinde yer almaktadır. Çalışma bu yaygın alanın farkında olarak çerçevesini mimari tasarım yöntemleri ile sınırlandırmıştır. Türkiyede konut tasarımının erken cumhuriyet dönemindeki tarihsel gelişimi ya da yöntemleri için “Çeviride Modern Olan, Şehir ve Konutta Türk-Alman İlişkileri” (Akcan, 2009) başlıklı çalışma önemlidir. Bu çalışmada özellikle Behçet Sabri ve Franz Hilliger’in gelişebilir konut çalışmaları, bu fikirlerin yeni kurulmuş cumhuriyet Türkiyesinde kabul edilip yayılması için yaptıkları çabalar yer almaktadır. Erken cumhuriyet dönemindeki bu çabalara başka isimler de eklenir ancak, geline noktada konu kısa sürede unutulmuş özellikle, her şeyi ile bitmiş, tip toplu konut projeleri hükümetlerin de destekleri ile yaygınlaşıp geliştirilmiştir. İlk kez Hollanda da (1902) daha sonrada İngilterede (1919) konut yasalarının yürürlüğe girmesi, açık bir anlatımla sorunun arkasında hükümetlerin yer almasının gerekliliğini vurgulayan oluşumlardır. Avrupada özellikle endüstrileşme ve savaşlar sonrası kitlelerin konut sorunu ile yüz yüze gelen tasarımcıların yeni yöntem arayışları, bugüne de yansıyan olumlu çabalar olarak karşımızda durmaktadır. Matematik kökenli ilk tasarım yöntemleri denemelerinden hızla vazgeçilmesi ve yeni yöntem arayışlarını başlatmıştır. (Broadbent 1972) Broadbent ilk teorilerden, geleneksel yöntemlerden başlayarak tarihsel süreçteki akışı ortaya koymuştur. 1960 lı yıllarda başlayarak özellikle SAR (The Dutch Foundation for Architectural Research) ve Habraken’in çalışmaları dikkat çekmiş, bu konuda en temel kaynak kuşkusuz “Supports: An Alternative to Mass Housing” (Habraken,1972) olmuştur. SAR ve Habraken’in çalışmalarının kırk yıllık özeti “Housing for the Millions: John Habraken and the SAR 1960-2000” (Hoogstraten, 2001) çalışmasında derlenmiştir. Gelişebilir konut tasarımı uzun tarihsel sürecine, geniş teorik ve pratik uygulama alanı bulmuş olmasına rağmen Türkiye dahil çoğu coğrafyada beklenen ilgiyi bulmamış, hükümetlerin hazır konut politikaları karşısında tutunamamıştır. Bu nedenle özellikle halen konut sorunu yaşamaya devam eden dünyada bu konudaki çalışmaların çoğaltılması gerekmektedir.

Tekerleği Yeniden İcat Etmek: Alt Gelir Grubu Konut Mimarisi

“Geçmiş yalnızca ondan bir şey inşa ederseniz anmalısınız”¹(Anonim)

Pek çok ülkede kırsal yöreden kentlere göç özellikle alt gelir grupları için hergün daha da karmaşıklaşan konut sorununu beraberinde getirmiştir. Bu konuda yapılan çalışmalar hazır konutlardan, çekirdek konutlara çok farklı uygulamaları içermektedir. Alt gelir gruplarına konut üretiminde genelde iki farklı düşünce sisteminden bahsedilebilir; Birinci grup tasarım teorisyeni alt gelir grubun tümü ile serbest bırakılması, yardımsız kendi güçleri ile mücadele sonucu güç koşulları yenerek, kendi ihtiyaçlarını karşılamalarını savunmaktadır. Bu özellikle tasarımcıların her şeyi bilen bir bilgi deposu olmadığı inancına, birazda tasarımcıların deneyimleri, tecrübeleri ile alt gelir grubundan kopuk olmasına dayandırılmaktadır. Bu yüzden, birinci grup düşünce sisteminde tasarımcıların alt gelir grubunu gereği gibi anlayamayacaklarına, tasarımları ile onlara yardımcı olup, doğru çözümlere

¹ Aktaran, Murathan Mungan. (2015) “Harita Metod Defteri”, Metiş yayınları, İstanbul.

götüremeyeceklerine inanılmaktadır. Buna karşıt ikinci grup düşünce sistemini, ilerideki sorunların önceden ele alınması gerektiğine inananlar oluşturmaktadır. Onlara göre kişinin çevre ile bütünleşmesinde pahalı girdilerden kurtarılmasıyla, kullanıcının geçerli şartlarının dikkate alınmasıyla konut sorununa profesyonel çözümlerle yaklaşım daha sağlıklı olacaktır. Tasarımcılar soruna belirli ölçüde katılmalı, ama tasarımı ve adımlarını baştan belirleyerek, geri dönülmez hatalara neden olmamalıdır. Hazır, bitmiş konutların kullanıcılara topluca teslim edildiği, gelişen ülkelerde asıl problem, alt gelir gruplarına yönelik stratejilerin nasıl formüle edilmesi, nasıl uygulanması gerektiğidir. Bu çalışmanın asıl amacı, şehirleşen kırsal nüfusun, başta kendi çevresine yabancılaşmasını en alt düzeye indirgeyerek, nitelikli ortak paydaları belirleyip, gelecekte uyumlu bir şehir yaşamını oluşturacak konut mimarisinin esaslarını belirlemek, tasarımcının bu konudaki rolünden hareketle, tasarım ilkelerini tartışmaya açmaktır. Tarihi süreçte, kentleşme ile birlikte, ticari ihtiyaçlarda uzmanlaşmalar ve beraberinde yerel ustalar gündeme gelmiştir. Ustalar planlamadan, tasarımdan ve uygulamadan sorumlu kişiler olarak komşuluk ünitelerini oluşturmuşlardır. İlişkilerin doğal ve birebir yaşandığı bu çevrelerde kullanıcılar özellikle karar-verme aşamasında kendi benliklerini ortaya koymuşlardır. Örneğin kullanıcı, konutun yerine, oda sayısına, istediği konfor koşullarına, hatta boyutlara ilişkin karar verme özgürlüğüne sahiptir. Yerel ustalar da, toplumun bir parçası olarak, kültürel, dinsel, iklimsel, sosyo-ekonomik, karakteristik verilere, bölgesel normlara göre işlerini gerçekleştirmişlerdir. Bugün hangi yerel yerleşime baksanız, tüm bu geçerli verileri yapı yüzlerinden bile oldukça açık bir biçimde okumak mümkündür.

Daha sonraki yıllar, profesyonel tasarımcılar ve teknolojik gelişmelerin katılımı ile, alt gelir grubu konutu için çözümsüz süreç başlamıştır. Onların da konut sahibi olabilmek için tek seçenekleri kalmış, bu işi kendi başlarına gerçekleştirmişlerdir. Tasarımcılar da nedeni ne olursa olsun uzun yıllar bu alana ilgi duymadıklarından alt-gelir grubu kendi başına kalmıştır. Ancak konut hemen pek çok ülkede bireysel bir sorun olmaktan çok ülkesel bir probleme dönüştüğünde ister istemez pek çok tasarımcı alt-gelir grubu konut problemine ilgi duymaya başlamış, devlet eliyle yaptırılan çalışmalarda, tasarımcılar ön plana çıkmıştır. Bu da kullanıcının devre dışı bırakılması ile sonuçlanmış, onun yerini, statik veriler ve hiçbir zaman güvenilemeyen istatistikler almıştır. Tasarım yöntemleri çok genel yaklaşımla başarılı sonuçlar verebilir. Şüphesiz yöntem sezginin, az yada çok sistematik araştırmanın bileşeni olarak probleme yaklaşımda yardımcı olacaktır. Tasarım yöntemlerinin başlangıcı “1950 yılının sonlarında bilim ve teknolojinin bu alana kahramanca adapte edilmesi ile başlamış ve bu konuda ilk eserler 1950 yılların sonları ile 1960’lı yıllarda yayımlanmıştır.” (Broadbent, 1973) Bu dönemde ortaya atılan bütün tasarım yöntemleri fonksiyonalizmin ideallerinden kaynaklanmaktadır ve fonksiyonalist idealizm o dönem düşüncelerinin merkezini oluşturmaktadır. Bilindiği gibi günümüzde temel mimari teorilerin çoğu modern hareketi bir sıçrama tahtası gibi kullanarak var olma çabalarını sürdürmektedir. Bir bakıma mühendislik prensiblerinin esin kaynağı olduğu, tüm insanların ihtiyaçlarının formüle edilmiş standartlarla karşılanabileceği fikri Le Corbusier’in 1923 yılında yayımladığı “Vers une Architecture” çalışması ile desteklemiş, 1928 yılında bir grup İtalyan mimar rasyonalist mimari sergisini düzenliyerek MIAR’ın (Movimento Italia Per L’Architecture Rationale) kurulmasına ön ayak olmuşlardır. Aynı yıl CIAM (Congrees Internaionaux D’Architecture Modern) Lasarraz’da toplanmış ve Atina anlaşması ile yüzyıla damgasını vuran fonksiyonalizmi abideleşmiştir. 19.yüzyıldan beri yapılmak istenen, yeni tekniklerin ve bilimsel teorilerin gelişmesi ile amaçlanan tasarım olayının açılması daha şeffaf bir hale getirilmesi ile tasarımcının kafasında neler olup bittiğini ortaya koyan teorilerin yaygınlaştırılmasıdır. Artık tasarım mistik-gizemli olmaktan çok sistematik temellere oturtulabilen açıklanabilir ve anlaşılır olmuştur. Aslında yapılan sağlam temellere oturma yerine problemin daha küçük parçalara ayrılması ve “sistematik çözümlerle” tasarıma yaklaşılmasıdır. Ancak bu anlayış uluslararası biçim de

hayal kırıklığına neden olmuş, istenen sonuçları sağlayamamıştır. Bu yüzden geçerliliği konusunda pek çok soru gündeme gelmiş fazla steril, mühendislik kökenli ve insan davranışlarına saygıdan yoksun bulunmuştur. Christopher Alexander'in "Pattern" kavramı bu etapta ortaya çıkmış, "fonksiyonel analizlerle tipolojik yaklaşımların beraberce kullanılması" (Alexander, 1977) düşüncelerin temelini oluşturmuştur.

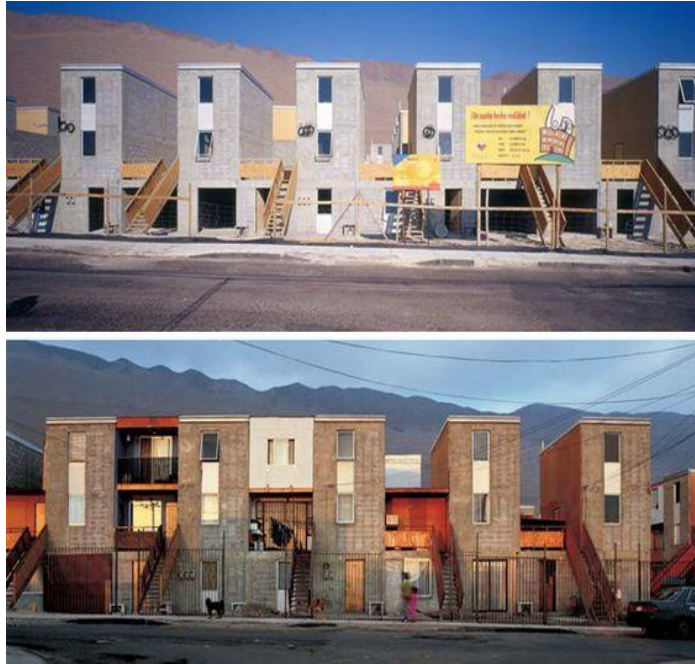
Oysa kullanıcı katılımı, Sophokles'in Antigone'ndeki Hemon'un sözleri kadar eskidir, "Yalnızca bir kimsenin malı olan site bir site değildir." Kropotkin "geleceğe kural konamaz diyerek her şeyi ile belirlenmiş ideal tasarımlar çizmek yerine temel eğilimleri bulmaya çalışmak ve onlara yol açmanın daha doğru olacağını" (Bumin,1990) yüz yıl önce savunmuştur. 1960 lı yılların sonunda toplumsallıktan bireyselliğe dönüş, felsefeden modaya hemen her alana okadar nüfuz ederek yayılmıştırki, her alanda altı çizilen özgürlük " insanın mahkumiyeti" (Sartre, 1997) olarak ele alınmıştır. Çünkü "yeryüzüne geldi mi, dünyaya atıldı mı bir kez, artık bütün yaptıklarından sorumludur." (Sartre, 1989) Altı bu kadar çok çizilen ve toplumda yansıyan görüşler her alanda kullanıcının odak noktasına getirilmesi ile sonuçlanmış, bu durum tasarımda da kendini göstermiştir. Bu düşüncenin tekrar farkına varılması daha öncede belirtildiği gibi tasarımcının her şeyi bildiği konusunu tartışmaya açmış, paylaşım ve kullanıcı katılımını güncel hale getirmiştir. Özellikle 60'lı yıllarda batıda başlayan tartışmalar, toplum yapısının tekrar sorgulanması kaçınılmaz etkisini mimarlık üzerinde de göstermiş, "konut yapmaktan öyle bir dönüş yapıldı ki sonunda mimarlar, mimarsız mimariyi savunma durumuna" (Bumin, 1990) geçmiştir. Bu dönüm noktasında başta SAR (Foundation for Architecture Research) ve Habraken' in temel felsefeleri "kullanıcının olaya katılması ve sonuç üründe daha esnek çözümlere ulaşabilme endişesi, tasarımcının danışman olarak ele alınıp asıl rolün kullanıcılara bırakılması ve daha gerçekçi duyuların tasarıma yansması" (Habraken,1972) olarak özetlenebilir. Habraken konutu tariflerken "değiştirmeye, düzenlemeye, tekrar tasarımılamaya, küçülmeye tekrar yapılmaya diğer konutları etkilemeden imkan vermeli" (Habraken 1972) demiştir.

Çalışmanın temelini oluşturan destek strüktür "support" kavramı esas olarak 1961'de SAR tarafından yapılan çalışmalar içinde konut konusundaki geliştirilen yöntemlerden bir tanesidir. Yine Habreken'in tanımıyla support "strüktürel bir sistem değil, özel yerler için özel tasarlanmış, hem çok iyi çözülmüş geleneksel bir sistem hem de çok kolaylıkla esndüstürilemiş yapım sistemlerinden birine adapte edilebilen sistemdir." En önemli noktalardan biri kullanıcıya çok geniş imkanlar dizisi sunmasıdır ki kullanıcı konutunu kendi ihtiyaçları, gelir düzeyi, yardımlaşma imkanları yada küçük ölçekli müteahhitler aracılığı ile oluşturulabilmeli veya endüstriyel olarak kitlesel ihtiyaçlara cevap verebilmelidir. Altı çizilmesi gereken "support" daha ilk aşamada yerleşim çeşitliliğini sağlayabilmeli, kullanıcının minimum ihtiyaçlarını karşılamalı, daha sonra kullanıcı yatay ve düşeyde adım adım kendi konutunu yapabilmelidir. Support "her birimin genel sistem içinde birbirinden farklı sınırlar çizebilmesine, alanını ek konstrüksüyonla büyütüp sınırlarını değiştirmesine, daha büyük üst sistemin bir parçası olarak ana sisteme bağlanabilmeye" (Habraken 1972) imkan vermeli. Bu noktada tartışılması gereken kullanıcılara teknik yardımın ne kadar ve nasıl yapılacağı? kullanıcı kararlarının hangi oranda olaya katılacağı? olmalıdır. Sistemin bilinen hücre sistemlerden farklı gelişimin izlenebilmesi, art arda gelen kararların çok önceden verilmiş olmasıdır. Genel olarak gelişebilen konut sistemlerinde genelde iki yol izlenebilir. Birincisinde seçilen çekirdek tipi yada temel birim modül ile başlayan tasarım, eklentilerle değişik gelişebilme imkanlarına izin verir. İkincisinde, total olarak önceden belirlenen modül, zaman içinde ara bölünmelere imkan tanır. Her iki durumda da önemli olan başlangıçta çekirdek ünitenin gelişme olanaklarının iyi hesaplanmasıdır. Gelişebilen konut için benzer fikirler birçok tasarımcı tarafından kabul edilmiştir. Büyük kullanıcı grupları için kentsel strüktürleri ile öne çıkan önemli isimlerden Yona Friedman bu genel

görüŖ için, “Mimarlar artık ortalama insan için ev yapmamalıdır. Çünkü bu insan mevcut değildir. Mimarlar milyonlarca kiŖi için evler yapamazlar çünkü onları tanımıyorlar. Mimarın yapacağı tek Ŗey her bir kiŖilięe, kendi istek ve arzusuna göre kullanabilmesi için azami serbestlik tanıyan strüktürlerdir.” (Friedman, 2015) demektedir. Yine bu dönem F. Hundertwasser ve J.Bakema'nın çalıŖmaları oldukça sempati toplamıŖtır. 1960' lı yılların ortalarında Amerika'da Paul Davidoff' kentsel teorik çalıŖmalarında, kullanıcıların tasarıma katılımını gerçekleŖtirmeye çalıŖan pek çok tasarımcıyı bir araya getirmiŖtir. Esneklik ve GeliŖebilirlik kavramları sayesinde kullanıcının tasarımın baŖından itibaren sürecin tümü içinde yer alabilmesi savunan öncülerden John F.C. Turner da “büyük ölçekte programlanmış ve planlanmış konutun esneklikten ve geliŖmeden yoksun olduğunu, kullanıcı ihtiyaçlarına cevap veremeyeceğini” (Turner, 1977) savunmuŖtur. Bu çok büyük ölçekte programlanmış, planlanmış esneklikten ve geliŖmeden yoksun konut çözümlerinin iflası, 1972 de St.Luis Missouri'de, 1951 AIA ödüllü Pruitt-Igoe konutlarının yıkılması ile ispatlanmış, daha geniŖ anlamda “modern mimarının ölüm tarihi olarak” (Jencks,1978) kabullenilmiŖtir. Bugün bitmiŖ, belirli kalıplara girmiŖ, günümüz mimarlık ortamını belirleyen genel geçer bir yöntemden bahsetmek mümkün değildir, ama farklı coğrafyalar da, endüstri devrimi yada dünya savaŖları sonunuca temel fikirlerin atıldığı geliŖebilir konut örneklerinin yayılması umut vericidir.

Ŗekil 1: Quinta Monroy konutları , eski ve yeni yerleŖim. (Mimdap, 2011)

Ŗekil 2: Quinta Monroy konutları, görünüş (Mimdap, 2011)

Yakın tarihte, Alejandro Aravena'nın Şilide gerçekleştirdiği konutların en temel kriteri 'kullanıcı ihtiyaçlarını' göz önünde bulundurmasıdır. (Şekil 1-2) Kentlerdeki alt gelir gruplara, mimarlık aracılığı ile ne nasıl yardım edilebileceği üzerine görüşlerini özetle "günümüzde en büyük zorluk mimari olmayan öğeleri – yoksulluk, şehirlerde daha az ayrımcılık, daha az şiddet – özellikli bilgimiz olan tasarım yapma ve projelendirme yöntemiyle mimarlığın kanatları altına almaya çalışmak olmalı." (Mimdap, 2011) diye açıklamıştır. Şili Hükümeti tarafından da desteklenen bir toplu konut projesi olan çalışma, yatırım olarak konutu belirli bir zümrenin tekelinden ve yaşam alanından çıkarıp, şehirde banliyölerin ve gettoların yaşam kalitesini arttırmak amaçlı düşünülmüştür. Alejandro Aravena ve başkanı olduğu, "Elemental" ortaklığı, Şili kentlerinde "yaşam kalitesini yükseltmeyi, şehirde mimarlığı sanatla ve mühendislikle birleştirerek, aslında şehrin, sosyal eşitlik için sonsuz bir kaynak olduğunu göstermeyi amaçlamıştır." (Arkitera, 2011) Toplu konut üretme konusunda, kullanıcıları işin içine katmak, ve etaplı bir çözüm önerisi getirmek tümüyle ekonomik sorunların tasarıma yansması olarak yorumlanabilir. Her büyük kentte olduğu gibi merkezdeki arsa fiyatları, devlet desteklerinin yetmediği durum karşısında çözüm kendiliğinden ortaya çıkmıştır. "2003 yılında, 100 aileye konut inşa etmesi istendiğinde, kent merkezinde arsa fiyatlarının yüksek olması nedeniyle, ailelerin ya arsa almaya ya da ev yaptırmaya yetecek parasının olduğu, bir ailenin kendi başına asla yapamayacağı bu nedenle de evin yarısına yetecek bütçe ile öncelikle konutun yarısını inşa etmeye karar" (mimdap, 2011) vermiştir. Yapının gerçekleştirildiği bölge bildik imar kuralları ile yapılmış sıradan bir mimari dokuya sahipken bu çalışmada birimlerin özellikle dolu-boş oranı dengelenerek düzenli bir kompozisyon oluşturma çabası dikkat çekmektedir. Çatı saçak kotu üç kat yüksekliğe karşılık gelirken, yapı içinde önceden belirlenen tek mekan ıslak hacimler olmuştur. Geri kalan boşlukların, zaman içinde kullanıcı isteklerine göre şekillenip biçim alacağı öngörülmüştür. Genel yerleşim içinde iki konut bloğu arasında bırakılan boşluk da yine zaman içinde kullanıcının gerekli gördüğü açık, yarı açık veya kapalı mekan olarak kullanma şansını öngörmektedir. Bu önceden hazırlanan, kullanıcıya ait karar aşamaları, yapı ömrü boyunca devam edecek katılımcı bir anlayışı, böylece kullanıcının tasarıma dahil edilmesini, yapının sürekli olarak gelişip dönüşme şansını getirmiştir. Alejandro Aravena'nın Elemental ortaklığı ile farklı coğrafyalarda gerçekleştirdiği diğer projeleride "Quinta Monroy" konutlarına benzer nitelikler taşımaktadır. Örneğin Meksika'da '2010 yılında uygulanmış olan 'Monterrey Konutları', esnek dönüşebilen, kullanıcının yaşam boyu dahil olabileceği tasarım kriterleri ile hayata geçirilmiştir. (Şekil 3-4) Üç kat yüksekliğindeki çatı kotunun tanımladığı bina gabarisi, kullanıcının istekleri doğrultusunda sürekli değişebilen plan geometrisini ve her bir konut biriminin çerçevelediği ortak kullanıma açık, yeşil bir avluyu tanımlamaktadır. Aravena ve Elemental farklı yerlerde uygulama alanı buldukları, esnek, dönüşüp gelişebilen alt gelir gruplara hizmet eden tasarımları için olumlu geri dönüşler vermektedirler. Örneğin "bu yaşam alanları, bilinen toplu konut projeleri gibi zaman içerisinde kötüleşmek yerine zamanla kendilerini yenilemekte, aileler zaman içinde büyüdükçe, kendi yaşam alanlarını oluşturabilmektedirler." (mimdap, 2011) Latin amerikada uygulanmış benzer örnekler çoğaltılabilir, aynı tasarım kriterleri Hollanda, İngiltere gibi gelişmiş ülkeler içinde uygulama alanları bulmaktadır. Hükümetlerin ve sivil toplum kuruluşlarının da desteği ile aslında çok az sayıda tasarımcı alışıldık modellerin dışında zorlu bir mücadele gerektiren çözümleri benimsemektedir, o nedenle sınırlı sayıdaki örnekler önemli olmaktadır.

Şekil 3: Monterrey Konutları (Archdaily, 2019)

Şekil 4: Monterrey Konutları (Archdaily, 2019)

Filipe Balestra ve Sara Göransson, “SPARC” (Hindistan merkezli sivil toplum kuruluşu) grubu ile birlikte, alt gelir gruba yönelik gelişebilir sosyal konut tasarımlarını Hindistan’da gerçekleştirmişlerdir.(Şekil 5-6) Aslında, her yere uygulanabilen bir “Incremental Housing Strategy” geliştirmişlerdir. Gönüllü uluslararası mimarlar, kent plancılar, peyzaj mimarları ve grafik tasarımcıların yer aldığı grup , bugünkü kentsel formasyondan yola çıkan bir gelişim stratejisi geliştirmişlerdir. Mevcut yerleşimde, zamanla kendiliğinden ortaya çıkan organik doku korunmuş, özellikle mevcut sosyal ağ’ın bozulmaması, komşular ve tüm yerel” (mimdap, 2011) değerlerin sürdürülerek bozulmadan devam ettirilmesi hedeflenmiştir. Yerel halkın ‘kaccha’ olarak adlandırılan sağlıklı koşullardaki geçici barınaklarından kurtarılması amacıyla, hükümet ve kamu’nun ekonomik destek sağlamasıyla “başlatılan projede, aile başına 25 m²’lik mutfak ve tuvaleti olan projeler gerçekleştirilmiştir.” (mimdap, 2011). Projenin başında en önemli kriter, kullanıcıların çok hızlı bir biçimde sağlıklı, olumsuz yaşam koşullarından kurtarılması olmuştur. Seçilen ilk yerleşim yeri Hindistanın Pune kentidir, ama daha sonra proje farklı ülkelerde de uygulama şansı bulmuştur. Proje ilk etapda kullanıcılara üç plan tipinden seçme özgürlüğü önererek başlatılmıştır. Çok küçük m² lerle başlatılan her bir proje zaman içinde dönüşebilme potansiyelleri barındırmaktadır. Süreç içinde değişebilen her bir yapı bloğu, farklı kombinasyonlarla bir araya gelebildiğinden değişken, asimetrik, tekrar etmeyen, genelde toplu konut projelerinin önemli sorunlarından birini oluşturan tekdüze monoton cephe anlayışını tersine çevirebilmiştir. Bugün alt gelir grupları için örnek olarak gösterilen bu projeler özellikle ekonominin çözemediği durumlarda önemli katkılar sağlamaktadır. Benzeri proje kriterlerinin geliştirilmesi, bizim gibi halen gecekondü sorunu yaşayan ülkelerde kullanıcıların yaşam kalitelerinin artırılması, sağlıklılaştırılması adına politik güçlerinde desteklediği, kamusal bir girişim olarak üretimin verimli ve uzun ömürlü olmasını sağlayacaktır. Bu örneklerde olduğu gibi kullanıcıları tasarıma dahil eden, gelişebilir konut örnekleri ile “konut” kavramı sadece önceden belirlenmiş fonksiyonları yerine getiren odalar bütünü olmaktan çıkmakta, kullanıcıyı yansıtan, yaşayanlara aidiyet duygusu kazandıran, çeşitliliği barındıran mekana dönüşmektedir.

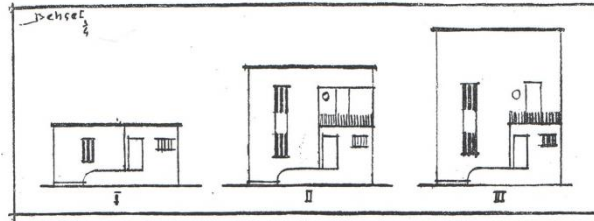
Şekil 5: Incremental Kaccha konutları (Archdaily, 2019)

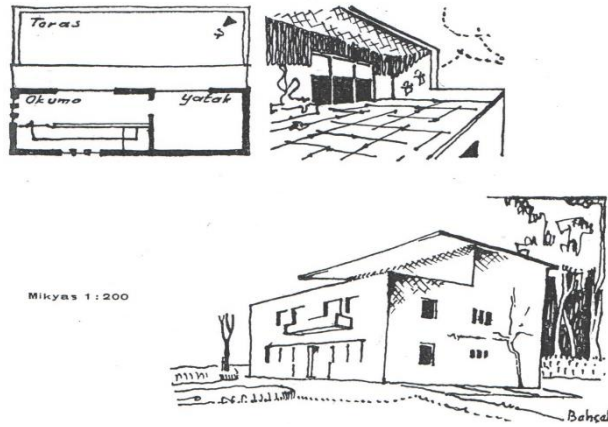
Şekil 6: Incremental Kaccha konutları (Archdaily, 2019)

Son yıllarda Türkiye dışında farklı ülkelerde örneklenebilen “gelişebilir konut tasarımı” erken cumhuriyet döneminde Türkiye için önerilmiş bir modeldir. Çok erken denebilecek bir tarihte, 1934 yılında Türk mimarlık tarihinde az konuşulan isimlerden biri Mimar Behçet Sabri, *Arkitekt* dergisinde “büyüeyebilen evler projesi” (Sabri, 1934) başlıklı kısa yazısı ile konuyu gündeme taşımıştır. Sabri özellikle ekonomik bir zorluktan “az bir para ile evin” bir kısmını yapmaktan bahsederek konuya girmiştir. Bir konutun “büyümesi keyfiyetini” Fransızca “La maison Croissante”, Almanca “Waachsendes Haus” kavramlarına dayandırmıştır. Bu dönem “Wagner’in derlediği 1932 yılında basılan *Das wachsende Haus* (Büyüeyebilen Ev) kitabı Almanya’da Hans Poelzig, Max ve Bruno Taut, Hans Scharoun, Eric Mendelsohn, Ludwig Hilberseimer gibi önemli mimarların tasarımlarını bir araya”. (Akcan,2009:313) getirmiş önemli yayınlardan biridir. B.Sabri, özellikle savaş sonrasında mimarların sanatla birlikte ekonomi, toplum gibi bilim alanlarında da kendilerini geliştirdiklerinden bahsederek, bunun sonucunda gelişebilen konut projelerinin, mimarının sanatsal yanıyla birlikte artık ekonominde ön planda olduğunu vurgulamıştır. Her yapının gelişime açık olmadığını, gelişimin kolay ve ekonomik olması gerektiğini, bunda ancak özel hazırlanmış proje ile gerçekleştirilebileceğini açıklamıştır. Yapının mimari ve estetik yapısı bakımından gelişiminin rastgele ve keyfi olamayacağını bunun da bir plan içinde yapıyı ve sanatsal duruşunu koruyarak bir düzen içinde gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Neredeyse her cümlesinde mimarlıkta sanatsal duruştan vazgeçmemiştir. Gelişebilir konutların bitişik veya ayrık nizamda olabileceğini, her iki durumda da gelişimin üç şekilde olabileceğini açıklamıştır; “1.yatayda kat ilavesi, 2. düşeyde kat ilavesi, 3. yatayda ve düşeyde kat ilavesi.” Özetle anlattığı bu kavramsal girişten sonra, ikinci alternatifte göre geliştirdiği projesini tanıtmış, üç etaba böldüğü proje yapım aşamasını, maddi değerini de belirterek ilk aşamadan son aşamaya kadar, plan ve izometrik eskizlerle anlatmıştır. İlk etabın 2400 TL. maliyet ile bir evde olması beklenen tüm “sıhhi ve lazım” ihtiyaçları karşıladığını, yapının bir sofa(hol), iki büyük oda,banyo, mutfak ve bodrum dan ibaret olduğunu, ancak bir fikir olarak banyo istenmezse üçüncü bir oda olarak kullanılabilirliğini açıklamıştır. Genelde bu dönem Türkiye’de konut tasarımı da sofa “bazen sadece geçiş alanı bazen de Behçet Sabrinin evlerinde olduğu gibi hem geçiş hem yaşama alanı olarak” (Akcan 2009) çözülmüştür. Sabrinin, özgün bir biçimde bir mekanı çok amaçlı kullanması, farklı

işlevleri aynı mekanda çözümlemesi erken dönem için önemli kararlardandır. Salon ikiye bölünerek iki büyük oda elde edilmiştir, buradaki mobilyaların “kolaylıkla gecede kullanılabilir” tasarımlar olduğu, hareketli olan karyolaların geleneksel konutlarda olduğu gibi gündüz dolap içine gizlenebileceğini yazmıştır. Gelenekle olan bağına “alaturkada olduğu gibi” ifadesiyle ortaya koyarken aslında vurguladığı yeni ve modern olanın bizde zaten var olduğu, ya da bizim olanın zaten modern olduğudur. Bir başka deyişle “her yeni, eskilerin mevcut olanların tanımladığı bağlamlarda inşa edilmeye” (Tanyeli, 2016) çalışılmıştır. Yatakların “otomatik kaldırılıp” dolap içine gizlenmesi, iki odanın birleşip açılmasıyla “mükemmel bir yemek salonu ve kabul salonu” elde edilmiş olur. İkinci etap 3150 TL. maliyetlidir, birinci etaptaki evin yeni evli bir çift için yeterli olacağı, sonradan biriktirecekleri 1750 TL. ile ikinci etabı her zaman yapabileceklerini açıklamıştır. İkinci etabın sonunda evin programı, iki sofa, iki yatak odası, iki salon, mutfak, ofis, banyo ve teraslardan oluşacaktır. Yeterli ekonomik gücü olmayanların 4350 TL.’na yaptırabilecekleri bitmiş evin tamamı yerine, birinci etapta başlayarak oluşturulan gelişim stratejisini yerine getirerek kısa sürede bir rev sahibi olabileceklerini anlatmıştır. Birinci etabı yaptıranlar “bir veya iki senede biriktirecekleri 1200 TL.ile” sonuçta evin tamamına sahip olabileceklerdir. Gelinen noktada evin iki salon, üç yatak odası, kütüphane, banyo, mutfak, ofis ve terası olacaktır.

Şekil 7: B. Sabri konutu cepheler [Arkitekt, 1934]

Şekil 8: B. Sabri konutu plan, izometri (Arkitekt, 1934)

Türkiye için özellikle gelişebilen konut tasarımında önemli isimlerden Franz Hillinger, arkitekt dergisinde büyüyeabilen evler için tasarladığı mahalle kavramını anlatmıştır. Ona göre de bu model “Türkiye için en uygun olanıdır.” (Hillinger,1942) Hillinger’in çalışmaları özellikle esneklik kavramı üzerine yoğunlaşmış, esnekliği öznel olma duygularının öne çıkarıldığı bir kavram olarak yorumlanmıştır. Ona göre tip kavramının “ her kullanıcının istek ve zamanla değişen ihtiyaçlarına göre dönüştürebileceği esneklikte tanımlanması” (Akcan,2009) gerekmektedir. O dönem Almanyada esneklik kavramı mobilyadan kente

uzanan ölçekte çok yaygın olarak kullanılmıştır ama sorun odağı küçük evler minimal çözümler üzerine yoğunlaşmıştır. Ancak bunun tam aksine 1930 yılında, Taut “konut alanını aşırı derecede küçültmeye karşı meslektaşlarını uyararak, ‘Şehirlerin Çöküşü’ kitabında kullanıcısının değişen ruh haline uyum sağlayan hayali konutlar tasarlamıştır” (Akcan 2009)

B.Sabri ve F.Hillinger’in çalışmaları ne yazıkki çok çabuk unutulmuş, teori ve uygulamada önemli sayılabilecek çalışmalar ortama hakim olamamıştır. Çok hızlı gelişen konut sorunu, kat mülkiyeti kanunu, kooperatifçilik ve büyük toplu konut yatırımları ile aşılmaya çalışılmıştır ama tasarım halen en büyük sorunlardan biri olarak karşımızda durmaktadır. Artık konutlarda, zaman içinde kullanıcının belirlenebilen ihtiyaçlarının yada en gerekli, öncelikli ihtiyaçlarının karşılanmasından sonra ikincil ihtiyaçların; zamanla değişen yeni ortaya çıkan isteklerin hane halkı arzusunun göre yapılabilmesi gerekmektedir. Kitle üretim sistemlerinde aynı hızla devam eden ve en çok eleştirilen noktalardan biri olan monotonluk ve form birliği sorununu yıkabilecek yeni öneriler geliştirilmeli, özgün anlamını yalnız kullanıcı ile bulan konutun, değişen ihtiyaçlara cevap verebilmesi sağlanmalıdır. Tüm tasarım süreci boyunca kullanıcının olaya katılmasını sağlayacak, hem şimdi hem gelecekte mekanik ve tinsel ihtiyaçlarını dikkate alacak, farklı gelişebilme tabloları oluşturabilen tasarım yöntemleri araştırılmaya devam edilmelidir

SONUÇ ve ÖNERİLER

Günümüzde özellikle alt gelir grubu konut tasarımı, tasarımcının bu konudaki rolü, gibi farklı konularda farklı coğrafya ve kültürlerde araştırmalara dayalı çalışmaların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu konuda düşüncelerin, geliştirilen sistemlerin, uygulama farklılıklarının mevcudiyeti önemli zorlukları yaratmaktadır. Özellikle konut sorunu yaşayan ülkelerde asıl soru alt gelir grupları için tasarım yöntemlerinin ne olacaktır. Yere, bağlama göre uygun ve farklı metotlar geliştirilebilir, bu çalışmada da gelişebilir konut sorununa yaklaşılmaya çalışılmıştır. Böyle bir yaklaşımda kullanıcılara teknik yardımların kaçınılmaz olduğu vurgulanarak, geleneksel deneyimlerin ve endüstrileşmiş modellerin çalışma kapsamında önemli oldukları vurgulanmıştır. Konut tasarımının yaşayan ve devam eden süreç olduğu, hiç bitmediği vurgulanarak, tasarımcıların, kullanıcıları tanımlayabilmelerinin altı çizilmiştir. Tüm bunlar, önemli analiz, deneyim, toplumsal, kültürel, ekonomik, sosyal very ve dayanakların olaya katılması ile mümkün olacaktır. Bu tür çalışmalarda tüm aktörleri işin içine katmak zor bir süreci gerektirdiğinden, tasarımcıların bunu baştan göze almaları gerekmektedir. Amaç tasarımcıların konut gibi karmaşık bir konuda belli yöntemleri kayıtsız kabulü yerine kendi rolleri konusunda yeni adımlar atmaları, zaman içinde çeşitli katkılarla bunları geliştirebilmelidir. Sonuç olarak geliştirilen tasarım yalnızca bir öneri olarak yeterince gerçekçi olduğu halde soyut bir varsayımdır, gerçek durumun çok daha karmaşık olacağı açıktır. Tasarımcıların önündeki zorlu adım kentsel çevrede konut sorunlarının ne kadar karmaşık olduğunu anlamak ve özellikle alt gelir grupları için önemini kavramaya çalışmak olmalıdır. Alt gelir grubunun imkan ve potansiyeli önemli bir veri olarak değerlendirilmeli, tasarımın farklı disiplinler arası koordinasyonu sağlayan arac olmasına çalışılmalıdır. Mimari veriler ne olursa olsun kolaylıkla adapte edilebilen, uygulanan, aşamalı, organik olarak gelişebilen, tasarımlar kullanıcının ekonomik gücü içinde çözülebilmelidir. Konut, süreç içinde kullanıcıya ve çevreye uyum sağlayacak, gelecekte değişebilecek istek ve ihtiyaçlara cevap verebilmelidir. Deneyimler göstermiştir ki ailede kişi sayısı yalnızca istatistiksel bir yanıştır ve böyle bir şey mevcut değildir. Gerçek olan durum genelde istatistiklerden çok farklıdır ve her zaman çok daha karmaşıktır. Nüfus çoğunlukla çok yönlü geliştiğinden, tanımlanması da imkansız olmaktadır. Benzer gelir grubunda, benzer şartlarda bile pek çok aile ve fert birbirinden çok farklı geçmiş, adet, yaşama biçimi ve alışkanlıklara sahip olduğundan, onlara bildik çözümler önerilemez. Bu nedenle temel sorun onların şimdiki ve gelecekteki ihtiyaçlarını nasıl çözeceğimize bağlıdır.

KAYNAKÇA

- Alexander Christopher ve diğerleri. (1977) "A Pattern Language: Towns, Buildings, Construction" Oxford University Press, London.
- Akcan, E., (2009). "Çeviride Modern Olan - Şehir ve Konutta Türk-Alman İlişkileri", *Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul, 158,168,303,314
- Broadbent, Geoffrey . (1973) "Design in Architecture: Architecture and the Human Sciences" John Wiley & Sons, New York.
- Bumin, Kürşat (1990) "Demokrasi Arayışında Kent" ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Friedman, Yona. Orazi Manuel (2015) "The Dilution of Architecture", Ed. Nader Seraj, Park Books.
- Habraken, N., J., (1972). "Supports: an Alternative to Mass Housing", *Urban International Press*, UK, 25-114
- Hoogstraten, Dorine van, Vos, Martijn , Habraken, John (2001) "Housing for the Millions: John Habraken and the SAR 1960-2000" NAI Publishers
- Hillinger, Franz. (1942)."Büyüyen Evler Mahallesi" Yapı.1 Eylül.s.6,7
- Jencks, Charles . ,(1977). "The Language of Post-Modern Architecture Rizzoli; London.
- John F.C. Turner, (1977) "Housing By People: Towards Autonomy in Building Environments", Pantheon Books. New York.
- Sartre, Jean-Paul,(1989) "Being and Nothingness: An Essay on Phenomenological Ontology (Varlık Ve Hiçlik), İng. Çev. Hazel E. Barnes, New York, Philosophical Library, 1989s.488,565.
- Sartre, Jean-Paul, (1997) "Varoluşçuluk Bir Hümanizmdir", Çev. Asım Bezirci, Say Yayınları, İstanbul,72.
- Sophokles.(2016) "Antigone" çev.Ari Çokona. İş bankası Kültür Yayınları
- Tanyeli, Uğur.(2016) "yıkarak yapmak, anarşist bir mimarlık kuramı için altlık" metiş yayınları, İstanbul.s.188.
- Turner, John F. C. (1972) "Freedom to Build: Dweller Control of the Housing Process". MacMillan Publishing Company .New York
- Turner, John F. C. (2000) "Housing By People: Towards Autonomy in Building Environments" Marion Boyars Publishers Ltd, London.
- <http://www.mimdap.org/?p=21867> s.e.t.21.07.2019 s.15.55
- <https://www.archdaily.com/52202/monterrey-housing-elemental>. s.e.t.21.07.2019 s.15.55
- <https://www.archdaily.com/21465/incremental-housing-strategy-in-india-filipe-balestra-sara-goransson>. s.e.t.21.07.2019 s.15.55.

Kent Mekanının Sürdürülebilirliğinde Evrensel Tasarımın Etkisi: Barış Manço Parkı

Ümran Duman^a, Buket Asilsoy^b

^aMimarlık Bölümü, Mimarlık Fakültesi, Yakın Doğu Üniversitesi, umran.duman@neu.edu.tr

^bPeyzaj Mimarlığı Bölümü, Mimarlık Fakültesi, Yakın Doğu Üniversitesi, buket.asilsoy@gmail.com

Özet

Günümüzde kent mekânlarının sürdürülebilirliğinin sağlanması elzemdir. Kent mekânlarının kullanıcıları kentte yaşayan herkeştir; bu sebeple farklı bireyler tarafından kullanılabilir olmaları kaçınılmazdır. Fiziksel, zihinsel özellik ve toplumsal, sosyal, kültürel farklılık gözetmeksizin herkesin kullanımına uygun tasarımlar yapmayı amaç edinmiş evrensel tasarım kavramının kent mekânlarının tasarımında benimsenmesi önerilebilir. Bu çerçevede bu çalışmada kent mekânında evrensel tasarımın sürdürülebilirliğe katkısı literatür taramalarıyla araştırılarak, kuzey Lefkoşa'da önemli bir konumda olan Barış Manço Parkı evrensel tasarım kavramı bağlamında gözlemlenip irdelenmiştir. Bu bağlamında park, birçok olumlu özelliğe sahiptir fakat park genelinde kullanılan malzeme (sert zeminler vb) ve ekipmanların (kent mobilyaları vb) daha çağdaş ve çevreci olması gerekmektedir. Ayrıca kent bütününde hem bu gibi kamusal alanların hem de evrensel tasarım uygulamalarının ivedilikle artırılması gerekliliği öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: kent mekânı, sürdürülebilirlik, evrensel tasarım, Barış Manço Parkı, Lefkoşa, Kuzey Kıbrıs

The Effect of Universal Design in Urban Space Regarding Sustainability: Barış Manço Park

Abstract

Nowadays, it is essential to ensure the sustainability of urban spaces. The user of urban spaces is everyone who lives in the city; therefore it is inevitable that they can be used by different individuals. The concept of universal design, which aims to make designs convenient for everyone, regardless of physical, mental trait and social, communal and cultural differences, can be suggested for the design of urban spaces. Within this framework, the contribution of universal design to sustainability in urban space has been investigated with literature review and Barış Manço Park, which has an important position in north Nicosia, has been observed and examined within the context of the concept of universal design. In this context, it can be argued that the park has many positive features, but the materials used throughout the park (paving etc.) and equipment (urban furniture etc.) need to be more contemporary and environmentally responsive. In addition, it can be suggested that both public spaces and universal design applications should be increased urgently in the city.

Keywords: urban space, sustainability, universal design, Barış Manço Park, Nicosia, North Cyprus

GİRİŞ

Özellikle Endüstri Devriminden sonra, dünya genelinde yoğun bir kentleşme süreci yaşanmaya başlamıştır. Dünya çapında, 2010 yılında %50 olan kentsel alanlarda yaşayan insanların yüzdesi, 2050'ye kadar yaklaşık %70'e çıkacaktır (Birleşmiş Milletler, 2013; Debnath et al., 2014). Buna bağlı olarak çeşitli ekolojik, sosyal vb. sorunlar baş göstermiştir (Beyaz ve Asilsoy, 2019). Kentlerde çoğunlukla yoğun bir betonlaşma süreci yaşanmış ve açık ve yeşil alanlar neredeyse yok olmaya yüz tutmuştur. Bu kapsamda sürdürülebilirlik anahtar bir kavram olarak tüm bu söz konusu sorunlara çözümler içeren bir kavram olarak son yıllarda ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilir kent planlama ve tasarım bütününde kentsel açık ve yeşil alanlar olarak kamusal alanlar özel bir öneme sahiptir. Çünkü kentsel açık ve yeşil alanlar sürdürülebilir kentsel çevrelerin önemli bir özelliğidir. Bu alanlar sürdürülebilirliğin, çevresel, sosyal, ekonomik ve kültürel olmak üzere tüm dört boyutu kapsamında kente katkı sağlayacak potansiyele sahiptir (Mirgasimova ve diğ., 2017). Özellikle kentsel yeşil alanlar, birçok kentsel sorunla mücadele etmeye ve şehir sakinlerinin yaşamı kalitesini iyileştirmeye

yardımcı olabilecek çok çeşitli ekosistem hizmetleri sunarlar (Blanco et al., 2009; Wolch ve diğ., 2014).

Kamusal alanların planlama ve tasarım çalışmalarında evrensel tasarım önemli bir boyut olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle söylenebilir ki her kentin ortak yaşamının deneyimlendiği kent mekânları vardır. Fakat günümüzde gelişip değişmekte olan kentlerde hızlı bir nüfus artışı görülmektedir. Bu sebeple kullanıcı yoğunluğu ve kullanıcı çeşitliliği kentsel mekânların tasarımını etkilemektedir. Bu mekânlar, kentte önemli işlevlere sahiptirler (Önder ve Aklanoğlu, 2002). Dolayısıyla farklı kullanıcıların bir araya geldiği kamusal alanların ve kent mekânlarının tasarımında herkes için çözümler bulmayı amaç edinen evrensel tasarım kavramının benimsenmesi önemlidir.

Toplum yalnızca fiziksel ve zihinsel açıdan tam yeterliliğe sahip bireylerden oluşmamaktadır. Günümüzde tüm dünyada yaşlı birey sayısının genel nüfusa oranı giderek artmaktadır (Ergenoğlu, 2013). Sağlık sektöründeki gelişmeler sayesinde önceleri ölümlerle sonuçlanan hastalıklara çare bulunması insan ömrünün uzamasına katkıda bulunmuştur. Bunun yanı sıra gelişen teknolojik imkânlarla engelli olarak yaşamını sürdürme şansı olan bireylere tekerlekli sandalye, işitme cihazı gibi araç gereçlerin üretilmesi ile katkı sağlanmıştır.

Tasarım yapılırken dikkate alınan en önemli unsurlardan biri kullanıcılar, yani insanlardır. İnsanlar farklı fiziksel ölçülere, hareket kapasitelerine ve görsel, işitsel, zihinsel yeteneklere sahiptirler. Yaşamı boyunca çocukluk, hamilelik, yaşlılık gibi farklı evrelerden geçen insanların, farklı fiziksel veya zihinsel engelleri de olabilir (Duman, 2018).

Evrensel tasarım, planlama ve tasarım süreçlerinde önemli bir araçtır. Diğer bir ifadeyle evrensel tasarım kavramı tüm bireylerin kullanabileceği tasarımlar yapma anlayışıdır. Herhangi bir ürün tasarımından teknolojik alet tasarımına, şehir planlamadan mimari tasarımlara kadar değişen ölçekleri kapsayabilmektedir. Bina ölçeğinden kent ölçeğine kadar yapılacak evrensel tasarım uygulamalarının sürdürülebilirlik kavramının farklı boyutlarına da katkı yapması sözkonusudur. Bu noktada ilave edilebilir ki, farklı yaş ve bedensel özellik vs sahip kullanıcıların bir araya geldiği kent mekânlarının tasarlanması vasıtasıyla son zamanlarda önemi anlaşılmış olan sürdürülebilirlik kavramının uygulanmasına da katkı sağlanacaktır.

Kuzey Kıbrıs'ın Lefkoşa kentinde de son yıllarda hızlı nüfus artışıyla beraber yoğun bir kentleşme süreci yaşanmaktadır. Kentte, evrensel tasarım ilkeleriyle bütünleştirilmiş, parklar ve meydanlar gibi yeni kamusal alanları içeren sürdürülebilir kent planlama ve tasarım çalışmalarına gereksinim vardır. Kentlerde ortak yaşamın paylaşıldığı başka bir ifadeyle farklı bireylerin kullanımına açık mekânlardan biri parklardır. Bu çerçevede, bu çalışmada Kuzey Kıbrıs'ın Lefkoşa kentindeki parklardan Barış Manço Parkı evrensel tasarım bakış açısıyla irdelenmiştir.

TEORİK ÇERÇEVE

Kentte Evrensel Tasarım ve Sürdürülebilirlik

Sosyal, kültürel, ekonomik yönden değişen dünya düzeninde kentler bu gelişmelerin etkisi altında kalmıştır. Endüstri devrimi, teknolojinin gelişmesi gibi unsurlar hızlı kentleşmeyi beraberinde getirmiştir. Kent nüfusu arttıkça, birey çeşitliliği de artmıştır.

Bireyler farklı yeteneklere, vücut ölçülerine, demografik verilere, sosyal ve kültürel düzeye sahiptir. Bu bireyler arasında, çocukluk, gençlik, yaşlılık gibi hayatının farklı evrelerinde çok uzun, çok kısa, çok şişman, çok zayıf gibi farklı boyutlara sahip olanlar mevcuttur. Bunların yanı sıra görme, işitme, yürüme gibi çeşitli bedensel veya zihinsel engellere sahip bireyler de

bulunmaktadır. Toplumunu oluşturan tüm bu bireyler yaşamlarını bir arada sürdürmektedirler (Duman, 2018).

Kentsel mekânlar kentte yaşayan herkesin kullanımına açık olan mekânlardır. Evrensel tasarım kavramı farklı kullanıcılar için ortak çözümler yaparak tasarımları birçok kullanıcı grubu tarafından adil kullanılacak şekilde yapmayı hedef almaktadır. Kavramın öncüsü Ron Mace'in tanımına göre evrensel tasarım, kullanıcının yaşı, statüsü ve yetenekleri ne olursa olsun, göze çarpmayan bir şekilde hem estetik hem de en üst seviyede kullanılabilir olacak şekilde, her çeşit ürünün ve yapılı çevrenin tasarımını tanımlamak için kullanılan bir terimdir (Gossett, 2009). Bu kavram sürdürülebilirliğin dört boyutuna (çevresel, sosyal, ekonomik ve kültürel) da katkı sağlayacak potansiyele sahiptir; fakat özellikle sosyal sürdürülebilirliğe katkısı daha doğrudan olabilmektedir. Sosyal sürdürülebilirlik, sosyal etkileşim ve kültürel zenginleşmeyi teşvik eden program ve süreçlerin geliştirilmesine odaklanır. Bu bağlamda evrensel tasarım ise, hayatı herkes için kolaylaştırmak amacıyla, iletişimi, ürünleri ve yapılı çevreyi, mümkün olduğunca çok insan tarafından daha az ya da hiç ilave masraf gerektirmeden kullanılabilir hale getirmeyi amaçlamaktadır (Vavik ve Keitsch, 2010).

Evrensel tasarım kavramı ürün tasarımından, fiziksel çevrenin tasarımı ile ilgilenen mimarlığa, peyzaj mimarlığına, kentsel tasarıma; çevre kontrolü sağlayan basit sistemlerden, karmaşık bilgi teknolojilerine kadar değişen ölçekleri kapsamaktadır (Dostoğlu ve diğ., 2009).

Herkes için tasarım başka bir deyişle evrensel tasarım terimi ilk kez 1985 yılında Amerika'da Ron Mace adlı bir mimar tarafından kullanılmıştır (Ostroof, 2001). Mace'in evrensel tasarım fikrini tanımlamasından kısa bir süre sonra Amerika'da 1989 yılında North Carolina State University'de "The Center for Universal Design" isimli bir merkez kurulmuş, ardından evrensel tasarımın tanımı ve ilkeleri geliştirilmiştir (The City of Calgary, 2010). Bu ilkeler evrensel tasarım kavramının anlaşılabilir olması için ortaya çıkmıştır. 1997 yılında son şeklini alan bu ilkeler yedi tanedir. Aşağıdaki tabloda bu ilkeler yazılmış ve kısa tanımları yapılmıştır (Tablo 1).

Tablo 1: Evrensel tasarım ilkeleri (Evcil, 2014; The Center for Universal Design, 1997)

İLKENİN ADI	KISA TANIMI
Eşit kullanım	Tasarımın tüm kullanıcılar tarafından adil ve eşitlikçi imkânlarla kullanılabilmesi gerekmektedir.
Esnek kullanım	Tasarım kullanıcılara seçenek sunup kendisi için uygun olanı seçme imkânı tanımalıdır.
Basit ve sezgisel kullanım	Tasarımın net olmalıdır. Gereksiz karmaşadan kaçınılmalıdır. Geniş okuryazar ve dil bilgisine hitap edebilmelidir.
Algılanabilir bilgi	Tasarım kullanıcıların duyuusal yetilerinde (görme, işitme gibi) kayıp veya bozukluk olsa dahi herkes tarafından algılanabilmelidir.
Hata toleransı	Tasarımda kullanıcının davranışlarından doğabilecek riskler en aza indirilmeli, kullanıcı bu risklere karşı uyarılmalıdır.
Düşük fiziksel güç	Tasarım az fiziksel güç harcanarak konforlu bir şekilde kullanılabilmelidir.
Yaklaşım ve kullanım için yeterli alan	Tasarımın herkes tarafından erişilebilir olmalıdır. Alanlar buna göre düzenlenmelidir.

Kentsel çevrelerin düzenlemelerini gerektiren en önemli nedenlerden biri kentsel mekânda yaşam kalitesini artırmaktır. Kentsel mekânda yaşam kalitesinden bahsedilmek için olması gereken koşullar ise yaşanabilirlik, uygunluk, erişilebilirlik, kontrol ve çeşitlilik (Tandoğan, 2017).

MATERYAL ve YÖNTEM

Çalışma Alanı

Kuzey Kıbrıs'ın Lefkoşa kentinde bulunan Barış Manço Parkı çalışma alanı olarak seçilmiştir. Lefkoşa Kuzey Kıbrıs'ın başkentidir (Şekil 1). 2011 yılı nüfus sayımı verilerine göre Kuzey Kıbrıs'ın en kalabalık şehridir ve nüfusu 94,824'dür (KKTC Nüfus ve Konut Sayımı, 2011).

Şekil 1: Lefkoşa, K. Kıbrıs (Google Earth, 2019)

Barış Manço Parkı kent içerisinde önemli bir konuma sahiptir. Lefkoşa'nın en kalabalık mahallesi Küçük Kaymaklı'da bulunan Barış Manço Parkı, Lefkoşa Otobüs Terminali, Lefkoşa Türk Belediyesi Binası, Şht. Hüseyin Ruso Stadyumu, Hz. Ebubekir Cami gibi önemli yapıların yanı sıra birçok eğitim kurumuna da yakın konumdadır ve yoğun bir konut yerleşkesinin arasındadır; hatta parkın çevresinde nüfus, kentin kalabalıklaşmasıyla eş zamanlı olarak sürekli artmaktadır. Bu durum da parkın önemini, hem bulunduğu bölge için hem de tüm kent için artırmaktadır (Şekil 2).

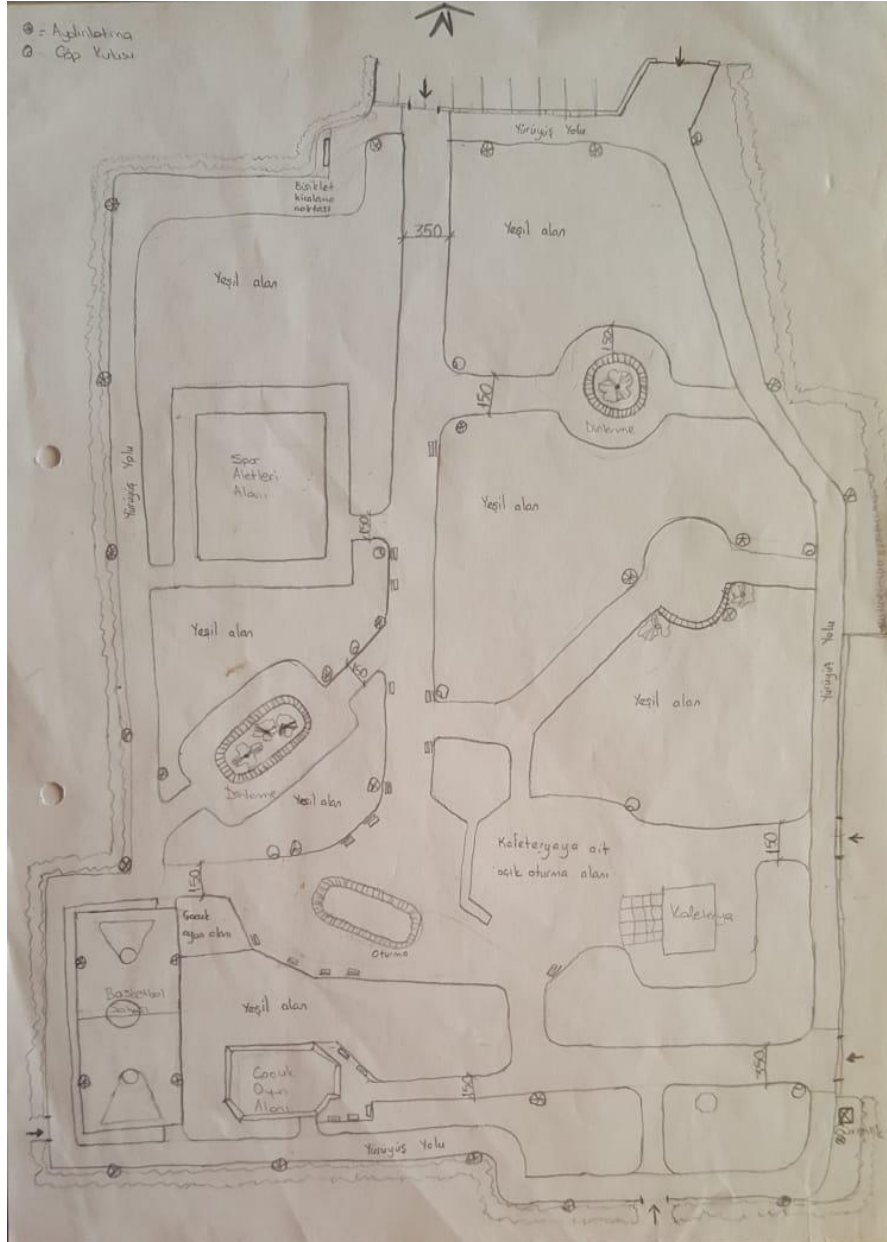
Şekil 2: Barış Manço Parkı ve yakın çevresi (Google Earth, 2019)

Park mevcut olan işlev alanları ve içerisinde yer alan donatı elemanları ile diğer kent mobilyaları aracılığıyla bölge sakinleri için rekreatif açıdan bir çekim noktasıdır. Bunun nedenleri arasında kent bütününde vatandaşların kullanımına sunulmuş olan aktif kentsel peyzaj alanlarının noksanlığı da sayılabilir. Barış Manço Parkı içerisinde çocuk oyun alanları, basketbol sahası, yetişkinler için spor aletlerinin bulunduğu aktivite alanı, kafeterya, yürüyüş yolları, oturma alanları ve yeşil alanlar bulunmaktadır (Şekil 3).

Şekil 3: Parkın batı cephesinden kuzey doğu yönüne doğru görünümü

Diğer bir ifadeyle kentte halkın yaşam kalitesini artıracak, gerek çocukların, gerek gençlerin, gerekse yaşlıların dinlenme, spor yapma, boş vakit geçirme veya sadece sosyalleşme amacıyla kullanabileceği mahalle parkları, çocuk oyun alanları, spor alanları ile kent parklarına ihtiyaç vardır. Bu bağlamda çalışmalara mevcut olanların nitelik olarak iyileştirilmeleriyle başlanabilir. Bu noktada ilave edilebilir ki bu iyileştirme çalışmaları bağlamında sözkonusu kentsel mekanlarda evrensel tasarım ilkelerinin uygulanmasına da mutlaka öncelik tanınmalıdır.

Şekil 4: Parkın mevcut durumu için skeç çalışması

Gözlemler ve İrdelemeler

Yaklaşık 9500 m²'lik Barış Manço Parkı, Türkiye'nin unutulmayan sinema ve ses sanatçılarından Barış Manço'nun anısına 1997 yılında Lefkoşa Türk Belediyesi tarafından yapılmıştır. Araştırma alanı olarak seçilme sebepleri arasında parkın konumunun önemi ve farklı işlevleri bir arada içermesi sıralanabilir (Korucu, 2019).

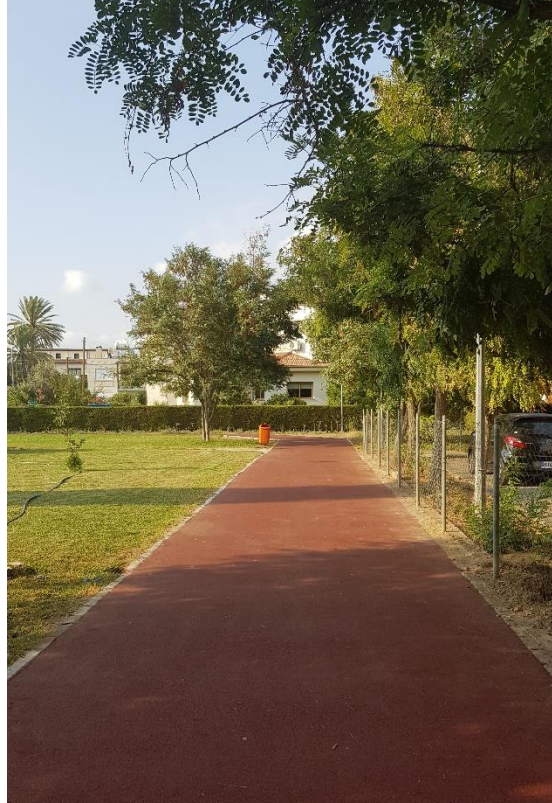
Önemli bir konuma sahip olan parka yürüyerek ulaşacak olanlar için çitlerle sınırlandırılmış parkın her cephesinden giriş noktaları sunulmuştur. Bunun yanı sıra parka uzak mesafeden araçlarıyla gelenler için parkın kuzey cephesinde ve doğu cephesinde olmak üzere iki farklı noktada araç park alanları planlanmıştır (Şekil 5). Farklı yollarla parka ulaşım sağlanması evrensel tasarımın kullanımda esneklik ilkesine örnek olabilir. Fakat araç park alanları arasında engelli park yeri olmaması, tasarım yapılırken tüm kullanıcıların düşünülmediğini göstermektedir.

Şekil 5: Parkın kuzey cephesinde bulunan araç park alanı

Parkın çevresi boyunca önceden toprak zemin olarak düzenlenmiş toplamda yaklaşık 450 metre uzunluğunda yürüyüş yolu bulunmaktadır. Bu yürüyüş parkuru 2019 yılı ortalarında tartan (SBR) zeminle kaplanmıştır. Kullanılan malzemenin atık lastiklerden elde edilmiş olması, çevreci bir yaklaşım sergilenmiş olması bağlamında, oldukça önemlidir (Şekil 6).

Şekil 6: Atık lastiklerden üretilmiş tartan (SBR) malzemeye kaplanmış, daha önce sıkıştırılmış toprak olan yürüyüş yolu

Park içerisinde ayrıca tüm fonksiyonlar arasında bağlantı sağlayan parke kaplı dolaşım yolları mevcuttur. Bu bağlantı yolları aynı zamanda parkın tüm girişlerini de birbirine bağlamaktadır. Bazı noktalarda (parkın doğu giriş noktası gibi) sert malzeme ile kaplanmış bağlantı yolları ile toprak zemin olan yürüyüş yolu kesişmektedir. Bu noktalar çok fazla yükseklik farkı olmasa da tempolu yürüyüş esnasında bir bireyin dikkatinin azalması durumunda veya görme yetisinde noksan olan kullanıcılar açısından kazalara sebebiyet verebilir. Bu durum evrensel tasarım kavramının hata toleransı ilkesinin yeteri kadar dikkate alınmadığını göstermektedir.

Park içerisindeki fonksiyonların çeşitliliği kullanıcı çeşitliğini artırmaktadır. Aktif durumdaki kapalı ve açık oturma alanları bulunan kafeterya farklı yaş gruplarından bireylerin kullanımındadır. Buradaki farklı yükseklikteki kent mobilyaları ve masalar kullanıcıya kendine uygun olanı seçme olanağı tanımaktadır. Ayrıca sabitlenmemiş oturma mobilyaları sayesinde ebeveynlerin bebek arabalarını masaya yaklaştırmasına veya tekerlekli sandalye kullanıcılarının yaklaşım ve kullanımına olanak sağlanmaktadır.

Park içerisindeki çocuk oyun alanlarında bulunan ekipmanlar farklı yaş gruplarından çocukların kullanımına uygun çeşitliliğe sahiptir. Örneğin güvenliğini sağlama bilincine sahip çocukların kullanabileceği salıncakların yanı sıra, ebeveyn hatalarından kaynaklanabilecek kazaları önlemek amacıyla emniyet kemeri bulunan salıncaklar da mevcuttur (Şekil 7).

Ayrıca park içerisindeki çocuk oyun aletlerinden bir tanesi olan ve farklı noktalarına sabitlenen kaydıraklar içeren çok fonksiyonlu ekipman da çocukların kullanımı için seçenek sunmaktadır. Örneğin yürümeyi yeni öğrenmiş veya yürüme zorluğu çeken çocukların kaydırdan kaymak üzere ekipmana çıkabilmeleri için rampa tasarlanmışken, diğer taraftan merdivenler konumlandırılarak farklı noktalardan kullanım imkânı sağlanmıştır. Bu sayede rampalı çıkışın düşünülmesiyle evrensel tasarımın düşük fiziksel güç ve esnek kullanım ilkeleri göz önünde bulundurulmuştur (Şekil 7). Genel olarak çocuk oyun aletlerinin bulunduğu alan kazaların en düşük zararlarla atlatılabilmesi için yumuşak malzeme olan kauçuk malzeme ile kaplanmıştır.

Şekil 7: Parkta bulunan çocuk oyun aletleri (salıncak ile rampa ve merdivenle çıkılabilen kaydırak)

Çocuk oyun aletlerinin bulunduğu alanın çevresinde ebeveynlerin oturabilmesi için kent mobilyaları bulunmaktadır. Fakat çocuk oyun alanı ve çevresinde bulunan oturma mobilyaları ağaçlandırma veya başka bir yöntemle gölgelendirilmemiştir. Bu sebeple yazları sıcak ve kurak geçen Akdeniz iklimine sahip Kıbrıs adasında güneşten korunma durumu göz ardı edilmiştir. Bu sebeple günün güneşli saatlerinde parkın bu bölümünün kullanımını konforlu değildir.

Park içerisinde yetişkinlerin kullanımına uygun spor aletleri de bulunmaktadır. İnsan bedeninin farklı bölgelerinin çalıştırılması için çeşitli spor aletlerinin bulunduğu alan da hata toleransı ilkesi dikkate alınarak kauçuk malzeme ile kaplanmıştır (Şekil 8). Fakat farklı fiziksel özelliklere sahip kullanıcılar için ayarlanabilir aletler olmaması herkesin kullanımına uygun olmadığını göstergesidir.

Şekil 8: Yetişkinler için spor aletlerinin bulunduğu alan

Park içerisinde birçok noktaya çöp kutuları ve aydınlatma elemanları konumlandırılmıştır. Parkta bulunan aydınlatma elemanları sayesinde parktaki tüm fonksiyonlar akşam saatlerinde de kullanılabilir. Park içerisinde farklı noktalara oturma imkânı sağlanmıştır. Bu sayede farklı fonksiyonları kullanmak üzere gelen kullanıcılar için birçok noktada oturabilmesi düşünülmüştür. Bütün bunlara ek olarak park içerisinde kanatlı hayvanların bulunduğu bir kafes ve sokak kedilerinin sığınmaları için kedi evi de bulunmaktadır (Şekil 9).

(a) Farklı noktalardaki çöp kovaları aydınlatma elemanları ve oturma mobilyaları

(b) Kanatlı hayvanların bulunduğu kafes

(c) Kedi evi

Şekil 9: Park içerisinde bulunan kent mobilyaları

SONUÇ ve ÖNERİLER

Her geçen gün sorunlarıyla beraber büyüyen kentler için sürdürülebilirlik kavramı oldukça önem kazanmıştır. Bu kapsamda kamusal alanlar, sürdürülebilirliğin farklı boyutlarına katkı yapan önemli bir başlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca herkes tarafından kullanıma uygun tasarımlar yapmayı amaç edinmiş evrensel tasarım kavramının sürdürülebilir kent planlama ve tasarım çalışmalarında benimsenmesi önemlidir. Böylelikle herkes tarafından

erişilebilir, ulaşılabilir ve dolaşılabilir kentsel çevrelerin yaratılması mümkün olacaktır. Çünkü kent mekânı kullanıcıları, yaş, cinsiyet, dil, din, statü vb ayırt etmeksizin, kentte yaşayan herkeştir.

Kuzey Kıbrıs bütününde kamusal alanların nicelik ve nitelik olarak artırılmasına gereksinim vardır. Her geçen gün kalabalıklaşarak kullanıcı çeşitliliği artan ülkede yapılacak bu gibi uygulamaların daha verimli ve sürdürülebilir olabilmesi için bu kent mekanlarında evrensel tasarım ilkelerinin uygulanması da elzemdir.

Bu bağlamda bu çalışmada Lefkoşa, Küçükaymaklı'daki Barış Manço Parkı irdelenmiştir. Olumlu yönlerinin yanısıra parkta, engelli araç park yerlerine yer verilmesi gerekmektedir. Ayrıca park bütününde kışları yaprak döken ağaçlar kullanılarak gölgelendirme sağlanırsa kışın güneşten faydalanılırken yazda gerekli olan gölgelendirme imkânı sunulacaktır. Ağaç varlığının yanısıra park bütününde, çalı ve yerörtücüleri gibi diğer bitkisel peyzaj elemanlarının da artırılması gerekmektedir. Ağaçlar başta olmak üzere bitkilendirme açısından parkın zenginleştirilmesi, parktan sağlanacak ekolojik, estetik ve rekreatif faydaları artıracaktır.

Bir diğer husus ise park genelinde kullanılan malzeme ve ekipmanın daha çağdaş ve çevreci olması gerekliliğidir. Buna ilaveten, gerek park alanının dışında gerekse içerisinde yönlendirici ve bilgilendirici tabela ve panolara gereksinim vardır.

Son olarak ilave edilebilir ki genelde Kuzey Kıbrıs'ta özelde Lefkoşa kentinde park, refüj, yol ağaçlandırması, meydan, spor alanı gibi kentsel açık ve yeşil alanların ivedilikle kalite ve kantite olarak iyileştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Evrensel tasarım ilkeleri ise bu gibi uygulamaların daha etkili, amaca hizmet edecek şekilde ve sürdürülebilirlik ilkeleriyle uyumlu tamamlanması için olmazsa olmaz bir unsurdur.

KAYNAKÇA

- Beyaz Ç., & Asilsoy B. (2019). Knowledge of green buildings and environmental worldview among interior design students. *International Journal of Advanced and Applied Sciences*, 6 (1), pp 29-36.
- Birleşmiş Milletler, 2013. Sustainable Development Changes. World Economic and Social Survey 2013. Department of Economic and Social Affairs, United Nations Publication, (<http://www.un.org/en/development/desa/policy/wess/wess-current/wess2013/WESS2013.pdf>).
- Blanco, H., Alberti, M., Forsyth, A., Krizek, K. J., Rodriguez, D. A., Talen, E., et al. (2009). Hot, congested, crowded and diverse: Emerging research agendas in planning. *Progress in Planning*, 71 (4), 153–205.
- Debnath, A. K., Chin, H. C., Haque, M. M., Yuen, B., (2014). A methodological framework for benchmarking smart transport cities. *Cities* 37, 47–56.
- Dostoğlu, N., Şahin, E. ve Taneli, Y. (2009). Tasarıma kapsayıcı yaklaşım: herkes için tasarım. *Mimarlık Dergisi*, 347, 23-27.
- Duman, Ü. (2018). Kamusal Yapılarda Evrensel Tasarımın Önemi: Girne Kaymakamlık Binası Ve Yakın Çevresinin İncelenmesi. *Mimarca* 85, 51-57. Lefkoşa.
- Ergenoğlu, A. S. (2013). Accessibility Awareness Among Architecture Students: Design Thinking Evaluations in Yıldız Technical University. *Procedia- Social and Behavioral Journal*, Elsevier LTD.(89), 6312-317.
- Evcil, A. N. (2014). *Herkes için tasarım, evrensel tasarım*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Gossett A., Mirza M., Barnds A. K., & Feidt D. (2009). Beyond access: A case study on the intersection between accessibility, sustainability and universal design, *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*, 4 (6), 439-450, DOI: 10.3109/17483100903100301, (<https://doi.org/10.3109/17483100903100301>).
- KKTC Nüfus ve Konut Sayımı. (2011). Erişim tarihi: 25.07.2019, <http://www.devplan.org/Frame-tr.html>
- Korucu, (2019). Mustafa Korucu ile Kişisel Konuşma, 23 Temmuz 2019, Lefkoşa Türk Belediyesi.
- Mirgasimova A., Amrahova R., Asilsoy B. (2017). Exploring perception of public art in urban spaces among North Cyprus residents, *Journal of Near Architecture*, 1 (1), pp. 15-25.
- Ostroff, E. (2001). Universal Design: The New Paradigm. (Chapter 1) edited by: Preiser, W.F.E. and Ostroff, E. *Universal Design Handbook*. McGraw Hill. New York. USA.
- Önder, S. ve Aklanoğlu, F. (2002). Kentsel Açık Mekan Olarak Meydanların İrdelenmesi. *S. Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi*. 16 (29), 96-106. Konya.
- Tandoğan, O. (2017). Evrensel Tasarım Kavramı ve Kentsel Peyzaj İle İlgili Örnekler Üzerinden Değerlendirilmesi. *Artium*. 5(2), 51-66. Gaziantep.
- The Center for Universal Design, (1997). The Principles of universal design, Erişim tarihi: 14.05.2017 NC, https://www.ncsu.edu/ncsu/design/cud/about_ud/udprinciplestext.htm
- The City of Calgary, (2010). Universal design handbook, building accessible and inclusive environments, Erişim tarihi: 01.07.2019, https://www.calgary.ca/CSPS/CNS/Documents/universal_design_handbook.pdf?noredirect=1

Wolch J. R., Byrne J., Newell J. P. (2014). Urban green space, public health, and environmental justice: The challenge of making cities 'just green enough', *Landscape and Urban Planning*, 125, pp 234–244.

Vavik T. ve Keitsch M. M. (2010). Exploring Relationships Between Universal Design and Social Sustainable Development: Some Methodological Aspects to the Debate on the Sciences of Sustainability, *Sustainable Development*, 18, pp. 295–305, published online 6 July 2010 in Wiley Online Library (wileyonlinelibrary.com), DOI: 10.1002/sd.480.